

TAMPEREEN YLIOPISTO
Taloustieteiden laitos

TILINTARKASTUKSEN ARVO PIENYRITYKSELLE
– Yritysjohdon näkökulma

Laskentatoimi
Pro Gradu -tutkielma
Maaliskuu 2006
Ohjaaja: Salme Näsi

Heidi Aakala

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Taloustieteiden laitos; yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Tekijä:	AAKALA, HEIDI
Tutkielman nimi:	Tilintarkastuksen arvo pienyritykselle – Yritysjohdon näkökulma
Pro Gradu -tutkielma:	76 sivua, 11 liitesivua
Aika:	Maaliskuu 2006
Avainsanat:	tilintarkastus, arvo, pienyritys, survey-tutkimus

---

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mistä tekijöistä koostuvat tilintarkastuksen arvoa luovat toiminnot pienyrityksen kannalta. Lisäksi pyritään selvittämään yritysjohdon kokemuksia tilintarkastuksesta, ja verrataan heidän kokemuksiaan siihen, mitä kirjallisuudessa ja ammattilehtikirjoittelussa on asiasta esitetty. Asia on ajankohtainen, sillä Suomessa valmistellaan parhaillaan uutta tilintarkastuslakia. Tilintarkastuslakityöryhmä on ehdottanut muun muassa, että kaikkein pienimmissä yrityksissä tilintarkastus olisi vapaaehtoista. Tilintarkastuksen merkitys yritysten sidosryhmille lienee kiistanaton, mutta tilintarkastuksen arvo yritykselle ei ole yhtä yksiselitteinen asia.

Tutkimus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensin kirjallisuuden ja ammattilehtikirjoittelun perusteella perehdyttiin pienyritysten tilintarkastuskäytäntöihin sekä siihen, mitä niissä oli esitetty tilintarkastuksen arvosta. Tutkimuksen toinen osa toteutettiin empiirisesti survey-tutkimuksena. Empiiriseen osaan valittiin satunnaisesti mukaan 500 pientä osakeyhtiötä, joiden toimitusjohtajille lähetettiin kysely vuoden 2005 lokakuussa. Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään toimitusjohtajien kokemuksia ja mielipiteitä tilintarkastuksesta. Vastausprosentti jäi suhteellisen pieneksi, sillä tutkimukseen hyväksyttäviä vastauksia tuli vain 146 kappaletta, mikä vastaa 29,2 % otoksesta.

Pienyritykselle tilintarkastuksen arvo merkitsee käytännössä tilintarkastajan antamien neuvojen myönteisiä vaikutuksia, sekä tilintarkastukseen liittyviä kielteisiä vaikutuksia, joita ovat tilintarkastuksen kustannus ja yritysjohdon tilintarkastukseen käyttämä aika. Lisäksi tilintarkastus lisää tilinpäätöksen luotettavuutta, mikä saattaa vaikuttaa myönteisesti yrityksen ja sen sidosryhmien välisiin suhteisiin.

Yleisesti ottaen tilintarkastus nähtiin hyödylliseksi, ja tilintarkastajan työ vastasi yritysjohdon odotuksia. Enemmistö vastaajista suhtautui myönteisesti myös tilintarkastuspalveluiden vapaaehtoiseen ostamiseen. Yleensä tilintarkastajalta saatiin neuvoja kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, lakimuutoksiin sekä verotukseen liittyvissä asioissa. Neuvoja saaneet toimitusjohtajat kokivat, että yleisesti ottaen neuvot olivat olleet hyödyllisiä. Myös tilintarkastajalta saatuja arvioita yrityksen taloudellisesta tilasta ja tilintarkastajan neuvoja eri käytäntöjen veroseuraamuksiin liittyen pidettiin hyödyllisinä. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että tilintarkastus vakauttaa yrityksen toimintaympäristöä ja ehkäisee harmaata taloutta. Yrityksen sidosryhmistä verottaja ja lainanantaja olivat sellaisia, joiden nähtiin hyötyvän tilintarkastuksesta. Muiden sidosryhmien kannalta tilintarkastusta ei nähty yhtä hyödylliseksi.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
1.1	AIHEALUEEN ESITTELY	4
1.2	KESKEISET KÄSITTEET.....	8
1.3	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA RAJAUKSET	9
1.4	KÄYTETTÄVÄT TUTKIMUSMETODIT.....	11
1.5	TUTKIMUKSEN KULKU	12
2	PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUS	14
2.1	PIENYRITYKSEN ERITYISPIIRTEITÄ	14
2.2	PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUS.....	16
2.2.1	<i>Pienyrityksen tilintarkastuksessa huomioon otettavia seikkoja .....</i>	<i>16</i>
2.2.2	<i>Tilintarkastajan neuvonanto pienyrityksessä.....</i>	<i>18</i>
2.2.3	<i>Tilintarkastajan riippumattomuus.....</i>	<i>21</i>
3	TILINTARKASTUKSEN ARVO JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT .	25
3.1	ARVON KÄSITE.....	25
3.2	TILINTARKASTUKSEN ARVO.....	26
3.2.1	<i>Myönteiset vaikutukset eli hyödyt pienyrityksessä .....</i>	<i>29</i>
3.2.2	<i>Kielteiset vaikutukset .....</i>	<i>33</i>
3.2.3	<i>Yritysjohdon tiedontarpeet ja odotukset tilintarkastusta kohtaan.....</i>	<i>34</i>
3.2.4	<i>Tilintarkastuksen laatu.....</i>	<i>37</i>
4	PIENYRITYSTEN TILINTARKASTUKSEN ARVOA KOSKEVA EMPIIRINEN TUTKIMUS	41
4.1	TUTKIMUKSEN TEKNINEN TOTEUTUS.....	41
4.1.1	<i>Tutkimuksen perusjoukko ja otoksen poiminta .....</i>	<i>41</i>
4.1.2	<i>Kyselylomakkeen laadinta .....</i>	<i>42</i>
4.1.3	<i>Vastausten analysointi .....</i>	<i>44</i>
4.2	VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT.....	45
4.3	KOKEMUKSET TILINTARKASTAJAN NEUVONANNOSTA JA TILINTARKASTUKSEN HYÖDYLLISYYDESTÄ.....	50
4.3.1	<i>Tilintarkastajan neuvonanto .....</i>	<i>50</i>
4.3.2	<i>Tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyys yritysjohdon mielestä .....</i>	<i>54</i>
4.4	YRITYSJOHDON YLEISET NÄKEMYKSET TILINTARKASTUKSESTA.....	58
4.5	YRITYSJOHDON NÄKEMYKSET TILINTARKASTUKSEN VAIKUTUKSESTA YRITYKSEN SIDOSRYHMÄSUHTEISIIN JA TOIMINTAYMPÄRISTÖÖN	63
5	PÄÄTELMÄT	67
	LÄHTEET	73
	LIITE 1: KYSELYLOMAKKEEN SAATEKIRJE	77
	LIITE 2: KYSELYLOMAKE.....	78
	LIITE 3: TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT RISTIINTAULUKOT	81

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Tilintarkastusjärjestelmä nousee julkisen keskustelun ja arvostelun kohteeksi aina ajoittain. Yleisesti keskustelua herättävät useimmiten tapahtumat, joissa yrityksen varoja on käytetty väärin. Asia koskettaa monia, koska usein väärinkäytösten seurauksista saattavat kärsiä yrityksen omistajien lisäksi myös sen ulkopuoliset sidosryhmät kuten asiakkaat. Varojen väärinkäytökselle halutaan löytää syntipukki, ja syytettynä on helposti tilintarkastaja, joka on antamassaan tilintarkastuskertomuksessa vakuuttanut, että yrityksen tilinpäätös ei sisällä olennaisia virheitä, ja että yrityksen hallintoa ei ole hoidettu vallitsevien lakien vastaisesti. Tilintarkastajan tekemän työn merkitys ja hänen ammattaitonsa on helppo kyseenalaistaa etenkin, jos tilintarkastusalasta ei ole tarkempaa tietämystä.

Keväällä 2005 Töölön Matkatoimisto hakeutui konkurssiin, koska yrityksessä paljastui merkittävä varojen väärinkäytös. Yrityksen talousjohtaja oli usean vuoden aikana kavaltanut varoja yhteensä 16 miljoonan euron edestä. Julkisuudessa esitettiin kysymyksiä siitä, oliko tilintarkastaja hoitanut tehtävänsä asianmukaisesti. Kritiikki tilintarkastajia kohtaan ainakin tässä tapauksessa oli osittain aiheellista, koska kyse oli suurista summista. Ulkopuolisen, joka ei tunne kaikkia tapaukseen liittyviä yksityiskohtia, on vaikea uskoa, että miljoonien kavallus voi jäädä huomaamatta. Kansainvälisistä esimerkeistä tilintarkastusalaa seuranneilla on vielä muistissaan vuonna 2002 Yhdysvalloissa paljastunut energiayhtiö Enronin kirjanpitoskandaali, jonka seurauksena yksi suurimmista maailmanlaajuisista tilintarkastustoimistoista, Arthur Andersen, joutui lopettamaan toimintansa. Yritykset eivät enää halunneet ostaa tilintarkastuspalveluita yritykseltä, jonka luotettavuus sijoittajien silmissä oli menetetty.

Suomessa keskustelua on ajoittain herättänyt myös käytössä oleva niin sanottu maallikotilintarkastajien järjestelmä. Järjestelmää ei pidetä hyvänä, koska maallikotarkastajan pätevyyttä ja asiantuntemusta ei valvota millään tavalla. Heitä eivät koske samanlaiset laatu- ja koulutusvaatimukset kuin kauppakamarijärjestelmän hyväksymiä tilintar-

kastajia. Tämän lisäksi julkisuudessa on käyty keskustelua myös tilintarkastuksen tarpeellisuudesta pienissä yrityksissä.

Edellä mainittu Enronin tapaus ja muut samoihin aikoihin ilmenneet kirjanpitoskandaalit käynnistivät tilintarkastussäädösten muutosprosessin ympäri maailmaa. Yhdysvalloissa säädettiin vuonna 2002 Sarbanes–Oxley-laki ja Euroopan unionissa ryhdyttiin valmistelemaan tilintarkastusta koskevan kahdeksannen direktiivin uudistamista. Suomessakin kauppa- ja teollisuusministeriö asetti vuoden 2002 kesällä tilintarkastuslakityöryhmän, jonka yhtenä tehtävänä oli selvittää tilintarkastajan käyttövelvollisuuden laajuutta ja ammattimaisen tilintarkastuksen merkitystä. Työryhmä julkisti raporttinsa vuonna 2003. Raportin yksi keskeisemmistä ehdotuksista oli, että tilintarkastuspakko poistettaisiin kaikkein pienimmistä yrityksistä. (Tilintarkastuslakityöryhmä 2003, 3)

Raportin julkistamisen jälkeen monet tahot ottivat kantaa ehdotuksiin. Tilintarkastajat halusivat säilyttää tilintarkastuspakon myös pienissä osakeyhtiöissä. He perustelivat kantaansa muun muassa sillä, että tilintarkastus suojaa yrityksen ulkopuolisten tahojen kuten veronsaajan sekä rahoittajan etuja (Tilintarkastuslakityöryhmä 2004, 15). Tämän lisäksi HTM-tilintarkastajat nostivat kannanotossaan esille tilintarkastuksen hyödyllisyyden pienissä yrityksissä (Tilintarkastuslakityöryhmä 2004, 19). Myös Suomen yrittäjät ry:n edustajan Rauno Vanhasen mielestä tilintarkastus on hyödyllistä pienyritykselle. Hän esitti eriaivan mielipiteensä tilintarkastuslakityöryhmän ehdotukseen tilintarkastuspakon poistamisesta kaikkein pienimmiltä yrityksiltä. Vanhasen mukaan ”Hyväksytyn tilintarkastajan valitsemista voidaan pitää siinä määrin yritysten itsensä kannalta hyödyllisenä, että valitsemista ei ole syytä jättää pelkästään yrityskohtaisen harkinnan varaan vaan on perusteltua edellyttää lainsäädännöllä hyväksytyn tilintarkastajan valitsemista jokaiseen toimivaan osakeyhtiöön sen koosta riippumatta” (Tilintarkastuslakityöryhmä 2003, 191).

Ammattilehtikirjoittelussakin viitataan usein tilintarkastuksen hyötyihin (kts. esim. Rehn 2005 sekä Saarinen 2003). Kirjallisuudesta ja ammattilehtikirjoittelusta löytyy myös esimerkkejä siitä, mitä tilintarkastuksen hyödyt voisivat olla, mutta empiiristä tutkimusta ei niistä ole paljoa tehty. Myöskään pienyrityksiin liittyvää empiiristä tutkimusta ei Suomessa juuri ole tehty (Satopää 2002, 100). Sellaisia tilintarkastusalan tutkimuksia, joita voidaan käyttää hyväksi tässä tutkimuksessa, on Suomessa tehty muu-

tamia. Esimerkiksi Juha-Pekka Huuhtanen (1993) ja Jere Peiponen (1997) ovat tehneet pro gradu -tutkielmansa tilintarkastuksen tarpeellisuudesta pienyrityksissä. Huuhtanen toteutti tutkimuksensa lähettämällä 500 pienyritykselle kyselyn, jossa selvitettiin muun muassa tilintarkastajan antamien neuvontapalveluiden käyttöä. Peiponen tutki tilintarkastuksen tarpeellisuutta lähettämällä kyselyn kaikille HTM-tilintarkastajat ry:n jäsenille. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa tilintarkastajan konsultointialueita ja konsultoinnin määrää.

Edellisiä hieman vanhempi tutkimus on Reginald Jägerhornin (1980) tekemä kyselytutkimus tilintarkastajan työstä ja ajankäytöstä. Tutkimus toteutettiin lähettämällä kysely 559 auktorisoidulle tilintarkastajalle ympäri Pohjoismaita. Jägerhorn tutki muun muassa tilintarkastajien ajankäyttöä ja sitä, millä alueilla he useimmiten harjoittivat konsultointia. Hän myös vertaili tilintarkastajien konsultoinnin määrää ja konsultointialueita eri maiden välillä. Vaikka tutkimus on vanha ja tehty aikana, jolloin tilintarkastajien konsultointi oli laaja-alaisempaa ja siihen jopa kannustettiin, löytyy siitä myös yhteisiä teki- jöitä tämän päivän tilintarkastuskäytäntöihin.

Rauno Satopää (2002) puolestaan selvitti pienyrityksiin liittyviä tilintarkastuskäytäntö- jä. Hänen tavoitteenaan oli tutkia muun muassa pienyrityksien tilintarkastukseen liitty- viä odotuksia sekä tilintarkastajien näkemyksiä työstään ja tilintarkastusalan suosituksista. Satopää toteutti tutkimuksen empiirisen osan haastattelemalla 18 HTM-tilintarkastajaa. Tutkimuksessa rajoituttiin selvittämään vain lakisääteiseen tilintarkas- tukseen kuuluvia käytäntöjä, joten tilintarkastajan toteuttamaa neuvonantoa ei selvitetty lainkaan.

Marja-Liisa Suhonen (1998) tutki omassa pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten tilintar- kastuksen arvoa voidaan lisätä pk-yrityksille. Tutkimuksessa muodostettiin kuva tilin- tarkastusprosessista haastattelemalla ensin kahta tilintarkastajaa, minkä lisäksi lähetet- tiin kysely 29 auktorisoidulle tilintarkastajalle. Arvoa tuottavan tilintarkastuspalvelun sisältöä selvitettiin kyselyllä, joka lähetettiin 30 pk-yritysjohtajalle ja 26 kirjanpitäjälle. Johtajat poimittiin mukaan tutkimukseen yhden tilintarkastustoimiston asiakasrekisteris- tä. Tutkimus toteutettiin kokonaisuudessaan Etelä-Karjalan alueella.

Markku Koskela (1990) on tutkinut tilintarkastuskäytäntöjä pienissä yrityksissä. Hän toteutti tutkimuksen lähettämällä kyselyn tilintarkastustehtävien sisällöstä noin 350 KHT-tilintarkastajalle. Lisäksi hän haastatteli 21 yrittäjää, minkä tarkoituksena oli selvittää tilintarkastuksen hyväksikäyttöä yrityksissä.

Suomen ulkopuolella tutkimuksia tilintarkastuksen arvosta ja hyödyistä pienyrityksissä on tehnyt ainakin Shifei Chung ja Ramesh Narasimhan (2001, 120 – 123) sekä Norbert Tabone ja Peter J. Baldacchino (2003, 387 – 398). Chung & Narasimhan selvittivät kyselytutkimuksen avulla pakollisen tilintarkastuksen arvoa pienyrityksille. Kysely lähetettiin 70 tilintarkastusyhteisölle ja 76 pienyritykselle Hong Kongissa. Chungin & Narasimhan tutkimuksen keskeisin tulos oli, että tilintarkastuksen hyödyt ylittävät sen kustannukset. Tabone & Baldacchino puolestaan selvittivät omistajajohtajien ja tilintarkastajien asenteita pakollista tilintarkastusta kohtaan maltalaisissa pienyrityksissä, joissa yrityksen omistaja myös johtaa yritystä. He lähettivät kyselyn 150 omistajajohtajalle ja 150 tilintarkastajalle.

Tilintarkastuksen arvo pienyrityksen johdon kannalta on mielenkiintoinen tutkimusaihe juuri sen vuoksi, että empiiristä tutkimusta on suhteellisen vähän, ja osa tutkimuksista on jo melko vanhoja. Lisäksi olemassa olevat tutkimukset on useimmiten tehty pääosin tilintarkastajan näkemyksiä ja mielipiteitä selvittäen, ja yritysjohton näkökulma on ollut vain pienessä osassa. Usein heidän mielipiteitensä on selvitetty muutamien yritysjohtajien haastattelulla tai kyselylomaketutkimuksella, joka on lähetetty muutamalle kymmenelle yritykselle, joten laaja tutkimus heidän kannaltaan antanee uusia näkökulmia tilintarkastuksen käytäntöihin. Tulevaisuudessa on myös odotettavissa, että kilpailu tilintarkastusasiakkaista kiristyy, etenkin jos pienet yritykset vapautetaan tilintarkastusvelvollisuudesta. Koskelan tutkimuksen mukaan KHT-tilintarkastajat käyttivät keskimäärin 43 % ajankäytöstään pienten yritysten tilintarkastukseen. HTM-tilintarkastajien ajankäyttö lienee vähintään samassa suhteessa (Koskela 1999, 88). Lisätieto tilintarkastuksen hyödyistä pienyritykselle saattaisi antaa arvokasta tietoa myös tilintarkastajille.

1.2 Keskeiset käsitteet

Tilintarkastus ymmärretään tässä tutkimuksessa laajemmin kuin tilintarkastuslaki sen määrittelee. TTL 17.1 § (936/1994) mukaan: ” Tilintarkastus sisältää yhteisön ja säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen”. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tilintarkastuksen käytäntöjä, minkä vuoksi täytyy ottaa huomioon myös se, että tilintarkastukseen liittyy usein myös neuvontaa, kun kyse on pienistä yrityksistä (Koskinen 1999, 6). Tilintarkastuksen arvoa tutkittaessa otetaan huomioon myös tämä normaali neuvonanto, joka ei vaaranna tilintarkastajan riippumattomuutta. Uhkia, jotka voisivat vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden, ovat oman edun-, oman työn tarkastamisen-, asianajon-, läheisyyden- sekä painostuksen uhka (Horsmanheimo & Steiner 2002, 209). Myös Euroopan unionin komission vihreässä kirjassa todetaan, että tilintarkastajan tehtävänä pienessä yhtiössä on olla sekä neuvonantaja että ulkopuolinen tarkastaja (Euroopan unionin komission vihreä kirja lakisääteisen tilintarkastajan tehtävästä, asemasta ja vastuusta Euroopan unionissa KOM/1996/338, 30).

Pienen yrityksen määrittelemiseksi käytetään Teknologian kehittämiskeskuksen (TEKES) luokittelua. Pienyrityksellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa *osakeyhtiötä*, joka täyttää seuraavat kriteerit:

- henkilöstön määrä on alle 50 henkilöä ja
- vuotuinen liikevaihto on enintään 10 miljoonaa euroa tai
- tase on enintään 10 miljoonaa euroa (TEKES: Pk-yrityksen määritelmä <<http://www.tekes.fi/rahoitus/yritys/pk.html>>).

Pienestä osakeyhtiöstä puhuttaessa kokorajat eivät aina kerro siitä, onko toiminta pienimuotoista. Esimerkiksi suuriin konserneihin saattaa kuulua myös yrityksiä, jotka kokonsa takia luokitellaan pieniin yrityksiin. Näissä yrityksissä toimitusjohtaja on palkattua henkilökuntaa, ja hän saa mahdollisesti työssään tarvitsemaansa tukea konsernitalolta. Tässä tutkimuksissa pieniin yrityksiin ei siis luokitella sellaisia yrityksiä, jotka kuuluvat konserniin vaan tarkoituksena on keskittyä yrityksiin, joissa johto ja omistus ovat keskittyneet yhdelle tai muutamalle henkilölle.

Tilintarkastuksen arvo määritellään tässä tutkimuksessa samoin kuin Pisharodi (1987, 42) on sen määritellyt. Hänen mukaansa arvo koostuu hyödyistä ja uhrauksista. Arvo on siis hyötyjä, joita tilintarkastusprosessi mahdollisesti tuottaa yritykselle ja uhrauksia, joita yrityksessä joudutaan tilintarkastuksen vuoksi tekemään.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Auditing Practices Board (1996) on sanonut, että tilintarkastuksen peruseriaate on tuottaa arvoa parantamalla tilinpäätösraportoinnin luotettavuutta ja laatua sekä antaa hyödyllisiä näkökulmia tilintarkastusasiakkaalle. Näkökulmat syntyvät tilintarkastusprosessin aikana ja antavat mahdollisesti vinkkejä yritystoiminnan kehittämiseen. (ks. Porter, Simon & Hatherly 2003, 11) David Flint (1988) puolestaan on jo aikaisemmin muotoillut saman asian hieman toisella tavalla. Hänen mukaansa yksi tilintarkastuksen pääperiaatteista on, että se tuottaa taloudellista tai sosiaalista hyötyä, jonka on oltava suurempi kuin tilintarkastuksen kustannus, jotta tilintarkastus olisi oikeutettu yhteiskunnan näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin selvittää:

- mistä tekijöistä koostuvat tilintarkastuksen arvoa luovat toiminnot pienyritykselle,
- miten yritysjohto on käytännössä kokenut näiden tekijöiden toteutuvan ja
- vastaako yritysjohton näkemykset sitä käsitystä, mikä tilintarkastuksen arvosta kirjallisuuden ja ammattilehtikirjoittelun perusteella muodostuu.

Tutkimuksen kohteeksi valitaan pienet osakeyhtiöt, joissa toimitusjohtaja on useimmiten myös yrityksen omistaja tai omistajat ovat muutoin läheisesti mukana yrityksen toiminnassa. Osakeyhtiöt valitaan tutkimuksen kohteeksi, koska se on tavallisin yritysmuoto Suomessa (Hyrsky & Lipponen 2004, 24).

Tutkimuksen empiirisessä osassa tutkimusongelmaa lähestytään yritysjohton ja erityisesti toimitusjohtajien näkökulmasta, koska useimmissa tapauksissa se on taho, jolle tilintarkastaja raportoi havainnoistaan ja tarkastuksen tuloksista. Pienyrityksissä ei konesu puolesta ole yleensä tarvetta palkata esimerkiksi talousjohtajaa, jolle tilintarkasta-

ja myös voisi raportoida, vaan toimitusjohtaja hoitaa yleisesti suurimman osan yrityksen johtamiseen liittyvistä asioista. Käytännössä johto tekee yrityksen toimintaan liittyvät päätökset, joten sillä on myös hyvä käsitys siitä, mitä ovat ne tilintarkastuksen tekijät, jotka juuri hänen johtamansa yrityksen kannalta luovat arvoa yritykselle.

Tilintarkastuksen arvon tutkiminen muiden sidosryhmien kannalta jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, koska se laajentaisi tutkimusta niin paljon, ettei sitä olisi mahdollista toteuttaa pro gradu -tutkielman laajuudessa. Esimerkiksi empiirinen tutkimus tilintarkastuksen arvosta veronsaajan kannalta olisi jo niin laaja ja haastava aihe, että se riittäisi yksin tutkimuksen aiheeksi. Lisäksi ongelmia tuottaisi se, että kirjallisuutta aiheeseen liittyen on hyvin vähän.

Tutkimuksen kohteeksi rajataan pienyritykset, koska erityisesti pienten yritysten tilintarkastuksen tarpeellisuus nousee aina ajoittain yleisen keskustelun aiheeksi. Keskisuurissa ja suurissa yrityksissä, joissa johto on eriytynyt omistuksesta ja henkilökunta on usein ammattitaitoisempaa kuin pienyrityksissä, tilintarkastuksen arvo on helpommin käsitettävissä ainakin omistajien kannalta. Pienten yritysten ollessa kyseessä, tilintarkastuksen arvo ei olekaan niin yksiselitteinen asia, koska omistaja on yleensä tiiviisti mukana omistamansa yrityksen toiminnassa. Pienet yritykset ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde myös sen vuoksi, että ne voivat vielä toistaiseksi valita tilintarkastajaksi niin kutsutun maallikkotilintarkastajan, joiden tarpeellisuutta ja ammattitaitoa on kritisoitu ammattilehtikirjoittelussa. Myös tilintarkastuslakityöryhmä esitti raportissaan, että maallikkotilintarkastajan valitsemisen ei tulisi olla enää tulevaisuudessa mahdollista (Tilintarkastuslakityöryhmä 2003, 100). Mielenkiintoista onkin selvittää, onko kokemuksissa maallikkotilintarkastajien ja hyväksytyjen tilintarkastajien välillä eroja. Pienten yritysten valitsemista tutkimuksen kohteeksi puoltaa sekin, että tilintarkastusalan tutkimusta pieniin yrityksiin liittyen ei juuri ole tehty (Koskela 1990, 11–12).

Pienyrityksistä keskitytään vain osakeyhtiöihin ja niiden joukosta pyritään rajaamaan pois sellaiset yritykset, jotka ovat osa suurempaa konsernia. Ne rajataan tutkimuksen ulkopuolelle sen vuoksi, että ne eivät välttämättä edusta pienyrityksille ominaisia piirteitä kuten omistajan läheistä osallistumista yrityksen toimintaan.

1.4 Käytettävät tutkimusmenetelmät

Tutkimus toteutetaan siten, että ensin käydään läpi aiheeseen liittyvä tilintarkastusalan kirjallisuus ja ammattilehtikirjoittelu, joiden perusteella pyritään selvittämään, mitä tilintarkastuksen arvo käytännössä voisi tarkoittaa, ja mitä se merkitsee pienyrityksen kannalta. Kirjallisen aineiston perusteella laaditaan kyselylomake, jonka avulla pyritään selvittämään yritysjohton kokemuksia tilintarkastuksesta sekä sitä, miten käytännön kokemukset vastaavat kirjallisuudessa esitettyä.

Tutkimuksen pääpaino on survey-tutkimuksella, joka toteutetaan postikyselynä. Survey-tutkimus on menetelmä, jolla tarkoitetaan aineiston keruuta valmiiksi strukturoidulla kysely- tai haastattelulomakkeilla. Menetelmää pidetään yleisesti hyvänä sen vuoksi, että se on tehokas ja taloudellinen, kun tutkimustietoa kerätään laajalta joukolta. Myös tutkimuksen aikataulu ja kustannukset ovat helposti arvioitavissa etukäteen. Tutkimusmenetelmän hyvänä puolena voidaan pitää myös sitä, että pitkän tutkimusperinteen vuoksi aineiston analyysimenetelmiä on kehitetty monipuolisesti. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 118–119)

Survey-tutkimuksen huono puoli on, että sen avulla ei pystytä tuottamaan kovinkaan syvällistä tietoa vaan tulokset jäävät usein pinnallisiksi. Tämä on vaarana etenkin sellaisissa tutkimuksissa, joissa avointen kysymysten sijasta käytetään paljon valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä, joihin on annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Valmiiksi annettujen vastausvaihtoehtojen valinta puolestaan voidaan tehdä satunnaisesti ja niihin saattaa sisältyä virheitä. Esimerkiksi vastaajalla ei välttämättä ole muodostunut käsityksiä kysyttävistä asioista, mutta hän valitsee silti yhden vastausvaihtoehdoista. Virheiden ja satunnaisuuksien määrä vähenee, kun kysytään tosiasioita kuten yrityksen liikevaihtoa tai henkilökunnan lukumäärää. Kaikkein epäluotettavimpia tietoja saadaan, kun kysytään ihmisten asenteita ja mielipiteitä. (Alkula ym. 1995, 121)

Yksi survey-tutkimuksen edellytyksistä on, että tutkittava asia luokitellaan ja käsitteellistetään ennen kysymysten laadintaa, jotta niistä tulisi mahdollisimman ymmärrettäviä (Alkula ym. 1995, 120). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavaan asiaan on perehdyttävä hyvin ja mahdollisimman kattavasti ennen kyselylomakkeen laadintaa. Perehtyminen on

tärkeää myös sen vuoksi, että osataan kysyä tutkimuksen tarkoituksen kannalta oikeita asioita. Kysymyksillä on siis oltava yhteys jo olemassa oleviin teorioihin tai kirjallisuuteen.

Tutkimuksen empiirinen osuus toteutetaan siten, että perusjoukosta valitaan yksinkertaisella satunnaisotannalla 500 pienyritystä, joille lähetetään kyselylomake. Tutkimukseen mukaan valitut yritykset on poimittu Suomen Asiakastieto Oy:n asiakasrekisteristä, joka on Suomen suurin yritystietokanta. Se ylläpitää ja kerää muun muassa yritys- ja luottotietoja eri viranomaislähteistä kuten kaupparekisteristä (Suomen Asiakastieto Oy, <<http://www.asiakastieto.fi/pdf/rekisteriseloste1.pdf>>).

1.5 Tutkimuksen kulku

Johdantokappaleen jälkeen tullaan käsittelemään pienyhtiöiden erityispiirteitä sekä sitä, miten ne mahdollisesti vaikuttavat tilintarkastukseen. Kappaleessa käydään läpi yleisesti pienyrityksille tyypillisiä ominaispiirteitä sekä niitä asioita, joita tilintarkastajan on otettava tilintarkastuksen yhteydessä huomioon. Tässä yhteydessä tarkastellaan myös pienyhtiöiden tilintarkastukseen läheisesti liittyvää tilintarkastajan neuvonantoa. Erityisesti keskitytään siihen, mihin asioihin liittyen tilintarkastajat yleisemmin antavat neuvoja. Koska tilintarkastajan toteuttama neuvonanto ei saa vaarantaa tilintarkastuksen riippumattomuutta, käydään kappaleessa läpi myös sitä, mitä tilintarkastajan riippumattomuus edellyttää.

Kolmannessa kappaleessa tarkastellaan tilintarkastuksen arvoa ja arvon käsitettä yleisesti. Kappaleessa pohditaan muun muassa sitä, mistä tekijöistä tilintarkastuksen arvo koostuu, ja mitkä tekijät vaikuttavat yritysjohtoon kokemuksiin tilintarkastuksen arvosta. Tähän liittyen perehdytään tilintarkastuksen myönteisiin ja kielteisiin vaikutuksiin sekä tarkastellaan yritysjohtoon tiedontarpeita ja odotuksia tilintarkastusta kohtaan. Myös tilintarkastuksen laatu ja laatuodotukset vaikuttavat yritysjohtoon kokemuksiin siitä, miten tilintarkastus koetaan, minkä vuoksi tässä kappaleessa käsitellään myös tilintarkastuksen laatua ja sitä, mistä se mahdollisesti koostuu.

Neljännessä kappaleessa käydään läpi se, miten empiirinen osuus on toteutettu käytännössä. Tässä kappaleessa kerrotaan myös tutkimuksen kohteeksi valitusta perusjoukosta ja tutkimukseen vastanneista, analysoidaan aineisto sekä käydään läpi keskeiset tulokset. Viimeisessä kappaleessa esitetään päätelmät ja tutkimuksen yhteenveto.

2 PIENYRITYKSEN TILINTARKASTUS

Pienyritykset poikkeavat suurista yrityksistä monella tavalla. Esimerkiksi toiminnan pienimuotoisuudesta johtuen laskentatoimessa noudatettavat käytännöt saattavat olla erilaisia, koska työnjako on useimmiten rajoittunutta. Lisäksi lainsäädännössä on annettu helpotuksia pienyrityksille joissakin asioissa kuten tilintarkastajan valinnassa. Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin sitä, minkälaisia ominaisuuksia pienyrityksiin liittyy ja minkälaisia ovat pienyritysten tilintarkastukseen liittyvät käytännöt.

2.1 Pienyrityksen erityispiirteitä

Pienille yrityksille voidaan löytää joitakin yhteisiä piirteitä. Usein esimerkiksi pienyritysten taloudelliset asiat, kirjanpito mukaan lukien, hoitaa yksi tai korkeintaan muutama ihminen. Vaihtoehtoisesti kirjanpito teetetään kirjanpitotoimistoissa, mikä onkin hyvin yleistä pienissä yrityksissä. Joissakin yrityksissä kirjanpitoon ja muuhun ulkoiseen laskentatoimeen liittyvät asiat saatetaan hoitaa kokonaan yrityksen ulkopuolella. (Koskela 1990, 30) Parhaimmillaan laskentatoimen ulkoistaminen merkitsee yrityksen kannalta sitä, että yritysjohto saa arvokasta tietoa yrityksen taloudellisesta tilasta ammattitaitoiselta kirjanpitäjältä. Aina ei kuitenkaan näin ole, vaan yritysjohton täytyy selvittää omilla taidoillaan ja taidoillaan analysoidessaan kirjanpitäjän tuottamaa taloudellista informaatiota.

Horsmanheimon & Steinerin (2002, 323–324) mukaan pienyrityksen johdon tietämys taloudellisista ja oikeudellisista asioista ei välttämättä ole riittävää, minkä vuoksi yrityksen hallinnollisten ja taloudellisten asioiden hoito saattaa olla puutteellista. Hallinnon puutteet voivat olla seurausta myös siitä, että usein yritysjohto keskittää huomionsa vain liiketoiminnasta huolehtimiseen. Pienyritysten omistus on yleensä yhdellä tai muutamalla henkilöllä, minkä vuoksi myös päätöksenteko on keskittynyt yhdelle ihmiselle, joka useimmissa tapauksissa on omistajajohtaja. Yksi henkilö kykenee johtamaan yritystä, jos toiminta on pienimuotoista, joten tarvetta useammalle kuin yhdelle johtajalle ei useinkaan ole. Yritysjohton tietämyksen ja osaamisen puutteen vuoksi tilintarkastajan työn tuloksista saattaa hyvinkin olla hyötyä yritykselle, jos yritysjohto pystyy niiden

avulla tekemään yrityksen menestymisen kannalta parempia päätöksiä. Tabone & Bal-dacchino (2003, 396) esittivät tutkimuksessaan väitteen, että omistajajohtajan laskenta-toimeen ja tilintarkastukseen liittyvän osaamisen puute saattaa johtaa siihen, että omis-tajajohtaja ei ymmärrä tilintarkastuksen myönteisiä vaikutuksia.

Edellä mainittu päätöksenteon keskittyneisyys sekä toiminnan pienimuotoisuus mahdol-listavat sen, että toimintaympäristön muutoksiin pystytään sopeutumaan nopeammin ja joustavammin kuin suurissa yrityksissä. Toisaalta suuremmilla yrityksillä on enemmän resursseja toteuttaa tarvittavat muutokset kuin pienyrityksellä. (Horsmanheimo & Stei-ner 2002, 324) Suurissa yrityksissä päätökset kulkevat useamman kuin yhden henkilön kautta ennen kuin pääsevät toteutuksen asteelle, ja toteutukseen vaaditaan usein monen ihmisen yhteistyötä. Tästä syystä suurten yritysten sopeutuminen muutoksiin vie pien-yrityksiä enemmän aikaa. Pienissä yrityksissä puolestaan kaikkia muutoksia ei välttä-mättä pystytä toteuttamaan niin nopeasti kuin päätöksenteko antaisi mahdollisuuden. Tarvittavien resurssien hankkiminen saattaa viedä hyvinkin pitkän aikaa, koska pää-oman hankkiminen esimerkiksi uusiin laiteinvestointeihin on hankalampaa kuin suu-remmissa yrityksissä johtuen siitä, että ulkopuolisen rahoittajan edellyttämien vakuuksi-en hankkiminen pienyrityksessä saattaa olla vaikeaa.

Pienyritysten liiketoiminnalle on ominaista myös se, että toimintaan liittyvät riskit ovat usein suuria, koska toiminta on keskittynyt suppeasti jollekin toimialalle tai muutaman tuotteen valmistamiseen. Liiketoiminta on useimmiten myös yhden toimipaikan varassa, minkä vuoksi se saattaa olla alttiina kysynnän vaihteluille. Näiden tekijöiden lisäksi pienyritysten riskiin vaikuttaa myös se, että lisärahoitusta tarvittaessa joudutaan usein turvautumaan vieraaseen pääomaan. Kun omistajilla ei ole enää pääomaa, jonka he voi-sivat sijoittaa yrityksen käyttöön, joudutaan turvautumaan rahoituslaitoksiin. (Horsman-heimo & Steiner 2002, 324) Suuri vieraan pääoman määrä verrattuna omaan pääomaan kaventaa yrityksen toimintamahdollisuuksia tilanteissa, joissa lisärahoitusta tarvitaan lisää. Tämä rajoittaa yrityksen joustomahdollisuuksia muutostilanteissa. Tilintarkas-tusalan suositusten (2005, 602) mukaan pienyrityksen toiminnan jatkuvuuteen vaikutta-via riskejä ovat erityisesti riski rahoittajien luottamuksen päättymisestä, riski suurten asiakkaiden ja avainhenkilöstön menettämisestä sekä riski tärkeiden sopimusten menet-tämisestä.

2.2 Pienyrityksen tilintarkastus

Pienen osakeyhtiön tilintarkastusta sääntelevät samat lait, säädökset ja suositukset kuin suuriakin osakeyhtiöitä. Osakeyhtiölain (734/1978) 10. luvussa säännellään osakeyhtiön tilintarkastusta. Pienyritys eroaa keskisuuresta ja suuresta yrityksestä siinä, että sen ei tarvitse valita hyväksytyä tilintarkastajaa, jos tilintarkastuslain 11 §:n (936/1994) mukaiset rajat eivät ylity. Lain mukaan vähintään yhden tilintarkastajan on oltava hyväksytty tarkastaja, jos yritys täyttää vähintään kaksi seuraavista kolmesta ehdosta:

1. taseen loppusumma edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 340.000 €
2. liikevaihto edellisen tilikauden tilinpäätöksen mukaan on yli 680.000 € ja
3. yrityksen palveluksessa on ollut keskimäärin yli 10 henkilöä edellisen tilikauden aikana.

Tällä hetkellä tilintarkastajaksi voidaan siis valita kuka tahansa täysivaltainen luonnollinen henkilö, joka ei ole konkurssissa tai liiketoimintakiellossa. Lisäksi edellytetään, että tilintarkastajalla tulee olla yrityksen toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden riittävä laskentatoimen, taloudellisten ja oikeudellisten asioiden sekä tilintarkastusalan tuntemus ja kokemus (TTL 10 §). Tämä asettaa siis tiettyjä vaatimuksia myös maallikotilintarkastajalle.

2.2.1 Pienyrityksen tilintarkastuksessa huomioon otettavia seikkoja

Tilintarkastuslain 16 §:ssä (936/1994) on säädetty, että tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tilintarkastusta tehdessään. Suomessa hyvää tilintarkastustapaa koskevia suosituksia antaa KHT-yhdistys, joka on antanut ohjeen myös pienyritysten tilintarkastuksen toteuttamisesta. Tämä ohje antaa neuvoja lähinnä siitä, miten tilintarkastussuosituksia tulisi soveltaa pienyrityksen tapauksessa (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 582). KHT-yhdistyksen antamat ohjeet eivät ole ehdottomia vaan tilintarkastaja voi poiketa niistä harkintansa mukaan, jos katsoo sen tarpeelliseksi tilintarkastuksen tavoitteen saavuttamiseksi (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 15–16). Satopään tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että ainakaan HTM-tilintarkastajat eivät käyttäisi aktii-

visesti hyödykseen KHT-yhdistyksen antamia tilintarkastusalan suosituksia (Satopää 2002, 109–111).

Tilintarkastajan täytyy tarkastusta tehdessään huomioida muun muassa luvussa 2.1 mainitut pienyrityksen erityispiirteet, kuten päätöksenteon keskittyminen yhdelle ihmiselle, yritysjohdon taloudellisten ja hallinnollisten asioiden osaaminen sekä liiketoimintaan vaikuttavat riskit (Horsmanheimo & Steiner 2002, 328). Huomioon on otettava esimerkiksi se, jos yritysjohdon osaaminen taloudellisissa asioissa on puutteellista. Tilintarkastajan on arvioitava, missä määrin nämä puutteet johdon osaamisessa vaikuttavat laskentatoimen tuottaman informaation oikeellisuuteen. Pienyritykseen liittyvät suuremmat riskit kuin suureen yritykseen, mikä saattaa edellyttää tilintarkastajalta esimerkiksi sitä, että aineistotarkastus toteutetaan laajemmin kuin tavallisesti. Riskien ohella tilintarkastajan pitää kiinnittää huomiota myös yrityksen mahdollisuuksiin jatkaa toimintaansa ja keskustella siitä yritysjohdon kanssa. Myös rahoituksen riittävydestä tulisi keskustella samassa yhteydessä. Tarkastusvaiheessa tilintarkastajan pitäisi perehtyä myös yritystä koskevaan sääntelyyn, jotta hän pystyisi tekemään hallinnon tarkastamisen asianmukaisesti. (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 590–602)

Liiketoiminnan pienimuotoisuus ja keskittyminen helpottavat usein tilintarkastajan työtä, koska tarkastettavaa aineistoa on vähän suhteessa suuriin yrityksiin. Tämä helpottaa muun muassa tiedon hankkimista ja säilyttämistä. Lisäksi pienyrityksissä on usein mahdollista tarkastaa koko kirjanpitoaineisto. (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 585)

Yksi tärkeimmistä seikoista, joka tulee ottaa huomioon pienyrityksen tilintarkastusta suunniteltaessa ja toteutettaessa, on sisäisten kontrollien rajallisuus tai puute. Henkilökunnan vähäisyyden vuoksi tilinpäätöksen virheellisyyden ja kirjanpidon puutteellisuuden riski kasvaa, jos yrityksen kirjanpitoa hoitaa muutama henkilö, joiden ammattitaito ei välttämättä ole riittävä. Myös tahallisten virheiden määrä eli riski väärinkäytöksistä saattaa kasvaa, jos tehtävien hajauttaminen usealle henkilölle ei ole mahdollista. Tärkein ja yrityksen ainoa sisäinen kontrolli saattaa olla pienyrityksen johtaja, joka valvoo alaisensa toimintaa. Johdon valvonta on mahdollisesti riittävää, koska omaisuuden turvaaminen on hänen oman etunsa mukaista. Toisaalta johdon valvontaan liittyy tilintarkastuksen kannalta riskejäkin. Pienyrityksen johto pystyy myös kiertämään kaikki kontrollit, minkä vuoksi johdon olisi helppo toteuttaa väärinkäytökset siten, että tilintarkastajan

olisi lähes mahdotonta havaita ne. Tilintarkastajalla on kuitenkin käytettävänä joitakin menetelmiä, joiden avulla hän pystyy päättämään kuinka täydellisesti liiketapahtumat on kirjattu. Esimerkiksi vähittäismyyntiliikkeen myyntikatteet yhdessä muun informaation kanssa voivat antaa tilintarkastajalle viitteitä siitä, jos kaikkia liiketapahtumia ei ole kirjattu. Tilintarkastajan on työssään arvioitava myös tähän liittyvää riskiä ja sitä, kuinka luotettavaa yritysjohdolta saatu tieto on. Sisäisen kontrolliriskin olemassaoloon vaikuttavat erityisesti johdon asenne, rehellisyys ja pyrkimykset. (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 585–586; 590–602) Tilintarkastajan täytyy tilintarkastusta tehdessään tyytyä siihen tietoon, jonka hän yritysjohdolta saa. Jos yritysjohto pystyy ohittamaan sisäiset kontrollit ja jättämään esimerkiksi joitakin liiketapahtumia kokonaan kirjaamatta, herää kysymys tilintarkastuksen mahdollisuudesta arvioida sitä, antaako tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot yrityksen taloudellisesta tilasta. (Keasey ym. 1988, 324)

2.2.2 Tilintarkastajan neuvonanto pienyrityksessä

Tilintarkastuslain 17 §:n (936/1994) mukaan tilintarkastus sisältää yrityksen kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksen. Pienten yritysten kohdalla tilintarkastaja usein myös neuvoo tilintarkastusasiakastaan, minkä vuoksi tilintarkastajan neuvonantoa käsitellään samassa kappaleessa kuin tilintarkastusta yleisesti. Tässä tutkimuksessa neuvonnolla ei tarkoiteta tilintarkastajan konsultointia, josta hän veloittaa erikseen tilintarkastusasiakasta, vaan neuvonta käsittää tilintarkastuksen aikana esiin nousseiden asioiden informoimista yritysjohdolle sekä yritysjohdon kysymyksiin vastaamista. Neuvonta on hyvin pitkälti tilintarkastajan ja yritysjohdon välisessä vuorovaikutussuhteessa syntyvää kommunikointia.

Tilintarkastajan toteuttaman neuvonnan vuoksi pienyrityksen tilintarkastus ulottuu usein laajemmalle alueelle kuin suurempien yritysten tilintarkastus. Pienyrityksessä tilintarkastajan asema neuvonantajana saattaa korostua jopa enemmän kuin hänen asemansa valvojana, koska pienyritysjohdon ja erityisesti omistajajohtajan kannalta tilintarkastus tuottaa hyötyä vain neuvojen muodossa. Neuvonanto korostuu senkin vuoksi, että tilintarkastajalla ei välttämättä ole tarvetta valvoa yrityksen johdon toimia osakkeenomistajien näkökulmasta, koska pienyrityksessä omistaja ja johtaja on usein sama henkilö. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327)

Tilintarkastajalla on yleensä hyvä asiantuntemus ja tietämys tarkastuksen kohteena olevasta yrityksestä, etenkin jos asiakassuhde on kestänyt pidemmän aikaa. Tämän vuoksi tilintarkastaja saattaa olla parempi neuvonantaja kuin ulkopuolinen konsultti, joka joutuisi ensin perehtymään yrityksen toimintaan ja tilanteeseen ennen kuin pystyisi antamaan mitään konkreettisia neuvoja. Tilintarkastajan pystyy sen vuoksi tekemään neuvonannon suhteessa tehokkaammin kuin konsultti. (Saarikivi 2000, 386–387)

Koskelan (1990, 55–57) tutkimuksessa KHT-tilintarkastajilta kysyttiin tärkeimpiä painopistealueita pienyritysten tilintarkastuksessa. Vastausten perusteella tilintarkastuksen tärkein tehtävä oli kirjanpidon ja tilinpäätöksen laillisuusvalvonta ja seuraavaksi tärkein alue oli johdon konsultointi. Nämä kaksi tehtävää olivat tutkimuksen mukaan selvästi tärkeämpiä kuin muut painopistealueet, joita olivat sisäisen tarkkailun valvonta, osakeyhtiölain säädösten noudattaminen, yrityksestä annettavan informaation luotettavuuden varmistaminen sekä verolainsäädännön noudattamisen valvonta. Näin ollen ainakin tilintarkastajien itsensä mukaan neuvonanto on merkittävä osa pienyritysten tilintarkastusta.

	Usein	Melko usein	En osaa sanoa	Harvoin	Ei koskaan
Kirjanpito ja tilinpäätös	52 %	37 %	10 %	1 %	1 %
Yritysverotus	48 %	42 %	6 %	2 %	1 %
Verotus (omistajat)	12 %	25 %	23 %	27 %	13 %
Tietotekniikka	1 %	16 %	33 %	34 %	16 %
Henkilöstöasiat	0 %	5 %	21 %	47 %	27 %
Investoinnit	2 %	10 %	27 %	40 %	21 %
Yrityskaupat	7 %	35 %	30 %	13 %	14 %
Strateginen suunnittelu	2 %	9 %	27 %	36 %	26 %
Rahoitusongelmat	5 %	25 %	27 %	26 %	17 %
Sisäinen tarkkailu	5 %	24 %	43 %	19 %	10 %
Materiaalinhallinta	1 %	5 %	20 %	39 %	35 %
Valmistustoiminta	0 %	1 %	7 %	31 %	61 %
Markkinointi	0 %	4 %	16 %	33 %	47 %
Budjetointi	7 %	35 %	32 %	15 %	10 %

Taulukko 1 KHT-tilintarkastajien konsultointialueet pienissä yrityksissä (Koskela 1990, 58)

Tilintarkastajien neuvonanto pienyrityksissä keskittyy useimmiten kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä yritysverotukseen. Koskelan (1990, 57–59) tutkimuksen mukaan 90 % tilintarkastajista arvioi antavansa melko usein neuvoja näissä asioissa. Seuraavaksi yleisimpiä neuvontakohteita tilintarkastajien mukaan olivat omistajien verotus, yrityskaupat, rahoitusongelmat, sisäinen tarkkailu, budjetointi ja yrityksen laskentajärjestelmät. 30 % tilintarkastajista neuvoi asiakkaitaan melko usein tällaisissa asioissa. Tilintarkastajien neuvonanto kohdistui vain harvoin tietotekniikkaan, investointien suunnitteluun tai strategiseen suunnitteluun. Suurin osa tilintarkastajista antoi neuvoja harvoin tai ei koskaan henkilöstöasioissa, materiaalinhallinnassa, valmistustoiminnassa sekä markkinoinnissa. (Taulukko 1)

	Usein	Melko usein	En osaa sanoa	Harvoin	Ei koskaan
Kirjanpito ja tilinpäätös	34 %	48 %	1 %	15 %	2 %
Yritysverotus	35 %	48 %	2 %	11 %	4 %
Verotus (omistajat)	22 %	40 %	10 %	22 %	6 %
Tietotekniikka	3 %	19 %	18 %	42 %	18 %
Henkilöstöasiat	1 %	11 %	13 %	45 %	30 %
Investoinnit	17 %	40 %	9 %	31 %	4 %
Yrityskaupat	17 %	37 %	8 %	28 %	9 %
Strateginen suunnittelu	4 %	25 %	9 %	37 %	26 %
Rahoitusongelmat	12 %	43 %	7 %	29 %	10 %
Sisäinen tarkkailu	7 %	33 %	11 %	38 %	11 %
Materiaalinhallinta	1 %	9 %	10 %	44 %	36 %
Valmistustoiminta	1 %	3 %	11 %	36 %	49 %
Markkinointi	0 %	9 %	13 %	42 %	36 %
Budjetointi	12 %	51 %	6 %	20 %	10 %

Taulukko 2 HTM-tilintarkastajien konsultointialueet pienyrityksissä (Peiponen 1997, 81)

Peiponen (1997, 81) teki HTM-tilintarkastajille vastaavan kyselyn kuin Koskela KHT-tilintarkastajille. Peiposen mukaan yli puolet tilintarkastajista toteutti konsultointia usein tai melko usein seuraaviin kysymyksiin liittyen: kirjanpito ja tilinpäätös, yritysverotus, johdon tai omistajan verotus, käyttöomaisuusinvestoinnit, yritysjärjestelyt, rahoituskysymykset sekä budjetointi- ja muut laskentajärjestelmät. Harvoin tilintarkastajat konsultoivat tietotekniikkaan, strategiseen suunnitteluun, henkilöstöön, materiaalinhallintaan, valmistusongelmiin ja markkinointiin liittyvissä asioissa. Peiposen tutkimus HTM-

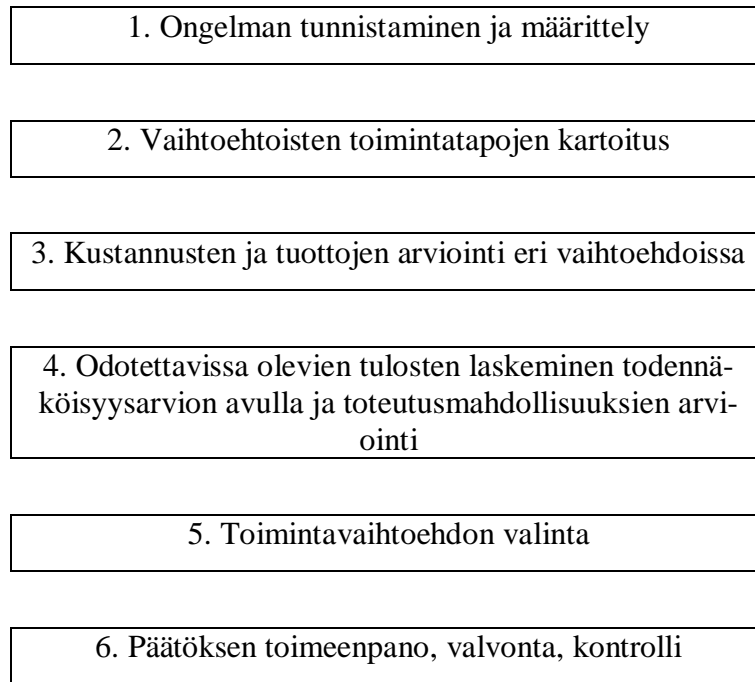
tilintarkastajien tarkastuskäytännöistä antaa siis myönteisemmän kuvan tilintarkastajien konsultoinnin määrästä kuin Koskelan tutkimus. (Taulukko 2)

Jägerhornin (1981, 40) vanhemmassa tutkimuksessa tuli osittain samanlaisia tuloksia kuin edellä mainituissa. Hänen mukaansa tilintarkastajat käyttivät tilintarkastukseen käyttämästään ajasta noin 30 % konsultointiin. Konsultointi keskittyi suurimmaksi osaksi veroneuvontaan sekä neuvontaan kirjanpitoon ja sisäisiin kontroleihin liittyvissä kysymyksissä. Erilaista tutkimustuloksessa oli se, että tuolloin vielä tilintarkastajat ilmoittivat käyttävänsä osan ajastaan myös asiakasyrityksen tilinpäätöksen laadintaan. Myöhemmin tilinpäätöksen laadintaan osallistumista on alettu pitämään hyvän tilintarkastustavan vastaisena, mutta aikaisemmin sitä tehtiin ainakin jossain määrin.

2.2.3 Tilintarkastajan riippumattomuus

Pienten yritysten tilintarkastukseen liittyy olennaisesti myös tilintarkastajan antamat neuvot tilintarkastusasiakkaalle (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327). Ennen tilintarkastajan neuvonanto oli laaja-alaisempaa ja hän saattoi olla apuna esimerkiksi tilinpäätöksen suunnittelussa ja laatimisessa (Hallböck 1989, 11–21). Nykyään tilintarkastajan riippumattomuussäännökset ovat kuitenkin entistä tiukempia, ja näin pitkälle menevä osallistuminen yrityksen toimintaan on hyvän tilintarkastustavan vastaista ja siten myös laitonta, koska tilintarkastajan on työssään noudatettava hyvää tilintarkastustapaa.

Jägerhorn (1981, 7–8) on kuvannut yrityksen päätöksentekoprosessin (kuvio 1). Yleisesti hyväksyttävänä on pidetty, että tilintarkastaja voi osallistua neljään ensimmäiseen vaiheeseen ilman, että se vaarantaisi riippumattomuutta. Jos tilintarkastajan riippumattomuuteen suhtaudutaan hyvin tiukasti, on jo vaihtoehtoisten toimintatapojen kartoituksen sekä kustannusten ja tuottojen arvioinnin katsottu olevan toimintoja, jotka vaarantavat riippumattomuuden. Perusteluina on esitetty, että todellinen päätöksenteko alkaa jo näissä vaiheissa. Vaikuttaahan esimerkiksi sekin päätöksentekoon, mitä vaihtoehtoja kartoitukseen otetaan mukaan. Toimintavaihtoehdon valintaan sekä päätöksen toimeenpanoon ja jälkitarkkailuun liittyvät vaiheet ovat jo sellaisia alueita, joihin osallistuessaan tilintarkastaja menettää riippumattomuutensa. Käytännössä hän joutuisi tulevaisuudessa tarkastamaan omaa työtänsä, jos osallistuisi varsinaiseen päätöksentekoon ja operatiiviseen toimintaan.

Kuvio 1 Yritysjohdon päätöksentekoprosessin vaiheet (Jägerhorn 1981, 7–8)

Käytännössä neuvonannon on tapahduttava niin, että tilintarkastajan riippumattomuus ei vaarannu missään vaiheessa, sillä tilintarkastuslain 23 §:n (936/1994) riippumattomuusvaatimukset koskevat myös pienyritysten tilintarkastusta. KHT-yhdistys on laatinut eettiset ohjeet, joissa on annettu ohjeita myös riippumattomuudesta. Ne asettavat rajat sille kuinka laajamittaista esimerkiksi neuvonanto saa olla. Ohjeiden (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 709) mukaan riippumattomuus edellyttää kahta asiaa:

1. Mielen riippumattomuutta: Henkilön asennoituminen asiaan siten, että henkilö ei ole altis vaikutteille, jotka voisivat vaarantaa ammatillisen harkinnan, ja joka mahdollistaa riippumattoman ja objektiivisen toiminnan, sekä ammatillisen varovaisuuden.
2. Näkyvää riippumattomuutta: Sellaisten seikkojen ja olosuhteiden välttäminen, joiden johdosta harkitseva ja asiaan perehtynyt kolmas osapuoli voisi kaikkeen olennaiseen tietoon perehdyttyään, mukaan lukien käytetyt varotoimet, perustellusti tulla siihen johtopäätökseen, että tilintarkastusyhteisön tai varmennustoi-

meksiantotiimin jäsenen rehellisyys, objektiivisuus tai ammatillinen varovaisuus on vaarantunut.

Ensimmäinen riippumattomuuden edellytyksistä, mielen riippumattomuus, liittyy tilintarkastajan moraaliin eli käsitykseen siitä, mitä hän pitää hyväksyttävänä toimintana. Näkyvän riippumattomuuden vaarantumiseen puolestaan riittää, että tilintarkastuksen ulkopuolisen silmissä näyttää siltä, että se on vaarantunut, vaikka niin ei olisi todellisuudessa käynytkaan.

Eettisissä ohjeissa on lueteltu myös riippumattomuuden uhkia. Näistä riippumattomuuden uhkista pienyrityksen ja tilintarkastajan välistä toimeksiantosuhdetta lähellä ovat erityisesti oman intressin uhka, jos tilintarkastajan ja pienyrityksen välille on syntynyt erityisen läheinen liikesuhde. Lisäksi neuvontapalveluita annettaessa tilintarkastajan täytyy ottaa huomioon oman työn tarkastamisen uhka. (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 715) Neuvot eivät saa olla esimerkiksi sellaisia, että tilintarkastaja kertoo, mihin hintaan käyttöomaisuus olisi arvostettava tilinpäätöksessä, koska siinä tapauksessa tilintarkastaja tarkastaisi omaa työtään. Tilintarkastaja voi antaa neuvoja esimerkiksi sen suhteen, mitkä ovat hyväksytyt käytännöt omaisuuden arvostamisessa, mutta kirjanpidollinen toteutus ja laskentamenetelmien valinta kuuluvat yritysjohdon päätettäväksi.

Läheisyyden uhka liittyy esimerkiksi tilanteeseen, jossa tilintarkastaja on pitkään ollut saman yrityksen tilintarkastaja (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 716). Pitkissä asiakassuhteissa tilintarkastajan ja yritysjohdon välille on saattanut kehittyä hyvinkin läheinen suhde, jolloin tilintarkastaja ei välttämättä pysty enää arvioimaan asioita objektiivisesti. Läheisyyden uhka riippumattomuuden vaarantajana on toisaalta ristiriidassa tilintarkastuksen tarjoamien hyötymahdollisuuksien suhteen, koska mitä pidempään tilintarkastaja toimii saman yrityksen tilintarkastajana, sitä paremmin hän tuntee yrityksen. Parempi yritystuntemus puolestaan tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet antaa yritysjohdolle juuri sellaisia neuvoja, joita hän tarvitsee.

Empiirisillä tutkimuksilla ei ole pystytty osoittamaan, että neuvonanto vaarantaisi tilintarkastajan tosiasiallisen riippumattomuuden eli tilintarkastaja pystyy neuvonannosta huolimatta säilyttämään objektiivisuutensa ja rehellisyytensä. Ulkoisen riippumattomuuden vaarantumisesta on tutkimuksissa löydetty todisteita sekä puolesta että vastaan.

Käytännössä kuitenkin on katsottu, että tilintarkastaja voisi harjoittaa myös neuvonantoa, koska neuvonannon lopettamisen kustannukset olisivat suuremmat kuin neuvonannon tarjoamat edut. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että hän ei missään vaiheessa osallistu yrityksen toimintaan, tilinpäätöksen laadintaan, tai päätöksentekoon. Mitään esimerkkilistaa sallituista neuvoista ei ole, vaan tilintarkastajan on käytettävä omaa harkintakykyään sen pääättelemiseksi, onko riippumattomuus vaarantumassa. (Saarikivi 2000, 388–402)

3 TILINTARKASTUKSEN ARVO JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä kappaleessa perehdytään tarkemmin arvon käsitteeseen sekä siihen läheisesti liittyviin käsitteisiin. Puhekielessä arvoa lähellä oleva käsite on lisäarvo, joka esiintyy erityisesti tilintarkastusalan ammattilehtikirjoittelussa. Nämä käsitteet ovat merkityksellisesti hyvin lähellä toisiaan ja useimmiten niillä tarkoitetaan samaa asiaa, joten niiden välillä ei tehdä erottelua tässä tutkimuksessa.

3.1 Arvon käsite

Arvo voidaan määritellä monella eri tavalla. Tuotteen tai palvelun arvo saattaa koostua useista eri tekijöistä, jotka riippuvat tarkasteltavasta asiasta. Karlöfin & Östblomin (1993, 12–13) näkemys arvosta on varsin yleinen. Heidän mukaansa arvo muodostuu hinnan ja laadun välisestä suhteesta eli käytännössä siitä kuinka paljon laatu ylittää tuottamiseen tarvittavat kustannukset. Heidän näkemyksensä mukaan laatu on sitä, mikä on asiakkaan mielestä hyödyllistä.

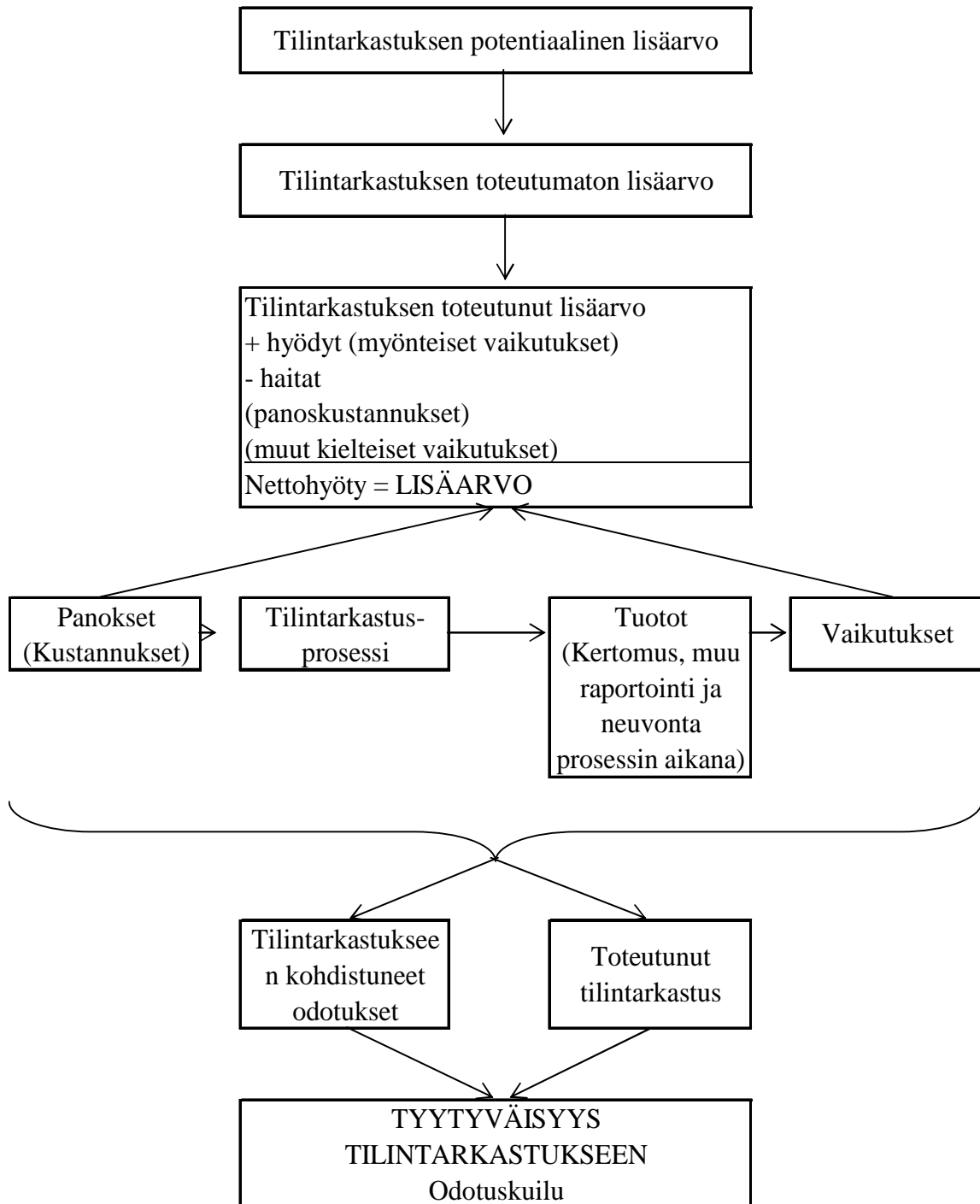
Stephens, Surprenant, English & Gillett (1987, 5–6) määrittelevät arvon hieman laajemmin kuin Karlöf & Östblom. Stephensin ym. mukaan jonkin tuotteen tai palvelun arvo liitetään usein vahvasti siihen, kuinka laadukkaaksi asiakas kokee sen. Tämän lisäksi arvoon vaikuttaa myös se, kokeeko asiakas saavansa jotain ylimääräistä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakas olisi valmis maksamaan enemmän saamastaan tuotteesta tai palvelusta kuin mitä hän tällä hetkellä maksaa. Tärkeä arvoon sisältyvä tekijä on myös tarve, koska asiakas ei pitäisi saamaansa arvokkaana, jos hänellä ei olisi sille tarvetta. Jollekin toiselle taas sama tuote tai palvelu voi olla hyvinkin arvokas, jos hän todella tarvitsee sitä. Arvo on siis hyvin tapauskohtaista. Lisäksi kokemukseen siitä, onko jokin asia arvokasta, vaikuttavat myös asiakkaan odotukset. Jos odotukset ovat kohtuuttoman suuret, on myös pettymys suuri, jos asiakas ei saa niin paljon tai sellaista palvelua kuin odotti. Tämä saattaa vaikuttaa heikentävästi asiakkaan kokemukseen arvosta. Viimeisenä arvon tekijänä Stephens ym. mainitsevat sen, kuka palvelun asiak-

kaalle tuottaa. Heidän mukaansa palveluntuottajan ammattitaito ja sosiaaliset taidot ovat tässä avainasemassa.

3.2 Tilintarkastuksen arvo

Edellisessä luvussa pohdittiin yleisesti tuotteen ja palvelun arvoa sekä sitä, mistä tekijöistä arvo koostuu. Näitä arvon määrittelyjä voidaan soveltaa myös tilintarkastukseen. Samoihin tekijöihin perustuu myös Martikaisen, Meklinin, Oulasvirran & Vakkurin (2002, 21–23) määritelmä siitä, mistä tekijöistä tilintarkastuksen lisäarvo koostuu. Heidän mukaansa lisäarvolla tarkoitetaan sitä arvonlisäystä, joka syntyy tilintarkastuksen myönteisten ja kielteisten vaikutusten summana. Tilintarkastuksen toteutunut lisäarvo muodostuu potentiaalisesta lisäarvosta, josta on vähennetty toteutumaton lisäarvo. Tilintarkastuksen todellinen nettohyöty eli lisäarvo saadaan, kun tilintarkastuksen toteutuneeseen lisäarvoon lisätään tilintarkastuksen myönteiset vaikutukset eli hyödyt ja siitä vähennetään tilintarkastuksesta aiheutuneet kielteiset vaikutukset eli haitat.

Potentiaalista lisäarvoa voidaan lähestyä Martikaisen ym. mukaan (2002, 21–23) kahdelta eri kannalta. Ensinnäkin voidaan ajatella, että se kuvaa tilannetta, joka vallitsisi parhaassa mahdollisessa tapauksessa, jossa tarkastus toteutuisi täydellisesti ja tilintarkastajan neuvot ja raportointi huomioitaisiin myös yrityksen toimintaan vaikuttavassa päätöksenteossa. Toisaalta sitä voidaan lähestyä myös toteutumattoman lisäarvon näkökulmasta, joka kertoo sen, mikä hyöty on jäänyt saavuttamatta sen vuoksi, että yritysjohdolla on jättänyt päätöksissään huomioimatta joitakin tilintarkastajan havaintoja tai neuvoja. (kuviokuva 2) Heidän kuvaamaansa lisäarvoa on käytännössä mahdotonta mitata, mutta se antaa kuitenkin kuvan, mistä kaikista tekijöistä tilintarkastuksen lisäarvo saattaa koostua, ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat.

Kuvio 2 Tilintarkastuksen lisäarvo ja tyytyväisyys tilintarkastukseen. (Martikainen ym. 2002, 23)

Edellytykset myönteisiin ja kielteisiin vaikutuksiin luodaan tilintarkastusprosessissa (Martikainen ym. 2002, 22). Yksinkertaisimmillaan kuvattuna prosessiin kuuluu kolme vaihetta: tilintarkastustoimeksiannon suunnittelu, varsinainen tilintarkastus ja siihen liittyvät toiminnot sekä tilintarkastajan raportointi (Satopää 2003, 36). Pienyrityksissä

tilintarkastus voidaan suunnitella esimerkiksi siinä yhteydessä, kun tilintarkastaja keskustelelee yritysjohdon kanssa. Olennainen osa suunnittelua on tilintarkastusasiakkaan toiminnan ymmärtäminen, minkä saavuttamiseksi tilintarkastajan säännöllinen yhteydenpito yritysjohdon kanssa on tärkeää. Säännöllisillä keskusteluilla tilintarkastaja saa tietoa muun muassa johtajan asenteista, yrityksen taloudellisen tilan kehityksestä sekä toiminnassa tapahtuvista muutoksista. (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 591–592) Tilintarkastusalan suositusten (2005, 164) mukaan suunnitteluvaiheessa tilintarkastajan tulisi arvioida myös yrityksen toimintaan vaikuttavat riskit sekä sisäisten kontrollijärjestelmien toimivuus.

Martikaisen ym. (2002, 21–24) mukaan tilintarkastajan raportointi on väline, jolla hän luo edellytyksiä myönteisten ja kielteisten vaikutusten syntymiselle. Raportointi voi olla sekä suullista että kirjallista. Tilintarkastuslain (936/1994) 19 ja 20 § on säädetty tilintarkastajan pakollisesta raportoinnista, mutta merkitykseltään vähäisistä asioista tilintarkastaja voi kommunikoida yritysjohdon kanssa myös suullisesti. Suullinen raportointi tulee kysymykseen myös silloin, kun annetaan parannusehdotuksia tai muita neuvoja (Horsmanheimo & Steiner 2002, 244).

Tilintarkastajien kyky tuottaa arvoa tilintarkastusasiakkaalle johtuu suurelta osin heidän laaja-alaisesta osaamisestaan. Tilintarkastajat pääsevät työssään tutustumaan erilaisiin toimintaympäristöihin ja toimialoihin, minkä vuoksi heillä on hyvät mahdollisuudet hankkia yritysjohtoa laajempi näkemys esimerkiksi liiketoiminnallisista riskeistä. Sen lisäksi, että tilintarkastajilla on laaja tietämys, he ovat riippumattomia tarkastuskohteista. Tämän vuoksi he osaavat arvioida tarkastuskohdetta objektiivisemmin kuin yrityksessä työskentelevät. (Hay & Knechel, 2003, 18)

Tilintarkastusprosessin vaikutuksiin ja toteutuneeseen lisäarvoon vaikuttavat osaltaan tilintarkastuksen laatu sekä se, kuinka tyytyväinen asiakas on tilintarkastuksen tuloksiin. Tyytyväisyyden kokemus on kuitenkin subjektiivista, ja tyytyväisyyteen vaikuttaa se, mitä odotuksia asiakkaalla oli tilintarkastuksesta, ja kuinka hyvin toteutunut tilintarkastus vastasi näitä odotuksia. Odotetun ja toteutuneen tilintarkastuksen erotusta kutsutaan myös tilintarkastuksen odotuskuiluksi. (Martikainen ym. 2002, 22–23) Käytännössä odotuskUILU tarkoittaa, että odotukset tilintarkastajan työtä kohtaan ovat suuremmat kuin laki häneltä edellyttää.

Suhosen (1998, 111) mukaan arvoa tuottava tilintarkastus koostuu pk-yrittäjien mielestä korkeasta tilintarkastuksen laadusta, luotettavuudesta ja tilintarkastajan ammattitaidosta sekä palvelun nopeasta saatavuudesta.

3.2.1 Myönteiset vaikutukset eli hyödyt pienyrityksessä

Hyötyä on tutkittu paljon taloustieteessä. Se voidaan määritellä ja mitata monella eri tavalla. Kirjavaisen (1991, 6) mukaan hyöty nähtiin alun perin suureena, jota voidaan konkreettisesti mitata. Hyötyjen mittauskelpoisuus mahdollistaisi sen, että ihmisten kokemuksia hyödyistä voitaisiin vertailla keskenään sekä sen, että yksilö pystyisi tarkasti erottelmaan eri hyödykkeistä saadut hyödyt ja vertailemaan niiden eroja. Myöhemmin ymmärrettiin, että kyse on ihmisen omasta kokemuksesta, jota on mahdotonta mitata. Vastauksena tähän mittausongelmaan kehitettiin ordinaalinen hyötyteoria, joka lähti siitä oletuksesta, että ihminen pystyy laittamaan hyödyt järjestykseen. Ihminen siis pystyy sanomaan, että hänen kannaltaan jokin tila on parempi kuin joku toinen.

Bentham (1789) tarkoitti hyödyllä ”sitä ominaisuutta missä tahansa esineessä, jolla tuotetaan etua, parempi asema, mielihyvää, hyvää tai onnellisuutta tai jolla estetään vahinkoa, tuskaa, pahuutta tai onnettomuutta kyseessä olevalle osapuolelle” (ks. Kirjavainen 1991, 6–7). Yksinkertaistettuna hyöty on siis tuotteen tai palvelun myönteinen ominaisuus, jonka vastakohtana ovat niiden kielteiset ominaisuudet.

Walz (1998, 246–248) on listannut joitakin sisäiseen tarkastukseen liittyviä suosituksia, joilla on myönteisiä vaikutuksia yrityksen liiketoiminnan kehittämiseksi. Nämä pätevät osittain myös pienten yritysten tilintarkastukseen, koska niissä ei ole erillisiä sisäisen tarkastuksen yksiköitä, vaan mahdolliset huomiot yrityksen liiketoiminnan tilasta tekee useimmiten yrityksen ulkopuolinen tilintarkastaja. Hänellä on siten mahdollisuus antaa suosituksia, jotka ovat arvokkaita yritykselle.

Walzin (1998, 246–248) mukaan arvoa tuottavat tarkastajan suositukset ovat sellaisia, jotka mahdollistavat myönteisiä muutoksia yrityksen toiminnassa. Jotta tämä olisi mahdollista, tulisi suositusten olla sellaisia, jotka ottavat huomioon yrityksen ominaisuudet. Suositusten tulisi olla myös sellaisia, joiden avulla yritysjohto pystyy suunnittelemaan

yrittäjien tulevaisuutta ja parantamaan toimintamahdollisuuksia jollakin alueella. Tarkastajan suositukset voivat koskea myös esimerkiksi teknologisia mahdollisuuksia, joita yritys ei ole ottanut käyttöön ja jotka kehittäisivät yrityksen toimintaedellytyksiä. Yleisesti voidaan sanoa, että yrityksen kannalta arvokkaat neuvot ovat sellaisia, joiden avulla yritys pystyy toimimaan menestyksellisesti. Esimerkkinä Walz mainitsee neuvot, joiden avulla yritysjohto voi saada kustannussäästöjä tai parantaa valmistamien tuotteidensa laatua.

Ammattilehtikirjoittelussa on esitetty muun muassa, että tilintarkastajalla on tärkeä ennaltaehkäisevä asema yrityksen toiminnassa. Tilintarkastus on tärkeää pienyrityksille erityisesti sen vuoksi, että se luo turvallisuutta tulevaisuudesta puuttamalla jo etukäteen esimerkiksi verotuksessa, kirjanpidossa tai muissa yrityksen lakisääteisissä velvollisuuksissa esiintyviin puutteisiin, joiden laiminlyönnistä saattaa seurata huomattaviakin taloudellisia sanktioita. (kts Mero 1995, 173; Tilintarkastuslakityöryhmä 2003, 191) Kirjanpidon puutteellinen hoitaminen saattaa tulla yritykselle kalliiksi, jos verotus joudutaan sen vuoksi toteuttamaan arvionvaraisena. Yritys saattaa jälkepäin joutua maksamaan täydennys- ja jälkiveroja, jos arvio ei ole ollut oikea. (Horsmanheimo 2002, 40)

Yritysjohto arvostaa tilintarkastajan roolia myös informaation välittäjänä esimerkiksi lakimuutosten yhteydessä, ja tilintarkastajasta on hyötyä johdolle myös veroasioissa sekä erilaisten yritysjärjestelyiden toteutuksessa (Rehn 2005, 20). Tilintarkastaja voi esimerkiksi esitellä verotuksen kannalta edullisia toimintavaihtoehtoja, tai selvittää arvonlisäverotukseen liittyviä määräyksiä ja käytäntöjä. Veroseuraamusten selvittäminen saattaa olla hyödyllistä myös yritysjärjestelyjen yhteydessä. (Horsmanheimo 2002, 38–39)

Tilintarkastajan näkemykset ovat yritysjohdolle hyödyllisiä, koska hän on ammattitaitoinen ja osaa tarkastella yrityksen toimintaa objektiivisesti ja riippumattomasti. Hän on usein myös seurannut yrityksen toimintaa usean vuoden ajan. Tilintarkastajalla on tilaisuus tarkastusta tehdessään huomata toiminta-alueita, joita olisi mahdollisuus kehittää. Yritysjohdolle saattaa olla hyödyllistä kuulla tilintarkastajan näkemys esimerkiksi johdon päätöksenteon tukena olevien järjestelmien toimivuudesta. (Porter ym. 2003, 12)

Hayn & Knechelin (2003, 17–18) mukaan tyypillisesti tilintarkastuksen hyötynä nähdään se, että yritysjohtoon kontrolli perheyrietyksissä paranee. Tilintarkastaja saattaa tarkastuksen yhteydessä havaita heikkouksia yrityksen kirjanpito- tai laskentajärjestelmissä, ja hän pystyy heti ne havaittuaan antamaan parannusehdotuksia yritysjohtolle. Hayn & Knechelin mukaan juuri tämä saattaa tuottaa eniten hyötyjä yritysjohtolle. Johtolla on mahdollisuus saada tilintarkastajalta hyödyllisiä välineitä myös erilaisten riskien hallintaan. Johtoa kiinnostavat esimerkiksi kilpailuun, kustannuksiin ja yleiseen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät riskit. Lisäksi johdon kannalta on tärkeää osata varautua riskeihin etukäteen siten, että jos riskit toteutuvat, niiden tuottama vahinko jäisi mahdollisimman pieneksi. Tilintarkastaja voi tuottaa hyötyä yritysjohtoon kannalta esimerkiksi auttamalla riskianalyysin tekemisessä tai antamalla oman arvionsa siitä, kuinka käyttökelpoinen yritysjohtoon suunnitelma riskien hallitsemiseksi on.

Tilintarkastuksella voi olla myönteinen vaikutus yrityksen toimintaan myös sellaisessa tapauksessa, jossa yritysjohto ei ole havainnut sisäisissä kontrolleissa olevia puutteita ja tilintarkastaja huomaa ne tarkastusta tehdessään. Raportoimalla havainnoistaan hän auttaa yritysjohtoa kiinnittämään huomionsa asioihin, jotka kaipaavat muutosta, ja jotka ovat tärkeitä yrityksen toiminnan kannalta. (Hay & Knechel 2003, 17–18)

Tilintarkastuksen hyötynä voidaan perinteisesti mainita myös luotettavuus, jota tilintarkastus lisää yrityksen ulkopuolisiin sidosryhmiin nähden. Luotettavuuden lisääntymisen seurauksena yritys saa lainaa rahoituslaitoksista pienemmällä korolla ja sen houkuttelevuus sijoituskohteena paranee. Tilintarkastus parantaa myös yritysjohtoon kontrollia omistajien näkökulmasta. (Hay & Knechel 2003, 17–18)

Blackwell, Noland & Winters (1998, 57–69) ovat tutkineet tilintarkastuksen vaikutusta luottokorkoihin yrityksen hakiessa lainaa rahoituslaitoksilta. He tulivat tutkimuksessaan siihen tulokseen, että etenkin pienyritykset hyötyvät tilintarkastuksesta ja saavat lainaa pienemmällä korolla kuin, jos yrityksen tilinpäätöstä ei olisi tarkastettu riippumattoman ja ammattitaitoisen tilintarkastajan toimesta. Heidän mukaansa pienet yritykset hyötyvät tilintarkastuksesta suhteessa enemmän kuin suuremmat yritykset, koska rahoituslaitokset pitävät suuria yrityksiä luotettavampina kuin pieniä yrityksiä. Vastakkaisiakin mielihetuitä on kuitenkin esitetty. Kriitikoiden mukaan rahoituslaitokset ja tavaramuotonantajat eivät hyödy pienyrityksen tilintarkastuksesta lainkaan. Rahoituslaitoksille tilintarkas-

tuskertomuksia tärkeämpiä tiedonlähteitä ovat päivittäiset pankkitilin saldot, ja tavaranluotonantajat hyötyvät enemmän yhteistyön tuomasta kokemuksesta yrityksen maksukäyttäytymisestä kuin tilintarkastuskertomuksesta. (Keasey ym. 1988, 324) Myös Woolf (1981) on kritisoinut tilintarkastuksen hyötyjä sidosryhmille. Hänen mukaansa esimerkiksi rahoittajat eivät hyödy tilintarkastuksesta, koska tilintarkastuskertomus annetaan monta kuukautta tilikauden päättymisen jälkeen, jolloin tilanne yrityksessä saattaa olla jo täysin toinen. (ks. Satopää 2002, 75) Esitetty kritiikki antaa aiheita pohtia, onko tilintarkastuksesta sittenkään hyötyä pienyritykselle sen hakiessa luottoa rahoituslaitoksilta.

Tilintarkastuksen uskotaan vaikuttavan yrityksen kannalta myönteisesti myös työntekijöihin. Sen uskotaan vähentävän virheitä ja lisäävän työntekijöiden huolellisuutta, koska työntekijät tietävät, että heidän työnsä tuloksia tarkastelee yrityksen ulkopuolinen osapuoli. Tilintarkastus vaikuttaa ehkäisevästi myös työntekijöiden väärinkäytöksiin, koska ne saattavat tulla ilmi tilintarkastuksen yhteydessä. (Cossierat 2000, 42) Güntertin (2000, 76) mukaan tilintarkastajalla voi olla myönteinen vaikutus väärinkäytösten ehkäisemiseksi myös sen vuoksi, että hänellä saattaa olla näkemyksiä siitä, miten järjestelmiä tulisi kehittää, jotta ne myös huomaisivat mahdollisia väärinkäytöksiä.

Tilintarkastus voidaan nähdä yritysjohdon edun mukaisena, koska se luo yritykseen jatkuvuutta ja siten luotettavuutta työnantajana. Kuva luotettavasta työnantajasta lisää yrityksen houkuttelevuutta työnantajana, mikä omalta osaltaan auttaa yritysjohtoa uusien työntekijöiden rekrytoimisessa. (Rehn 2005, 20)

Edellä mainittu virheitä ehkäisevä vaikutus pätee myös ulkopuoliselta ostettuun kirjanpitoon palveluun. Tilintarkastaja pystyy ammattitaitonsa puolesta arvioimaan ostetun kirjanpitoon palvelun laatua paremmin kuin yritysjohdo ja varmistaa siten, että yritys saa rahailleen vastinetta. (Tilintarkastuslakiryhmä 2003, 191)

Tilintarkastus hyödyttää yritysjohdo myös sen vuoksi, että sen katsotaan vakauttavan yrityksen toimintaympäristöä. Tilintarkastus luo edellytyksiä terveempään kilpailuun ehkäisemällä harmaata taloutta ja tahattomia virheitä. Tilintarkastuksella ei kuitenkaan ole ehdotonta vaikutusta harmaan talouden esiintymiseen. Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin (VIRKE) selvityksen mukaan harmaan talouden harjoittajat pyrkivät toimimaan viranomaisilta salassa ja usein tämänlaisten yritysten tilintarkastuksen hoitaa

nimellisesti joku omistajista. (Tilintarkastuslakityöryhmä 2003, 89, 93) Tilintarkastuksella ei siten ole vaikutusta sellaisiin yrittäjiin, jotka haluavat toimia vilpillisesti, mutta se kuitenkin ehkäisee tilanteita, joissa yrittäjä käyttää hyväkseen tilaisuuden väärinkäytöksiin, ja joissa hän tietää, että kiinnijäämisen todennäköisyys on pieni tarkastajan puuttuessa.

Yritysjohdon kannalta tilintarkastuksen asema virheiden ennaltaehkäisyssä on hyödyllinen myös yleisesti. Tilinpäätöksen oikeellisuus varmistaa sen, että tilinpäätös on käytökelpoinen tietolähde päätöksenteossa ja yrityksen taloudellisen tilanteen arvioinnissa. Yritysjohdolle tarvitsee ulkopuolista tahoa tarkastamaan tilinpäätöksen oikeellisuuden senkin vuoksi, että lait ja yritystä koskevat muut vaatimukset muuttuvat ja lisääntyvät kaiken aikaa, jolloin yritysjohdolle ei välttämättä pysy mukana kaikissa muutoksissa. Tilintarkastus antaa yritysjohdolle siten edellytyksiä päivittää tietonsa ajan tasalle. (Güntert 2000; Keasey, Watson & Wynarczyk 1988, 324)

Tabonen & Baldacchinon (2003, 390–392) selvittivät tutkimuksessaan muun muassa pienyritysten omistajajohtajien mielipiteitä pakollisesta tilintarkastuksesta. Suurin osa omistajajohtajista oli sitä mieltä, että tilintarkastus on hyödyllistä erityisesti yrityksen ulkopuolisille sidosryhmille kuten verottajalle ja yrityksen rahoittajille. Omistajajohtajat kokivat tilintarkastuksen hyödylliseksi, koska se lisää tilinpäätösten luotettavuutta. Tilintarkastajan asemaa puolestaan pidettiin tärkeänä, koska yrityksen liiketoimet ja verotus muuttuvat koko ajan monimutkaisemmiksi. Tilintarkastaja antaa varmuuden myös omistajajohtajalle siitä, että tilinpäätös on oikein laadittu, ja omistajajohtaja saa mahdollisesti myös neuvoja tilintarkastajalta esimerkiksi verolakien muutosten vaikutuksista yrityksen toimintaan. Omistajajohtajien mielestä tilintarkastus vaikutti myönteisesti myös työntekijöihin ja omistajiin itseensä. Käytännössä Tabonen & Baldacchinon mukaan tilintarkastuksen myönteinen vaikutus tarkoittaa virheiden ja väärinkäytösten ennaltaehkäisyä.

3.2.2 Kielteiset vaikutukset

Tilintarkastuksen kielteisistä vaikutuksista on kirjallisuudessa mainittu yleensä kaksi tekijää. Yleensä mainitaan ainakin se, että tilintarkastus on liian kallista pienelle yritykselle siitä saataviin hyötyihin nähden. Joidenkin kriitikoiden mielestä tilintarkastuksen

kustannus pienyritykselle on aina liikaa riippumatta siitä, kuinka suuri tai pieni se todellisuudessa on. He perustelevat kantaansa sillä, että tilintarkastuksesta ei ole pienyritysten tapauksessa hyötyä kenellekään. (Keasey ym. 1988, 323–324)

Freedmanin & Goodwinin (1993, 123) mukaan tilintarkastuksen kielteisenä vaikutuksena voidaan pitää myös sitä, että tilintarkastus vie liikaa yritysjohdon aikaa verrattuna siitä saataviin hyötyihin. English (1978, 64–65) puolestaan katsoo, että yritysjohdo voisi käyttää tilintarkastukseen uhratun ajan hyödyllisemmin sellaiseen toimintaan, joka olisi tuloksellista yrityksen kannalta.

3.2.3 Yritysjohdon tiedontarpeet ja odotukset tilintarkastusta kohtaan

Aikaisemmissa kappaleissa käytiin läpi arvon käsitettä ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten arvo koetaan. Kokemuksiin vaikutti muun muassa tiedontarpeet ja odotukset, joita käsitellään tässä luvussa yritysjohdon näkökulmasta.

Yritysjohdon tiedontarve vaihtelee suuresti sen mukaan millainen osaaminen yritysjohdolla on. Yritysten asiantuntijapalveluiden tarvetta voidaan kuvata seuraavalla kuviolla:

Kuvio 3 Pienyrityksen palvelutarpeet (Boedeker ym. 1995, 23).

Kuviossa 3 on esitetty pienyritysten asiantuntijapalveluiden tarpeet, joihin myös tilintarkastus voidaan luokitella. Ylimpänä ovat yritykset, joille asiantuntijapalvelut ovat vain yksi vaihtoehto saada tarvitsemansa tieto. Näissä yrityksissä henkilökunnalla on yrityksen johtamiseen ja yritystoiminnan ylläpitämiseen tarvittavat tiedot ja osaaminen, minkä vuoksi myöskään tilintarkastajan neuvonannosta ei oletettavasti olisi suurta hyötyä yritysjohdolle. Keskimmäiseen luokkaan kuuluvat yritykset, jotka tilintarkastajalta saamallaan neuvoilla pyrkivät kehittämään yritystoimintaansa. Näissä yrityksissä yritysjohton osaaminen eri aloilla on riittävää yrityksen toiminnan ylläpitämiseksi, mutta toiminnan kehittämistä he eivät selviä yksin, vaan tarvitsevat ulkopuolisen ideoita ja näkemyksiä. Sen sijaan yritykset, jotka tarvitsevat ulkopuolista asiantuntijapalvelua pystyäkseen toimimaan, eivät selviytyisi yritystoimintaan kuuluvista rutiineista ilman ulkopuolista apua. Tässä tapauksessa yritysjohton osaaminen on hyvin vähäistä ja tilintarkastajan neuvoilla saattaa olla suurikin merkitys, jos yrityksellä ei ole ammattitaitoista kirjanpitäjää, joka osaisi antaa tarvittavia neuvoja. Edellytyksenä on myös se, että yritysjohto osaa hyödyntää saamansa neuvot. Tässä yhteydessä täytyy muistaa, että tilintarkastaja ei ole ainoa asiantuntija, jolta yritykset mahdollisesti saavat asiantuntijapalveluita. Kuvio sopii kuitenkin selvittämään tiedontarpeen ja yritysjohton osaamisen välistä yhteyttä.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että mitä osaavampi yritysjohto on, sitä vähemmän se tarvitsee ulkopuolisten apua yrityksen johtamisessa, ja sitä vähemmän se myös hyötyy ulkopuoliselta saadusta avusta. Tilintarkastajan neuvot osaavalle yritysjohdolle ei siis oletettavasti ole niin hyödyllisiä kuin sellaiselle yritysjohdolle, jonka osaaminen on vähäistä. Tilintarkastuksen myönteiset vaikutukset perustuvat tässä tapauksessa todennäköisesti muihin tekijöihin kuin neuvontaan.

Puhakka (1985, 94) on tutkinut pienyritysjohton tiedontarpeita. Hän tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että pienyrityksen johto tarvitsee enemmän käytännön neuvoja kuin tietoja. Yritysjohto arvostaa muun muassa luottamuksellista suhdetta neuvonantajaan, jatkuvaa yhteydenpitoa sekä sellaista suhdetta neuvonantajan välillä, jossa neuvonanto perustuu yritysjohton kysymyksiin.

Yritysjohton tiedontarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia tilanteesta riippuen. Jo heti perustamisvaiheessa yritysjohto saattaa tarvita ulkopuolisen neuvonantajan apua esi-

merkiksi, kun mietitään edullisinta vaihtoehtoa yritysmuodoksi. Myös yrityskaupat saattavat olla niin monimutkaisia toteuttaa, että yritysjohton oma tietämys asiasta ei riitä. Yleensäkin apua tarvitaan yrityksen toiminnassa tapahtuvien suurien muutosten yhteydessä ja strategisessa päätöksenteossa. Tietoa kaivataan muun muassa muutoksen vaikutuksista yrityksen toimintaedellytyksiin ja toimintaan yleisesti. (PKT-säätiö 2000, 10–12)

Yritysjohto tarvitsee ulkopuolisen mielipidettä usein myös varmistuakseen suunnitelmien toteutuskelpoisuudesta. Riippumaton ja yrityksen asioihin objektiivisesti suhtautuva neuvonantaja saattaa tarjota hyödyllisiä näkemyksiä yritysjohton tekemistä suunnitelmista ja ideoista. Yrityksen joutuessa taloudellisiin tai muunlaisiin vaikeuksiin johdolla ei useinkaan ole kykyä selviytyä niistä itsenäisesti. Neuvoja kaivataan siihen kuinka ongelmat ratkaistaan, ja mikä on niiden pohjimmainen syy. Myös riskien tunnistaminen ja hallinta saattavat olla ongelmallisia yritysjohdolle. (PKT-säätiö 2000, 10–12)

Liiketaloustieteellinen tutkimuslaitos (1991) on tutkinut asiantuntemuksen tarvetta pk-yrityksissä. Tutkimuksen mukaan pk-yrityksen johtaja tarvitsee neuvontaa esimerkiksi markkinoinnissa, laskentatoimessa sekä tuotesuunnittelussa, koska pk-yrityksen johtaja hallitsee usein vain tuotantoon liittyvät asiat. (ks. Boedeker, Hurmerinta-Peltomäki & Nummela 1995, 25) Konkreettisemmin pienyritysjohto tarvitsee tilintarkastajalta neuvoja yleensä kirjanpitoon, verotukseen ja laillisiin näkökohtiin liittyen (Horsmanheimo & Steiner 2002, 327).

Yritysjohton odotukset tilintarkastajalta ovat moninaiset. Usein puhutaan tilintarkastuksen odotuskuilusta, joka tarkoittaa sitä, että tilintarkastuskertomuksen käyttäjät odottavat tilintarkastajan työn sisällöltä enemmän, kuin mitä tilintarkastajan työltä lain mukaan edellytetään. (Troberg & Viitanen 1999, 1)

Erityisesti pienten yritysten johto suhtautuu myönteisesti tilintarkastajan toteuttamaan neuvonantoon ja odottaa tilintarkastajalta konsultointia esimerkiksi laskentatoimeen ja verotukseen liittyvissä asioissa (Troberg & Viitanen 1999, 154). Koskelan (1990, 88–92) mukaan yritysjohto odottaa tilintarkastajalta neuvoja eniten yritysverotukseen, kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, yrityskauppoihin, omistajien verotukseen sekä budjettiin liittyen. Vähiten tilintarkastajalta odotetaan neuvoja valmistukseen, markkinointiin

sekä materiaalinhallintaan liittyen, koska ajatellaan, että ne eivät kuulu tilintarkastajan vahvimpiin osaamisalueisiin. Yritysjohdon tausta ei Koskelan mukaan vaikuta neuvontatarpeeseen lukuun ottamatta neuvoja henkilökohtaiseen verotukseen liittyen. Niin sanotut yhdenmiehen yrittäjät kaipaavat tilintarkastajalta neuvoja erityisesti juuri omiin verokysymyksiinsä.

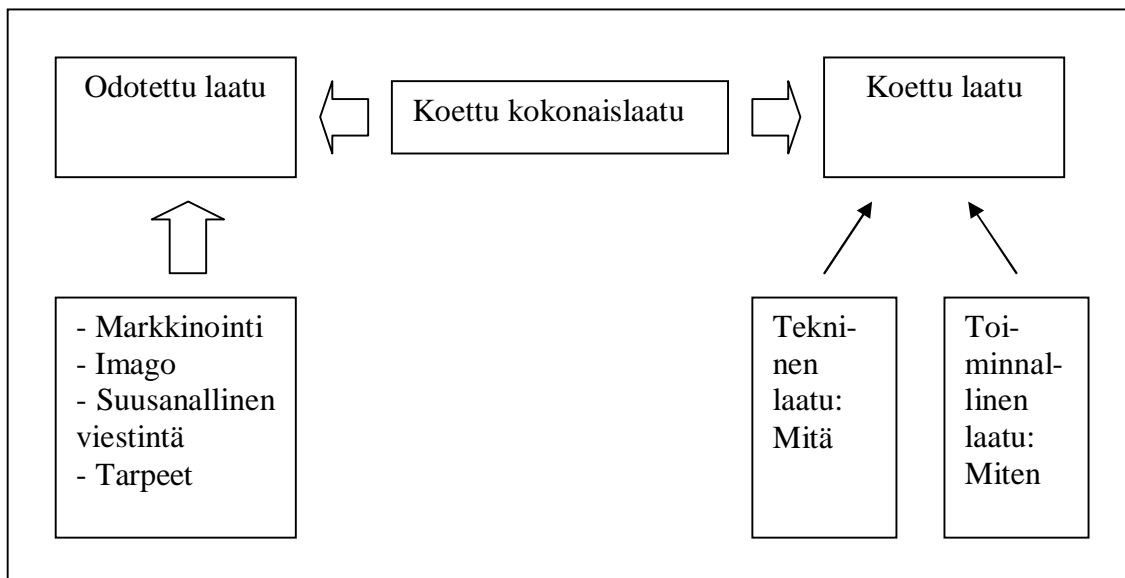
Suhonen (1998, 110) selvitti tutkimuksessaan muun muassa pk-yrittäjien odotuksia tilintarkastukselta. Hänen mukaansa varsinaiselta tilintarkastukselta odotettiin varmistusta siitä, että yrityksen kirjanpito ja muut asiat on hoidettu yrityksessä hyvin. Yrittäjät odottavat tilintarkastajan yhteydenottoja myös tilikauden aikana, selkeitä neuvoja ja ratkaisuja käytännön ongelmiin sekä yleistä näkemystä yrityksen tilasta ja tulevaisuudesta. Lisäksi odotettiin ulkopuolisen asiantuntijan näkemystä yrityksen asioista yleisesti ja toivottiin, että tilintarkastaja kertoisi mahdollisista puutteista tai vaihtoehtoisista toimintatavoista suoraan.

Huhtanen (1993, 74) on tutkinut tilintarkastuksen tarpeellisuutta pienyrityksissä. Tutkimuksessaan hän selvitti myös sitä, kuinka usein yrittäjät ovat tarvinneet konsultointiapua tilintarkastajilta eri alueisiin liittyen. Vastausten perusteella yrittäjien konsultointitarpeet olivat vähäisempiä kuin mitä kirjallisuuden ja ammattilehtikirjoittelun perusteella olisi voinut olettaa. Suurin osa vastanneista oli tarvinnut tilintarkastajan konsultointiapua yritysverotukseen sekä kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyen usein tai melko usein. Muihin asioihin kuten rahoitusongelmiin, sisäiseen tarkkailuun, omistajien verotukseen sekä laskentajärjestelmiin liittyen suurin osa vastaajista ei ollut tarvinnut tilintarkastajan apua. Vähiten tilintarkastajan neuvoja oli tarvittu valmistusongelmiin, henkilöstöasioihin, markkinointiin sekä tietotekniikkaan liittyen. Yli 60 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei ole milloinkaan tarvinnut tilintarkastajan apua niihin liittyen.

3.2.4 Tilintarkastuksen laatu

Tilintarkastuksen arvoon liittyy myös tilintarkastuksen laatu. Asiakkaan kokemukset laadusta ovat hyvin subjektiivisia eli ne ovat täysin riippuvaisia asiakkaan mielipiteistä. Yleisesti voidaan sanoa, että laatu on silloin hyvää, kun koettu laatu vastaa odotuksia. Laadulla on Grönroosin (1990, 61–67) mukaan kaksi ulottuvuutta: tekninen ja toiminnallinen ulottuvuus. Tekninen laatu on se, mitä asiakkaalle jää palvelun tuotantoproses-

sista eli palvelun lopputulos. Tekninen laatu vastaa kysymykseen mitä? Toiminnallinen laatu puolestaan kuvaa palveluprosessin laatua eli sitä tapaa, miten tilintarkastuspalvelu välitetään asiakkaalle. (Kuvio 4)

Kuvio 4 Laadun ulottuvuudet (Grönroos 1990, 61–67)

Tilintarkastuksen kannalta odotettuun laatuun vaikuttavista tekijöistä tarpeita käsiteltiin jo aikaisemmassa luvussa 3.2.3. Tilintarkastuksen eettisissä ohjeissa (Tilintarkastusalan suositukset 2005, 706) puolestaan on kerrottu, mitä tilintarkastajan tulee ottaa huomioon markkinoidessaan palveluitansa. Ohjeiden mukaan markkinoinnissa olisi toimittava siten, että arvostus tilintarkastusalaa kohtaan ei heikkenisi. Tämän lisäksi tilintarkastaja ei saa antaa palveluistaan, pätevyystään tai kokemuksestaan sellaisia tietoja, jotka harhaanjohtavat asiakasta. Nämä ohjeet omalta osaltaan edesauttavat sitä, että asiakkailta olisi mahdollisimman totuudenmukaiset odotukset tilintarkastuksen laadusta. Odotettuun laatuun vaikuttava suusanallinen viestintä käsittää yritysjohton ja tilintarkastajan käymät kahdenkeskiset keskustelut tilintarkastusprosessin kaikissa vaiheissa. Myös näissä keskusteluissa tilintarkastajan on oltava rehellinen ja objektiivinen.

Asiakkaiden kokemukset laadukkaasta palvelusta täyttävät yleensä seuraavat kuusi kriteeriä: ammattitaito, asenne ja käyttäytyminen, lähestyttävyyys ja joustavuus, luotettavuus ja uskottavuus, kyky normalisoida tilanne arvaamattomien tilanteiden yhteydessä sekä palveluntarjoajan maine (Grönroos 1990, 72–73). Tilintarkastusalan suositukset, tilintarkastajien hyväksymisedellytykset ja tilintarkastusyhdistysten laadunvalvonta ta-

kaavat sen, että tilintarkastajat ovat ammattitaitoisia, ja tilintarkastajien salassapitovelvollisuus takaa luotettavuuden. Muut edellytykset riippuvat osittain tilintarkastajan omasta palvelukyvystä ja hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Toisaalta ne riippuvat myös tilintarkastajaa ohjaavista eettisistä säännöistä ja hyvästä tilintarkastajataivasta.

Laatu on yksi tilintarkastuksen tärkeimmistä ominaisuuksista. Usein se on myös tilintarkastuksen uskottavuus- ja kilpailutekijä. Ollakseen laadukasta tilintarkastuksen on täytettävä lainsäädännön vaatimukset sekä tilintarkastusasiakkaan ja yhteiskunnan odotukset. Laatu on sen vuoksi myös subjektiivinen ja tarkastelijasta riippuvainen tekijä. Tilintarkastuksen laadussa oleellista on erityisesti luotettavuus, ja laadun tulisi olla riippumaton siitä, kuka tilintarkastuksen tekee. Kaikkien tilintarkastajien tekemä työ tulisi siis olla yhtä laadukasta. Myös tilintarkastuksen virheettömyys on tärkeä laadun ominaisuus. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 357)

Tilintarkastuksen laadun takaamiseksi on kehitetty laadunvarmistusjärjestelmä. Tilintarkastuksen laadunvalvonta lähtee yksittäisestä tilintarkastajasta. Tilintarkastusalan suosituksissa (2005, 61–63) on annettu esimerkkejä niistä vaatimuksista, joita laadukas tilintarkastus edellyttää. Vaatimukset koskevat muun muassa tilintarkastajan pätevyyttä ja käyttäytymistä. Tilintarkastajalta odotetaan tilintarkastusasiakkaasta riippuen riittävää osaamista ja huolellisuutta sekä objektiivisuutta, rehellisyyttä, salassapitovelvollisuutta ja riippumattomuutta. Lisäksi tilintarkastajan tulisi seurata, että laadunvalvonta toimii käytännössä, ja että valvonta on riittävää.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA) ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta (TIVA) valvovat omalta osaltaan tilintarkastuksen laatua. Niiden tehtävänä on valvoa ennen kaikkea sitä, että tilintarkastajien ammattitaito on ajan tasalla ja tilintarkastajat noudattavat toimissaan lakeja ja asetuksia. (TTL 34 §) Myös KHT- ja HTM-yhdistykset toteuttavat laadunvalvontaa. Yhdistykset hoitavat käytännössä laaduntarkastukset, ja raportoivat niiden tuloksista TILA:lle sekä TIVA:lle. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 361) Esimerkiksi HTM-tilintarkastajat ry tekee tarkastuskäyntejä kaikille jäsenilleen. Tarkastettaviin asioihin kuuluu muun muassa se, että tilintarkastaja on pitänyt yllä toimeksiantojen edellyttämää ammattitaitoa. (Merimaa 1998, 113) Maallikkotilin-

tarkastajat poikkeavat hyväksytyistä tilintarkastajista siinä mielessä, että he eivät kuulu laadunvalvontajärjestelmän piiriin (Satopää 2002, 128).

Tilintarkastuksen laadulle on siis pyritty luomaan minimivaatimukset hyvän tilintarkastustavan ja laadunvalvonnan avulla. Asiakkaan kokemukset tilintarkastuksen laadusta saattavat kuitenkin vaihdella, koska niihin vaikuttavat myös asiakkaan muodostamat odotukset siitä, minkälaista on laadukas tilintarkastus. Kokemus tilintarkastuksen laadusta siis voi olla kielteinenkin, jos odotukset tilintarkastuksen laadusta ovat olleet epärealistisen korkeat.

4 PIENYRITYSTEN TILINTARKASTUKSEN ARVOA KOSKEVA EMPIIRINEN TUTKIMUS

Tässä kappaleessa käydään läpi tutkimuksen empiirinen osa, joka toteutettiin kyselylomaketutkimuksena. Ensin tarkastellaan tutkimuksen teknistä toteutusta kuten kyselylomakkeen laadintaa, aineiston analysointimenetelmiä sekä otoksen poimintaan liittyviä asioita. Tämän jälkeen perehdytään vastaajien taustatietoihin ja käydään läpi keskeiset tutkimustulokset.

4.1 Tutkimuksen tekninen toteutus

4.1.1 Tutkimuksen perusjoukko ja otoksen poiminta

Tutkimuksen perusjoukkoon kuuluvat kaikki Suomessa toimivat pienet osakeyhtiöt. Tämän tutkimuksen mukaan pienyrityksiä ovat kaikki sellaiset osakeyhtiöt, jotka työllistävät korkeintaan 50 työntekijää, ja joiden tilinpäätöksen mukainen taseen loppusumma tai liikevaihto on enintään 10 miljoonaa euroa.

Tutkimuksessa käytettiin Suomen asiakastieto Oy:n yritystietokantaa, josta poimittiin 500 pientä osakeyhtiötä mukaan tutkimukseen. Suomen asiakastieto Oy kerää eri lähteistä tietoa muun muassa yritysten vastuuhenkilöistä, yritys kiinnityksistä sekä tilinpäätöksistä (Suomen Asiakastieto Oy, <<http://www.asiakastieto.fi>>). Otoksen poimintaa varten yritystietokannasta valittiin kaikki ne pienet osakeyhtiöt, jotka olivat toimittaneet vuoden 2004 tilinpäätöstietonsa Suomen asiakastieto Oy:lle, ja jotka täyttivät pienen yrityksen kriteerit. Näitä yrityksiä oli noin 25 000.

Varsinainen otos poimittiin aineistosta SPSS 13.0 for Windows tilasto-ohjelman avulla. Otantamenetelmänä käytettiin yksinkertaista satunnaisotantaa, jolloin kaikilla yksiköillä oli yhtä suuri mahdollisuus tulla valituksi mukaan otokseen.

4.1.2 Kyselylomakkeen laadinta

Kyselylomake (liite 2) pyrittiin laatimaan mahdollisimman selkeäksi ja lyhyeksi, jotta vastausprosentti saataisiin mahdollisimman korkeaksi. Vastaajien mielenkiinto kyselyä kohtaan olisi saattanut heiketä, jos kyselylomake olisi ollut monta sivua pitkä, joten sitä haluttiin välttää. Lisäksi kysymykset pyrittiin muotoilemaan siten, että ne olisivat mahdollisimman selkeitä ja yksinkertaisia. Kysymyksistä haluttiin tehdä ymmärrettäviä sekä mahdollisimman lyhyitä, ja niihin oli annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Avoimia kysymyksiä oli vain yksi.

Kyselylomake rakennettiin siten, että ensin kysyttiin tutkimuksen tekemiseksi tarpeellisia taustatietoja, minkä jälkeen selvitettiin yritysjohton kokemuksia tilintarkastajan neuvonannosta ja sen hyödyllisyydestä. Seuraavassa osiossa kysyttiin yritysjohton yleistä näkemystä sekä mielipiteitä tilintarkastuksesta, ja lopuksi selvitettiin hänen näkemyksiään siitä, miten yritysjohto näkee tilintarkastuksen vaikuttavan yrityksen ja sen sidosryhmien välisiin suhteisiin sekä yrityksen toimintaympäristöön.

Taustatiedoissa pyrittiin selvittämään muun muassa yrityksen koko, jota kysyttiin kolmen eri kysymyksen avulla. Koon selvittämiseksi kysyttiin yrityksessä työskentelevien henkilöiden lukumäärä sekä yrityksen viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukainen liikevaihto ja taseen loppusumma. Näillä kysymyksillä pyrittiin kontrolloimaan sitä, että tutkimukseen mukaan otettavat yritykset täyttäisivät rajauksissa asetetut kokovaatimukset. Kontrolli oli tarpeen, koska otokseen poimittujen yritysten joukossa saattoi olla sellaisiakin yrityksiä, joiden viimeksi vahvistettu tilinpäätös oli vuodelta 2005, ja jotka olivat kasvattaneet toimintaansa edelliseen vuoteen verrattuna.

Yrityksen perustiedoista selvitettiin myös toimiala, jolla yritys toimii. Toimialajaon perusteena oli tilastokeskuksen voimassaoleva toimialaluokitus (TOL 2002), jota yksinkertaistettiin hieman luokkia yhdistelemällä ja lisäämällä luokka ”muu toimiala”, johon sisältyy harvinaisemmat toimialat sekä palvelut (Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/toimiala_02_index.html>).

Taustatietoja selvittäessä kysyttiin myös omistajien lukumäärää. Tämän lisäksi selvitettiin yritysjohton osaamista kysymällä hänen kokemustaan johtotehtävistä ja näke-

mystään omasta osaamisestansa. Taustatiedoissa kysyttiin tietoja myös tilintarkastajasta. Tilintarkastajasta pyrittiin selvittämään, oliko yrityksen tilintarkastaja KHT-, HTM- vai maallikkotilintarkastaja sekä se, kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja. Suuntaa antavan kuvan yritysjohdon ja tilintarkastajan välisestä suhteesta antaa vastaus kysymykseen siitä, kuinka usein toimitusjohtaja ja yrityksen tilintarkastaja keskustelivat keskenään.

Toisessa osiossa (kysymykset 14–16) kysyttiin yritysjohdon kokemuksia siitä, kuinka usein hän on saanut neuvoja tilintarkastajalta eri alueisiin liittyen sekä siitä, kuinka hyödylliseksi vastaaja kokee tilintarkastajalta saamansa neuvot. Tähän osioon ei tarvinnut vastata, jos toimitusjohtaja ei ole ollut tilintarkastajaan yhteydessä kertaakaan henkilökohtaisesti. Kysymyksiin ei tarvinnut vastata, koska on oletettavaa, että vastaaja ei tässä tapauksessa ole saanut tilintarkastajalta erityisiä neuvoja liiketoimintaan liittyen, vaan tilintarkastajan raportointi on jäänyt kirjalliselle tasolle. Käytännössä yritys on voinut saada tilintarkastajalta tarkastuskertomuksen lisäksi muistioita tai pöytäkirjoja, joissa on kehoitettu korjaamaan esimerkiksi jokin virheellinen tieto tilinpäätöksessä, mutta varsinaisia neuvoja näiden välityksellä tilintarkastaja on tuskin antanut.

Loppuihin kysymyksiin pyydettiin kaikkien vastausta. Kolmannessa osiossa, kysymykset 17–18, selvitettiin yleisesti yritysjohdon asenteita tilintarkastusta kohtaan ja hänen mielipiteitänsä tilintarkastuksesta. Kysymyksillä pyrittiin saamaan vastaus siihen, koeeke yritysjohto tilintarkastuksen ennemmin myönteisenä vai kielteisenä seikkana, ja vastaako tilintarkastus heidän odotuksiaan.

Viimeisessä osiossa kysyttiin yritysjohdon näkemystä siitä, onko tilintarkastuksella heidän mielestään vaikutusta yrityksen toimintaympäristöön ja sidosryhmäsuhteisiin. Kysymyksessä 19 ei ole täydellinen luettelo yrityksen sidosryhmistä vaan tarkoituksena oli listata ne, jotka kirjallisuuden perusteella saattavat olla kiinnostuneita yrityksen tilinpäätöstiedoista. Lomakkeen loppuun laitettiin vielä avoin kysymys, jolla haluttiin selvittää vastaajien toiveita ja asenteita tilintarkastusta kohtaan.

Kyselylomake lähetettiin otokseen valittujen osakeyhtiöiden toimitusjohtajille lokakuun alussa 2005, ja kysely osoitettiin henkilökohtaisesti heille. Vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa, ja lomakkeet piti palauttaa viimeistään 18.10. Vastauksia tuli kuitenkin vielä

sen jälkeen, kun vastausaika oli umpeutunut. Muutamia vastauksia tuli vielä noin kolme viikkoa myöhässä, mutta ne päätettiin ottaa mukaan tutkimukseen, koska vastausten analysointia ei ehditty vielä aloittaa.

Uusintakyselyä ei lähetetty, koska ensimmäisen kyselyn vastauskuoriin ei laitettu tunnistetta, jonka avulla vastanneet toimitusjohtajat olisi voitu erotella vastaamattomista. Uusintakysely olisi siis pitänyt lähettää kaikille 500 yritykselle, jolloin olisi ollut mahdollista, että osa toimitusjohtajista olisi vastannut kahteen kertaan. Lisäksi uusintakyselystä luovuttiin osittain aikataulullisista ja kustannussyistä. Ensimmäisen kyselyn perusteella vastauksia tuli kuitenkin sen verran, että varovaisia yleistyksiä niidenkin pohjalta voidaan jo tehdä.

4.1.3 Vastausten analysointi

Saatujen vastausten analysoinnissa käytettiin avuksi SPSS 13.0 for Windows tilasto-ohjelmaa. Käytännössä analysointi suoritettiin ristiintaulukoimalla muuttujat keskenään, jolloin pystyttiin tarkastelemaan muuttujien välisiä yhteyksiä. Ristiintaulukon etuja onkin, että sen avulla pystyy havainnollisesti näkemään mahdolliset yhteydet kahden tai useamman muuttujan välillä (Metsämuuronen 2003, 452).

Ristiintaulukointia käytettäessä pitää muistaa, että sen perusteella ei vielä voi sanoa mitään muuttujien välisistä syy-yhteyksistä (Alkula ym. 1995, 181). Analysoinnin kannalta tämä tarkoittaa sitä, että vaikka muuttujien välillä olisikin havaittavissa yhteys, ei tuloksen perusteella voida vielä sanoa, että toinen muuttujista on syy ja toinen seuraus. Syy-yhteyksien tutkiminen vaatisi ristiintaulukointia tarkempia tilastollisia testejä.

Ristiintaulukoiden analysoinnissa pitää huomioida myös saatujen vastausten määrä. Jos vastausvaihtoehtoon ei tule kuin muutama havainto, ei niiden perusteella voi vielä tehdä luotettavia päätelmiä. Tästä syystä luokkia jouduttiin joissakin tapauksissa yhdistelemään tai analysointi jätettiin kokonaan tekemättä, jos yhdistelyn jälkeenkään vastauksia ei ollut tarpeeksi jokaisessa luokassa. Kysymyksiä analysoitaessa pyrittiin muuttujien väliltä löytämään selkeästi havaittavia vaihteluita. 10 % – 15 % vaihtelua ei vielä pidetty riittävän suurena osoittamaan yhteyksiä muuttujien välillä.

Ristiintaulukoitaessa muuttujia sen perusteella oliko tilintarkastaja auktorisoitu vai muu tilintarkastaja huomioon ei otettu sellaisia vastauksia, joissa ei osattu sanoa mihin luokkaan yrityksen tilintarkastaja vastausvaihtoehdoista kuului. Vastauksia ei otettu huomioon, koska niitä oli kaikkiaan vain kahdeksan, eikä niillä tämän vuoksi ollut merkittävää vaikutusta tuloksiin. Analyysissä käytetyt taulukot löytyvät liitteestä 3.

4.2 Vastaaajien taustatiedot

Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 168 kappaletta, joista tutkimukseen mukaan hyväksyttiin ne yritykset, jotka eivät kuuluneet konserniin. Konserniyrityksistä tulleita vastauksia ei huomioitu tuloksia analysoitaessa, koska ne jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle rajauksia tehtäessä. Lisäksi mukana oli yksi vastauslomake yrityksestä, joka ei täyttänyt pienen yrityksen vaatimuksia. Myös tämä vastaus jätettiin analyysissä huomioimatta. Analyysiin otettiin kaiken kaikkiaan 146 yritystä mukaan, joten vastausprosentiksi saatiin 29,2 %, joka on suhteellisen alhainen. Vastausprosentti saattoi jäädä alhaiseksi muun muassa sen vuoksi, että tutkimuksen aihe ei ollut vastaajien mielestä tarpeeksi kiinnostava.

Työntekijät	Vastauksia	
1 – 15	118	81 %
16 – 30	21	14 %
yli 30	7	5 %
Yhteensä	146	

Liikevaihto	Vastauksia	
0 – 3 milj. €	122	84 %
3 – 6 milj. €	19	13 %
6 – 10 milj. €	4	3 %
Yhteensä	145	

Tase	Vastauksia	
0 – 3 milj. €	128	93 %
3 – 6 milj. €	7	5 %
6 – 10 milj. €	3	2 %
Yhteensä	138	

Taulukko 3 Yritysten taustatiedot

Vastanneet toimitusjohtajat työskentelivät koon puolesta hyvin samankaltaisissa yrityksissä. Suurin osa yrityksistä kuului vastausvaihtoehdoista pienimpään luokkaan kaikilla kolmella kokoa ilmaisevalla mittarilla mitattuna. Yli 80 % oli sellaisia yrityksiä, joissa oli alle kuusitoista henkilöä töissä, ja joiden liikevaihto oli alle kolme miljoonaa euroa.

93 %:lla yrityksistä taseen loppusumma oli alle kolme miljoonaa euroa. Vain seitsemän vastaajaa (5 %) ilmoitti, että yrityksessä oli yli kolmekymmentä henkilöä töissä. Vastanneiden joukossa oli vain muutama yritys, jonka liikevaihto tai taseen loppusumma oli yli kuusi miljoonaa euroa. (Taulukko 3) Yritykset eivät täysin vastanneet sitä, miten Suomen osakeyhtiöt ovat todellisuudessa jakaantuneet henkilökunnan lukumäärien mukaan. Vuonna 2004 Suomen osakeyhtiöistä 91 % oli sellaisia, joissa työskenteli korkeintaan viisitoista henkilöä. 4 %:ssa osakeyhtiöistä työskenteli 16 – 30 työntekijää, ja 2 % osakeyhtiöistä oli sellaisia, joissa oli 30 – 50 henkilöä töissä. (Tilastokeskus: Hely Dahlgrenin sähköpostikirje tekijälle 15.6.2006) Saadut vastaukset eivät siis kokonsa puolesta täysin noudattaneet todellista osakeyhtiöiden jakaumaa. Vastauksia olisi pitänyt tulla hieman enemmän alle kuusitoista henkilöä työllistäviltä osakeyhtiöiltä, jotta vastausjakauma olisi täysin vastannut todellisuutta.

Toimiala	Vastauksia	
a) maa- ja metsätalous	4	3 %
b) teollisuus ja rakentaminen	46	32 %
c) kauppa	23	16 %
d) majoitus- ja ravitsemistoiminta	4	3 %
e) kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	7	5 %
f) rahoitus- ja vakuutustoiminta	1	1 %
g) muu toimiala	57	40 %
Vastaukset yht.	142	

Taulukko 4 Vastaajien edustamat yritykset toimialoittain

Toimialoittain vastaajayritykset olivat jakautuneet taulukon 4 mukaisesti. Vastauksen lähettäneistä toimitusjohtajista suurin osa eli 40 % työskenteli yrityksessä, joka kuului muu toimiala –ryhmään. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa palvelut. Paljon vastauksia tuli myös yrityksistä, jotka toimivat teollisuus-, rakennus- ja kaupan aloilla. Teollisuus- ja rakennusalan yrityksistä vastauksia tuli 46 kappaletta eli 32 % vastauksista, ja kaupanalan yrityksistä vastauksia tuli 23 kappaletta, joka edustaa 16 % vastauksista. Vähemmistö vastaajayrityksistä harjoitti maa- ja metsätaloutta, majoitus- ja ravitsemustoimintaa, kuljetus-, varastointi- ja tietoliikennetoimintaa sekä rahoitus- ja vakuutustoimintaa. Vastausjakauma noudattaa suurin piirtein kaikkien yritysten toimialajakoa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2004 Suomen osakeyhtiöistä 35 % toimi palvelualalla,

22 % kaupanalalla ja 27 % osakeyhtiöistä toimi teollisuudessa ja rakennusosalalla (Tilastokeskus: Hely Dahlgrenin sähköpostikirje tekijälle 15.2.2006).

Suurin osa vastanneista toimitusjohtajista työskenteli yrityksissä, joissa oli yksi tai kaksi omistajaa. Noin 65 % toimitusjohtajista työskenteli enintään kahden osakkaan osakeyhtiössä, ja vain yksi toimitusjohtaja työskenteli yrityksessä, jossa oli yli kymmenen osakkeenomistajaa. (Taulukko 5) Odotusten mukaisesti enemmistö eli 95 % vastanneista toimitusjohtajista myös omisti johtamansa yrityksen osakkeita. Vastanneista vain seitsemän oli palkattuja toimitusjohtajia, jotka eivät omistaneet johtamansa yrityksen osakkeita lainkaan.

			Omistajajohtaja		Yhteensä
			Omistajajohtaja	Palkattu toimitusjohtaja	
Omistajien lukumäärä	1 – 2	Count	89	4	93
		% within	65,0%	57,1%	64,6%
	3 – 10	Count	48	2	50
		% within	35,0%	28,6%	34,7%
	yli 10	Count	0	1	1
		% within	0,0%	14,3%	0,7%
Yhteensä		Count	137	7	144
		% within	100,0%	100,0%	100,0%

Taulukko 5 Yritysten omistusrakenne ja toimitusjohtajien asema yrityksessä

Yli puolet vastanneista (62,3 %) toimitusjohtajista ilmoitti, että heillä oli kokemusta johtotehtävistä yli kymmenen vuoden ajalta. Sen sijaan 12 % toimitusjohtajista oli työskennellyt johtotehtävissä enintään viisi vuotta ja 25 % toimitusjohtajista ilmoitti johtotehtävien kokemukseen 5 – 10 vuotta.

Kirjallisuuden perusteella pienyritysten yritysjohtajista annettiin sellainen kuva, että heillä ei välttämättä ole tarvittavaa osaamista johtaa yritystä itsenäisesti ainakaan kaikilla osa-alueilla. Puutteellinen osaaminen oli myös yksi peruste sille, miksi juuri pienyritykset tarvitsevat ulkopuolisen asiantuntijan neuvoja. Esimerkiksi yrityksen taloudellisten asioiden hoitaminen nousi kirjallisuudessa sellaiseksi asiaksi, jonka ei katsota olevan yritysjohtajan vahvinta osaamisaluetta. Saadut vastaukset olivat tämän osalta ristiriitaisia. Yli 70 % vastanneista toimitusjohtajista katsoi, että heidän osaamisensa kaikilla

muilla paitsi verotuksen osa-alueilla oli erittäin hyvä tai hyvä. 56 % vastaajista oli sitä mieltä, että heidän tietonsa verotukseen liittyen olivat tyydyttävät ja 14 % mielestä heidän veroasioiden tietämyksensä oli huono. (Taulukko 6) Ristiriitaisen tuloksen selittää osaltaan se, että erilaisella kysymyksenasettelulla olisi voitu saada erilaisia vastauksia. Kysymykseen yrityksen taloudellisten asioiden hoitamisesta olisi voinut tulla erilainen vastausjakauma, jos kysymys olisi muotoiltu hieman toisella tapaa esimerkiksi kysymällä yritysjohton osaamista budjetointiin tai muihin laskentajärjestelmiin liittyen.

	Erittäin hyvä	Hyvä	Tyydyttävä	Huono	Yhteensä
Yrityksen taloudellisten asioiden hoitaminen	41 28 %	74 51 %	30 21 %	0 0 %	145 100 %
Yleiset johtotehtävät	32 22 %	94 65 %	17 12 %	1 1 %	144 100 %
Myynti / markkinointi	38 26 %	66 46 %	38 26 %	2 1 %	144 100 %
Tuotanto	38 28 %	65 49 %	25 19 %	6 4 %	134 100 %
Verotuskysymykset	7 5 %	37 26 %	80 56 %	20 14 %	144 100 %

Taulukko 6 Toimitusjohtajien näkemys osaamisestaan eri osa-alueilla

Yritysten tilintarkastajista enemmistö oli auktorisoituja tilintarkastajia eli HTM- tai KHT-tarkastajia. Yli puolella (55 %) yrityksistä oli tilintarkastajana KHT-tilintarkastaja ja 27 % toimitusjohtajista ilmoitti, että yrityksen tilintarkastajana toimii HTM-tilintarkastaja. 13 %:lla yrityksistä oli muu tilintarkastaja eli niin sanottu maallikkotilintarkastaja. Kahdeksan toimitusjohtajaa ei osannut sanoa, oliko yrityksen tilintarkastaja auktorisoitu vai maallikkotarkastaja. (Taulukko 7) Yli puolella yrityksistä oli ollut sama tilintarkastaja 3 – 10 vuotta, ja 31 % yrityksistä ei ollut vaihtanut tilintarkastajaa yli kymmeneen vuoteen. Yrityksiä, joilla oli ollut sama tilintarkastaja enintään kolme vuotta, oli noin 14 % vastanneista.

Tilintarkastaja	Vastauksia	
KHT-tilintarkastaja	77	55 %
HTM-tilintarkastaja	38	27 %
Muu tilintarkastaja	18	13 %
En osaa sanoa	8	6 %
Yhteensä	141	

Taulukko 7 Yritysten tilintarkastajat

Tasan puolet toimitusjohtajista ilmoitti keskustelelevansa säännöllisesti, ja 33 % johtajista keskusteli joskus edustamansa yrityksen tilintarkastajan kanssa. 17 % toimitusjohtajista ei ollut milloinkaan keskustellut henkilökohtaisesti tilintarkastajan kanssa, ja yhtä lukuun ottamatta nämä toimitusjohtajat työskentelivät yrityksissä, jotka ostivat kirjanpito-palvelut yrityksen ulkopuolelta. Henkilökohtainen kommunikointi toimitusjohtajan ja tilintarkastajan välillä saattaa jäädä toteutumatta, jos yritys ostaa kirjanpito-palvelut ulkopuoliselta kirjanpitotoimistolta, ja kirjanpitäjä hoitaa tilintarkastukseen liittyvät käytännön järjestelyt tilintarkastajan kanssa. Jos tilintarkastajalla ei ole mitään erityistä huomautettavaa yrityksen toiminnasta, ei tilintarkastaja välttämättä keskustele lainkaan yritysjohton kanssa. Kaiken kaikkiaan 84 % yrityksistä osti kirjanpito-palvelut kirjanpitotoimistolta.

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
Kontakti	Säännöllisesti	Count	45	13	11	69
		% within Tilintarkastaja	58,4%	34,2%	61,1%	51,9%
	Joskus	Count	21	19	4	44
		% within Tilintarkastaja	27,3%	50,0%	22,2%	33,1%
	Ei koskaan	Count	11	6	3	20
		% within Tilintarkastaja	14,3%	15,8%	16,7%	15,0%
Yhteensä	Count	77	38	18	133	
	% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Taulukko 8 Tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten kontaktien yleisyys

Taulukossa 8 tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten kontaktien yleisyys on esitetty tilintarkastajittain. Taulukosta on jätetty pois ne vastaukset, joissa ei osattu sanoa, oliko tilintarkastaja HTM-, KHT- vai muu tilintarkastaja. Analyysistä pois jätettyjä vastauksia oli kahdeksan kappaletta. Taulukosta nähdään, että niiden tilintarkastajien välillä, jotka

eivät koskaan olleet keskustelleet toimitusjohtajan kanssa, ei juuri ole eroja. Sen sijaan joskus tai säännöllisesti toimitusjohtajan kanssa keskustelevien tilintarkastajien välillä on jo huomattavissa vaihtelua. 58 % KHT-tilintarkastajista ja 61 % maallikkotilintarkastajista oli keskustellut säännöllisesti toimitusjohtajan kanssa, kun vastaava luku HTM-tilintarkastajien kohdalla oli 34 %. Puolet HTM-tarkastajista keskusteli joskus toimitusjohtajan kanssa. Näiden vastausten perusteella näyttäisikin, että KHT- ja maallikkotilintarkastajat keskustelivat säännöllisemmin asiakasyrityksen toimitusjohtajan kanssa kuin HTM-tilintarkastajat.

4.3 Kokemukset tilintarkastajan neuvonannosta ja tilintarkastuksen hyödyllisyydestä

4.3.1 Tilintarkastajan neuvonanto

Taulukossa 9 on esitetty kysymykseen 15saadut vastaukset. Kysymyksen avulla pyrittiin selvittämään, mihin alueisiin liittyviä neuvoja tilintarkastajalta oli saatu. Näihin kysymyksiin vastasivat vain ne toimitusjohtajat, jotka olivat joskus tai säännöllisesti keskustelleet edustamansa yrityksen tilintarkastajan kanssa.

Vastausten perusteella toimitusjohtajat olivat useimmiten saaneet tilintarkastajalta neuvoja kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyen. 89 % toimitusjohtajista oli saanut tilintarkastajalta neuvoja vähintään joskus niihin liittyvissä asioissa. Yli 70 % toimitusjohtajista oli saanut neuvoja usein tai joskus yritysverotusta koskevissa asioissa, ja noin 60 %:lle tilintarkastaja oli antanut neuvoja arvonlisäverotuksesta sekä lakimuutosten vaikutuksesta yritystoimintaan. Noin 40 % toimitusjohtajista oli joskus saanut tilintarkastajalta apua yritystoiminnan kehittämiseen sekä investointien toteutukseen. Edellä mainittuja alueita harvemmin tilintarkastaja oli neuvonut toimitusjohtajien henkilökohtaiseen verotukseen ja yrityksen rahoitusongelmiin liittyvissä asioissa. (Taulukko 9) Vastauksiin tilintarkastajan neuvonannosta rahoitusongelmiin liittyen, on saattanut vaikuttaa se, jos yrityksellä ei ole ollut ongelmia rahoituksensa suhteen. Silloin luonnollisestikaan yrityksessä ei ole tarvittu tilintarkastajan neuvoja tähän liittyen.

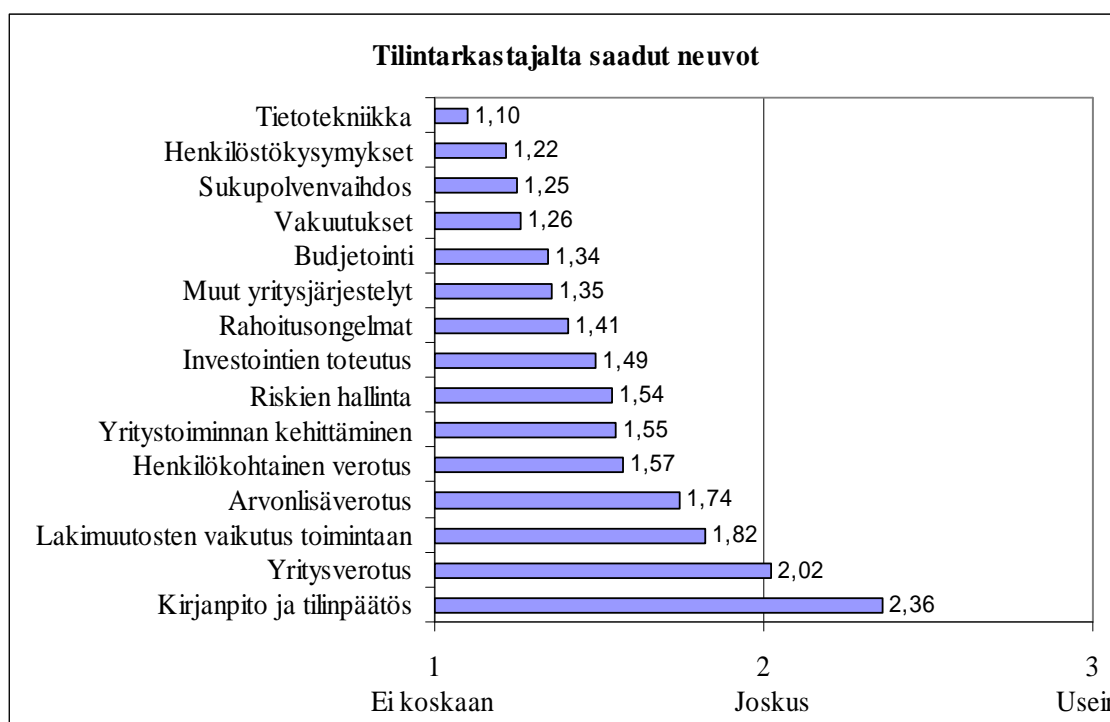
Noin 70 % toimitusjohtajista vastasi, ettei ole milloinkaan saanut tilintarkastajalta neuvoja budjetointiin tai muihin yritysjärjestelyihin liittyvissä ongelmissa. Suurin osa vastaajista ei ollut koskaan saanut tilintarkastajalta neuvoja vakuutuksiin, henkilöstökysymyksiin, sukupolvenvaihdoksiin ja tietotekniikkaan liittyvissä asioissa. (Taulukko 9)

Tilintarkastajalta saadut neuvot	Usein	Joskus	Ei koskaan	Yhteensä
Kirjanpito ja tilinpäätös	56 47 %	51 43 %	13 11 %	120 100 %
Yritysverotus	35 29 %	54 45 %	32 26 %	121 100 %
Lakimuutosten vaikutus toimintaan	24 20 %	50 42 %	45 38 %	119 100 %
Arvonlisäverotus	17 14 %	55 46 %	48 40 %	120 100 %
Henkilökohtainen verotus	13 11 %	41 35 %	63 54 %	117 100 %
Rahoitusongelmat	9 8 %	30 25 %	79 67 %	118 100 %
Yritystoiminnan kehittäminen	9 8 %	47 40 %	62 53 %	118 100 %
Muut yritysjärjestelyt	8 7 %	26 22 %	85 71 %	119 100 %
Riskien hallinta	8 7 %	48 40 %	63 53 %	119 100 %
Sukupolvenvaihdos	7 6 %	16 13 %	96 81 %	119 100 %
Budjetointi	6 5 %	29 24 %	84 71 %	119 100 %
Investointien toteutus	5 4 %	47 41 %	64 55 %	116 100 %
Vakuutukset	5 4 %	21 18 %	92 78 %	118 100 %
Henkilöstökysymykset	3 3 %	20 17 %	96 81 %	119 100 %
Tietotekniikka	1 1 %	10 8 %	108 91 %	119 100 %

Taulukko 9 Tilintarkastajalta saadut neuvot

Kuviossa 5 on esitetty havainnollisemmin se, millä alueilla tilintarkastajat ovat useimmiten antaneet neuvoja yritysjohdolle. Pylväsdiagrammissa on esitetty jokaisen kysymyksen kohdalta saatujen vastausten keskiarvot, jotka on laskettu ottamalla mukaan vain kuhunkin kysymykseen saadut vastaukset. Keskiarvojen perusteella nähdään, että

tilintarkastaja antaa neuvoja kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä yritysverotukseen liittyen keskimäärin joskus tai hieman useammin. Tilintarkastaja kertoo myös lakimuutosten vaikutuksista yritystoimintaan ja antaa neuvoja arvonlisäverotukseen liittyen keskimäärin hieman harvemmin kuin joskus. Muilla alueilla tilintarkastajan neuvonanto sen sijaan on vähäisempää.

Kuvio 5 Vastausten keskiarvot tilintarkastajalta saaduista neuvoista

Vastaukset tilintarkastajan neuvonantoon liittyen olivat odotusten mukaisia. Vastausten perusteella neuvonanto painottui niille alueille, joilla tilintarkastajalla on eniten kokemusta ja osaamista. Vastaukset olivat myös hyvin samansuuntaisia kuin Koskelan (1990) ja Peiposen (1997) tutkimuksissa tilintarkastajien neuvonannon yleisyydestä, joita käsiteltiin luvussa 2.2.2. Koskelan ja Peiposen tutkimustulokset erosivat kuitenkin tämän tutkimuksen tuloksista siten, että ne antoivat tilintarkastajien neuvonannon yleisyydestä hieman myönteisemmän kuvan kuin tämän tutkimuksen tulosten perusteella voisi päätellä.

Kysymysvaihtoehdot tilintarkastajalta saaduista neuvoista ristiintaulukoitiin kolmen muuttujan kanssa. Ristiintaulukointi suoritettiin seuraavien kysymysten perusteella:

kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja, tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten kontaktien määrä sekä oliko tilintarkastaja HTM-, KHT- vai maallikkotilintarkastaja. Selkeämmin tilintarkastajan antamilla neuvoilla oli havaittavissa yhteisvaihtelua sen kanssa, kuinka usein tilintarkastaja keskusteli henkilökohtaisesti toimitusjohtajan kanssa. Tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten keskusteluiden yleisyydellä oli havaittavissa yhteisvaihtelua sen kanssa, kuinka usein tilintarkastaja antoi neuvoja lakimuutosten vaikutuksista yritystoimintaan sekä arvonlisäverotukseen, yritysverotukseen ja riskienhallintaan liittyvissä asioissa. Ne tilintarkastajat, jotka keskustelivat vain joskus toimitusjohtajan kanssa, olivat muita useammin niitä, jotka eivät koskaan antaneet neuvoja edellä mainittuihin asioihin liittyen. Kun taas säännöllisesti toimitusjohtajan kanssa keskustelevista tilintarkastajista enemmistö oli niitä, jotka antoivat joskus tai usein neuvoja lakimuutosten vaikutuksiin, arvonlisäverotukseen, yritysverotukseen ja riskienhallintaan liittyen. (Liite 3) Muiden vastausten kohdalla ei ollut huomattavaa eroa siinä, oliko tilintarkastaja keskustellut usein vai joskus toimitusjohtajan kanssa eli tilintarkastaja antoi neuvoja yhtä usein esimerkiksi kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyen riippumatta hänen ja toimitusjohtajan välisten kontaktien määrästä.

Tulos on ymmärrettävä, koska mitä useammin tilintarkastaja keskustelee toimitusjohtajan kanssa, sitä useammin tilintarkastajalla on mahdollisuus antaa neuvoja eri asioihin liittyen. On myös oletettavaa, että keskustelu painottuu tällöin juuri neuvontaan, koska pienyritysten tarkastus suoritetaan yleensä yhtenä tai kahtena päivänä vuodessa, ja tarkastuksen tulokset pystytään esittelemään yritysjohdolle yhdellä kertaa. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että usein tilintarkastajan kanssa keskustelevat toimitusjohtajat, keskustelevat usein myös jostain muusta kuin tilintarkastuksen tuloksista. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että toimitusjohtajat hyötyivät usein tilintarkastajan kanssa käydyistä keskusteluista siten, että saivat muita toimitusjohtajia enemmän neuvoja lakimuutoksista, arvonlisäverotuksesta, yritysverotuksesta sekä riskienhallinnasta.

Tilintarkastajalta saatujen neuvojen yhteisvaihtelu sen kanssa, kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja, oli yleisesti ottaen vähäistä. Muita kysymyksiä selkeämmin tilintarkastajan toimikaudella näytti olevan yhteys budjetointiin, verotuskysymyksiin sekä lakimuutosten vaikutuksiin liittyvien neuvojen antamiseen. Vastaukset jakautuivat siten, että yli kuusi vuotta samassa yrityksessä toimineet tilintarkastajat antoivat useammin neuvoja edellä mainittuihin alueisiin liittyen kuin enintään kolme vuotta yri-

tyksen tilintarkastajana olleet. Tässä kohtaa täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että vastauksia, joissa yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja 0 – 3 vuotta, oli vain 12 kappaletta, joten kaksi havaintoyksikköä edustaa jo 20 % vastauksista. Vastausten mukaan tilintarkastajien neuvonanto ei juuri eronnut sen perusteella, oliko yrityksellä ollut sama tilintarkastaja 3 – 6 vuotta vai yli kuusi vuotta. (Liite 3) Tuloksen voi selittää se, että ensimmäisinä vuosina tilintarkastaja todennäköisesti keskittyy yrityksen perustietojen hankintaan sekä asiakassuhteen luomiseen, ja neuvonanto jää sen vuoksi taka-alalle.

Tilintarkastajien neuvonantoon ei näyttänyt olevan kovinkaan suurta merkitystä sillä, oliko tilintarkastaja KHT-, HTM- vai muu tilintarkastaja. Maallikkotilintarkastajien neuvonanto ei juuri poikennut auktorisoitujen tilintarkastajien neuvonannosta. Vastauksia analysoitaessa täytyy jälleen huomioida, että vastauksia, joissa tilintarkastajaksi ilmoitettiin muu tilintarkastaja, oli vain 15. Jonkinlaista vaihtelua vastauksista kuitenkin löytyi KHT- ja HTM-tilintarkastajien välillä. Suurimmat vaihtelut löytyivät tarkasteltaessa tilintarkastajien neuvonantoa kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, riskinhallintaan, yritysjärjestelyihin sekä lakimuutosten vaikutuksiin liittyen. Riskienhallintaan ja yritysjärjestelyihin liittyvässä neuvonannossa vastaukset vaihtelivat eniten vaihtoehdon ”ei koskaan” kohdalla. Suurempi osa HTM-tilintarkastajista kuin KHT-tilintarkastajista ei ollut koskaan antanut neuvoja näihin liittyen. Sen sijaan kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä lakimuutosten vaikutuksiin KHT-tilintarkastajat olivat antaneet neuvoja HTM-tilintarkastajia useammin. (Liite 3) KHT-tilintarkastajat antoivat siis neuvoja HTM-tilintarkastajia useammin kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, riskienhallintaan, yritysjärjestelyihin sekä lakimuutosten vaikutuksiin liittyen.

4.3.2 Tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyys yritysjohdon mielestä

Kysymykseen tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyydestä tuli vastauksia suunnilleen saman verran kuin edelliseen kohtaan eli jokaiseen kohtaan saatiin vastauksia 117 – 121 kappaletta. Vastaukset jakautuivat taulukon 10 mukaisesti.

Kysyttäessä toimitusjohtajilta tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyydestä 41 % vastaajista oli täysin samaa mieltä ja 36 % oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että tilintarkastajalta saadut neuvot ovat olleet hyödyllisiä. Tilintarkastajalta saaduista neuvoista hyödyllisimmiksi nähtiin käytäntöjen veroseuraamuksia koskevat neuvot ja tilintarkas-

tajalta saatu palaute yrityksen taloudellisesta tilasta. Yli 60 % oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että tilintarkastajan neuvot näihin liittyen ovat olleet hyödyllisiä. (Taulukko 10)

Tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	EOS	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Neuvojen hyödyllisyys yleisesti	50 41 %	43 36 %	16 13 %	6 5 %	6 5 %
Taloudellinen tila	38 32 %	42 35 %	21 18 %	7 6 %	11 9 %
Veroseuraamukset	31 26 %	41 35 %	18 15 %	15 13 %	12 10 %
Toiminnan tehostaminen	12 10 %	29 24 %	46 39 %	20 17 %	12 10 %
Säästöt	11 9 %	28 24 %	40 34 %	24 20 %	16 13 %
Maksuvalmius	9 8 %	15 13 %	42 36 %	28 24 %	23 20 %
Rahoitusvaihtoehtojen vertailu	6 5 %	13 11 %	42 36 %	28 24 %	29 25 %
Investointien kannattavuus	4 3 %	9 8 %	44 37 %	32 27 %	29 25 %
Investointivaihtoehtojen vertailu	3 3 %	11 9 %	38 32 %	35 30 %	31 26 %
Omaisuu den turvaaminen	2 2 %	14 12 %	43 36 %	26 22 %	34 29 %
Vertailu kilpailijoihin	0 0 %	13 11 %	34 29 %	35 29 %	37 31 %

Taulukko 10 Toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastajalta saatujen neuvojen hyödyllisyydestä

Kysyttäessä toimitusjohtajilta sitä, olivatko he mielestään pystyneet tehostamaan yrityksen toimintaa tai aikaansaamaan säästöjä tilintarkastajalta saamiensa neuvojen avulla, vastaukset jakautuivat varsin tasaisesti, eli vastauksissa ei ollut huomattavia eroja. Suuri osa vastaajista (39 % ja 34 %) oli myös sellaisia, jotka eivät osanneet sanoa, oliko tämänlaista hyötyä saatu. Samoin maksuvalmiuteen, rahoitusvaihtoehtojen vertailuun, investointihankkeisiin sekä omaisuuden turvaamiseen liittyvissä kysymyksissä yli 30 % ei osannut sanoa mielipidettään. (Taulukko 10) Se, että näin suuri määrä toimitusjohta-

jista ei osannut sanoa mielipidettään, saattoi johtua siitä, ettei toimitusjohtaja ollut miettinyt asiaa aikaisemmin. Syynä voi olla myös se, että kysymystä ei ole ymmärretty tai se, että toimitusjohtaja ei ole saanut neuvoja kyseiseen asiaan liittyen.

Noiin 50 % toimitusjohtajista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että tilintarkastajalta olisi saanut hyödyllistä tietoa yrityksen maksuvalmiudesta, omaisuuden turvaamisesta ja investointien kannattavuudesta, tai että tilintarkastajasta olisi ollut apua rahoitusvaihtoehtojen vertailussa (Taulukko 10). Maksuvalmiuteen liittyvästä kysymyksestä saatu tulos on toisaalta ymmärrettävä, jos on kyse omistajajohtajasta, joka esimerkiksi hoitaa itse yrityksen rahaliikenteen. Tällöin hänellä saattaa olla ainakin jonkinlainen tietämys siitä, mikä yrityksen maksuvalmius on, eikä hänellä sen vuoksi ole tarvetta tilintarkastajan neuvoille tähän alueeseen liittyen. Rahoitusvaihtoehtojen vertailussa puolestaan tilanne saattaa olla sellainen, että pienyrityksellä ei ole mahdollisuutta valita eri vaihtoehtoista, vaan se joutuu turvautumaan siihen vaihtoehtoon, joka on saatavilla. Rahoituslaitos pystyy erikoistumisensa vuoksi kertomaan yritykselle tarjolla olevista rahoitusvaihtoehtoista luultavasti paremminkin kuin tilintarkastaja.

56 % toimitusjohtajista oli täysin tai jokseenkin eri mieltä siitä, että tilintarkastajasta olisi ollut apua investointivaihtoehtojen vertailussa ja 60 % ei nähnyt, että tilintarkastajalta saisi hyödyllistä tietoa siitä, miten yrityksellä menee sen kilpailijoihin nähden (Taulukko 10). Tulokset ovat ymmärrettäviä, koska investointeihin liittyvä neuvonanto ei ollut vastausten perusteella kovin yleistä. Toimitusjohtaja saattaa pystyä myös tilintarkastajaa paremmin arvioimaan yrityksen tilanteen sen kilpailijoihin nähden, jolloin tilintarkastajan arvio tilanteesta ei ole kovinkaan hyödyllinen toimitusjohtajan näkökulmasta.

Näkemykset neuvojen hyödyllisyydestä ristiintaulukoitiin seuraavien tekijöiden kanssa: toimitusjohtajan kokemus ja osaaminen, tilintarkastaja, tilintarkastajan toimikausi sekä tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisen kommunikoinnin yleisyys. Yhteisvaihteluita oli vaikea tarkastella henkilökunnan lukumäärän ja toimitusjohtajan kokemuksen perusteella, koska vastaukset eivät jakaantuneet tasaisesti annettujen vastausvaihtoehtojen kesken. Osa vaihtoehtoista oli sellaisia, joihin tuli vain muutama vastaus, minkä vuoksi luokkia jouduttiin yhdistelemään.

Näissäkin vastauksissa tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisen kommunikoinnin yleisyys oli tekijä, jonka kohdalla joissakin kysymyksissä oli havaittavissa yhteisvaihtelua. Neuvojen hyödyllisyys yleisesti ja käytäntöjen veroseurauksiin liittyvien neuvojen hyödyllisyys olivat kysymyksiä, joissa täysin samaa mieltä olevien kohdalla oli havaittavissa vaihtelua. Usein tilintarkastajan kanssa keskustelevista toimitusjohtajista 56,2 % oli samaa mieltä siitä, että tilintarkastajan neuvot olivat hyödyllisiä. Vastaavasti vain 17,4 % joskus tilintarkastajan keskustelleista toimitusjohtajista oli samaa mieltä. Kysyttäessä toimitusjohtajien mielipidettä siitä, saako tilintarkastajalta hyödyllistä tietoa käytäntöjen veroseurauksista, usein tilintarkastajan kanssa keskustelevista toimitusjohtajista 38,6 % oli samaa mieltä siitä, että neuvot tähän liittyen ovat hyödyllisiä. Vastaavasti joskus tilintarkastajan kanssa keskustelevista vain 6,7 % oli samaa mieltä väittämän kanssa. (Liite 3)

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
käytäntöjen veroseuraamukset	Eri mieltä	Count	7	3	1	11
		% within Tilintarkastaja	10,9%	10,0%	7,7%	10,3%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	6	6	2	14
		% within Tilintarkastaja	9,4%	20,0%	15,4%	13,1%
	En osaa sanoa	Count	9	5	2	16
	% within Tilintarkastaja	14,1%	16,7%	15,4%	15,0%	
	Jokseenkin samaa mieltä	Count	17	14	8	39
	% within Tilintarkastaja	26,6%	46,7%	61,5%	36,4%	
	Samaa mieltä	Count	25	2	0	27
	% within Tilintarkastaja	39,1%	6,7%	0,0%	25,2%	
Yhteensä		Count	64	30	13	107
		% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Taulukko 11 Vastaukset tilintarkastajittain kysymykseen; tilintarkastajalta saa hyödyllisiä neuvoja käytäntöjen veroseuraamuksista

Toimitusjohtajan osaamisella ja kokemuksella tai sillä, kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja, ei näyttänyt olevan yhteyttä siihen, kuinka hyödyllisiksi neuvot koettiin. Tämä on hieman yllättävääkin, sillä kirjallisuuden perusteella voisi olettaa, että ne toimitusjohtajat, joiden osaaminen on heikkoa, hyötyisivät eniten tilintarkastajalta saaduista neuvoista. Sen sijaan käytäntöjen veroseuraamusten hyödyllisyydessä ilmeni

vaihtelua KHT- ja HTM-tilintarkastajien välillä. KHT-tilintarkastajien antamiin neuvoihin käytäntöjen veroseuraamuksista oltiin hieman tyytyväisempiä kuin HTM-tilintarkastajien neuvonantoon. Eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä olevien vastaajien keskuudessa ei ollut suuria eroja HTM- tai KHT-tilintarkastajien välillä. (Taulukko 11)

4.4 Yritysjohdon yleiset näkemykset tilintarkastuksesta

Kysymyksissä 17 ja 18 (liite 2) kysyttiin toimitusjohtajien yleisiä näkemyksiä ja mielipiteitä tilintarkastuksesta. Kysymyksessä 17 pyydettiin ottamaan kantaa siihen, mikä vastaajan mielestä kuvaa parhaiten tilintarkastajan roolia yrityksessä. Hyväksytyjä vastauksia tähän kysymykseen tuli 130 kappaletta. Osa vastaajista oli valinnut useamman kuin yhden vaihtoehdon, joten näitä vastauksia ei otettu käsittelyyn mukaan. Kysymyksessä 18 tiedusteltiin yleisesti vastaajan mielipiteitä tilintarkastukseen liittyen. Hyväksytyjä vastauksia jokaiseen kohtaan saatiin keskimäärin 144 kappaletta. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa muun muassa tilintarkastuksen kielteisiin vaikutuksiin eli kustannuksiin ja siihen, viekö tilintarkastus liikaa yritysjohdon aikaa.

	Vastauksia	
Keskustelukumppani	7	5 %
Lakisääteinen toimija	16	12 %
Neuvonantaja	17	13 %
Tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentaja	73	56 %
Luotettavuuden lisääjä	16	12 %
Osakkeenomistajien sijoitusten turvaaja	1	1 %
Yhteensä	130	

Taulukko 12 Toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastajasta

Yli puolet eli 56 % toimitusjohtajista katsoi, että tilintarkastuksen ensisijaisena tehtävänä on varmentaa tilinpäätöksen oikeellisuus. Loppujen vastausten osalta toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastuksesta jakautuivat melko tasaisesti. Tilintarkastaja nähtiin lakisääteisenä toimijana, neuvonantajana sekä yrityksen luotettavuuden lisääjänä ulkopuolisten silmissä, joista jokaiseen kohtaan tuli vastauksia suunnilleen saman verran eli 12–13%. Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että tilintarkastuksen tärkein tehtävä on toimia osakkeenomistajien sijoitusten turvaajana ja seitsemän (5 %) vastaajan mielestä

tilintarkastaja oli lähinnä toimitusjohtajan keskustelukumppani. (Taulukko 12) Suurin osa toimitusjohtajista oli siis ymmärtänyt, mikä on tilintarkastajan tärkein tehtävä lain mukaan.

Yleisesti ottaen vastaajat suhtautuivat tilintarkastukseen enemmän myönteisesti kuin kielteisesti. Yli 70 % oli sitä mieltä, että tilintarkastus on hyödyllistä, mutta vain 38 % toimitusjohtajista katsoi, että tilintarkastuksesta saadut hyödyt ylittävät sen kustannukset. Kolmasosa toimitusjohtajista ei osannut sanoa mielipidettään tähän kysymykseen. Näkemykset tilintarkastuksen kustannuksista jakaantuivat siten, että hieman suurempi osa oli sitä mieltä, että tilintarkastus olisi liian kallista. 42 % toimitusjohtajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että tilintarkastus on kallista, kun taas 32 % oli tästä jokseenkin tai täysin eri mieltä. 47 % toimitusjohtajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että he ostaisivat tilintarkastuspalveluita vaikka se ei olisi pakollista. (Taulukko 13)

Näkemykset tilintarkastuksesta	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	EOS	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Tilintarkastus on hyödyllistä	50 34 %	57 39 %	25 17 %	9 6 %	4 3 %
Tilintarkastajan työ vastaa odotuksia	35 24 %	73 51 %	17 12 %	11 8 %	7 5 %
Tilintarkastaja valvoo kirjanpito- ja palvelun laatua	34 24 %	56 39 %	29 20 %	14 10 %	9 6 %
Ostaisi tilintarkastuspalveluja, jos se olisi vapaaehtoista	34 23 %	35 24 %	39 27 %	22 15 %	15 10 %
Tilintarkastuksen hyödyt ylittävät sen kustannukset	24 17 %	30 21 %	43 30 %	32 22 %	15 10 %
Tilintarkastus on kallista	20 14 %	40 28 %	37 26 %	35 25 %	10 7 %
Tilintarkastus parantaa suhteita sidosryhmiin	14 10 %	24 17 %	43 30 %	33 23 %	30 21 %
Tilintarkastus vie liikaa johdon aikaa	4 3 %	0 0 %	16 11 %	57 40 %	67 47 %

Taulukko 13 Toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastuksesta

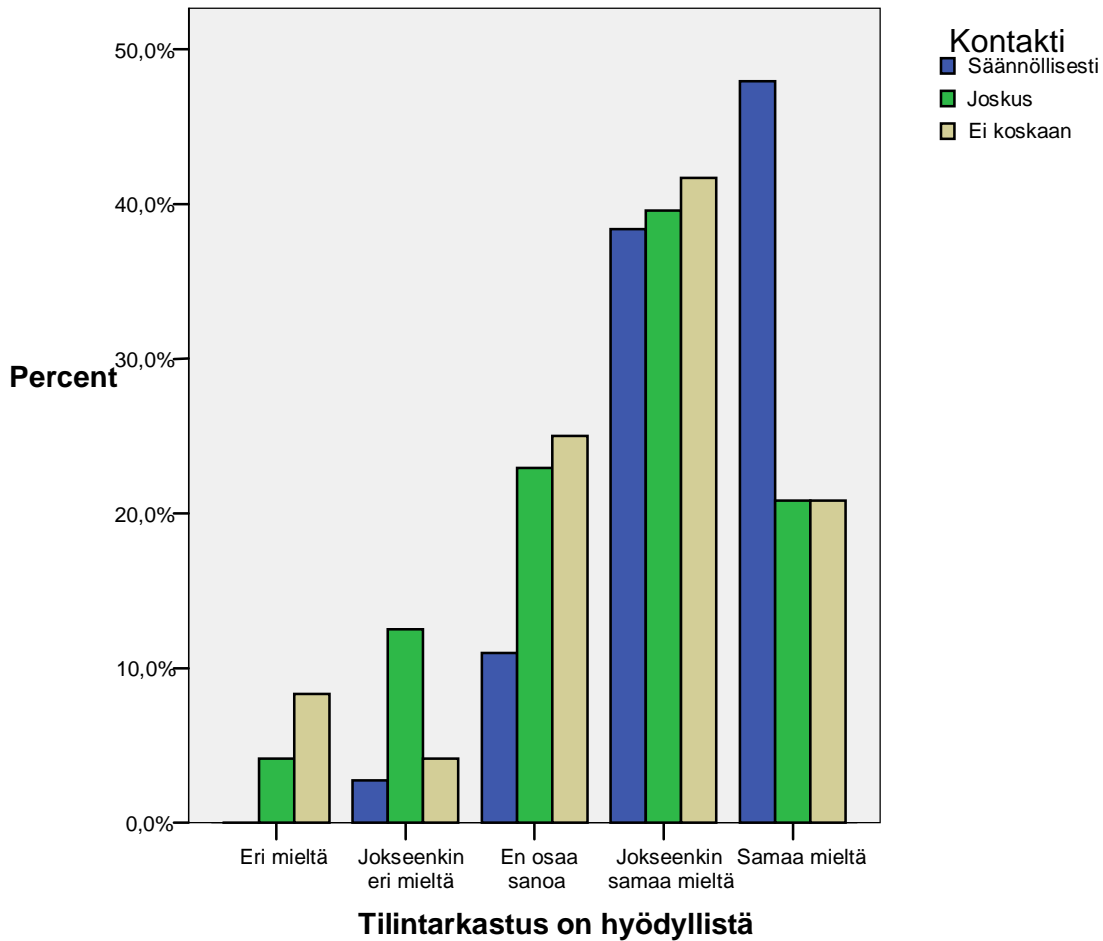
Yllättävää oli, että suurin osa eli 75 % toimitusjohtajista ilmoitti, että tilintarkastajan tekemä työ vastasi heidän odotuksiaan. Lähdekirjallisuudesta sai sen kuvan, että odotukset tilintarkastusta kohtaan ovat usein kohtuuttoman suuret, mutta näiden vastausten

perusteella vastaajien kokemukset tilintarkastuksesta olivat lähellä heidän odotuksiaan. Myöskään väite siitä, että tilintarkastus veisi liikaa yritysjohdon aikaa, ei saa tukea tämän tutkimuksen perusteella, sillä 87 % vastaajista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä tämän väitteen kanssa. (Taulukko 13)

Väite siitä, että tilintarkastaja valvoo kirjanpitolpalvelun laatua, sai myös kannatusta, ja tulos oli siten samansuuntainen lähdekirjallisuuden kanssa. 63 % vastanneista toimitusjohtajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä tämän väitteen kanssa. Sidosryhmäsuhteista kysyttäessä suurempi osa vastaajista suhtautui kielteisesti kuin myönteisesti siihen, että tilintarkastuksella olisi vaikutusta yrityksen sidosryhmäsuhteisiin. 44 % oli jokseenkin tai täysin eri mieltä tämän väitteen kanssa. (Taulukko 13)

Taulukossa 13 esitetyt näkemykset tilintarkastuksesta ristiintaulukoitiin toimitusjohtajan osaamisen ja kokemuksen, tilintarkastajan, tilintarkastajan toimikauden sekä tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten keskusteluiden yleisyyden kanssa. Ristiintaulukointia ei tehty yrityksen koon perusteella, koska osaan luokista ei saatu tarpeeksi vastauksia, jotta analyysi olisi voitu tehdä. Lisäksi kysymykset ristiintaulukoitiin toimitusjohtajien odotusten mukaan. Tämän perusteella oli havaittavissa, että toimitusjohtajat, joiden mielestä tilintarkastus vastasi heidän odotuksiaan, suhtautuivat jonkin verran myönteisemmin tilintarkastuksen hyödyllisyyteen sekä tilintarkastuspalveluiden vapaaehtoiseen ostamiseen. Tältä osin tutkimustulokset siis vastaavat kirjallisuudessa esitettyä näkemystä siitä, että tilintarkastukseen ollaan sitä tyytyväisempiä, mitä paremmin se vastaa odotuksia. (Liite 3)

Muista tekijöistä tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten kontaktien yleisyys oli jälleen se muuttuja, jonka kohdalla oli useimmin havaittavissa vaihteluita. Mitä useammin tilintarkastaja oli henkilökohtaisesti yhteydessä toimitusjohtajaan, sitä hyödyllisemmäksi toimitusjohtaja koki tilintarkastuksen (kuviot 6).

Kuvio 6 Näkemykset tilintarkastuksen hyödyllisyydestä toimitusjohtajan ja tilintarkastajan välisten kontaktien yleisyyden mukaan.

Säännöllisesti tilintarkastajan kanssa keskustelleet toimitusjohtajat olivat suhteessa eniten sitä mieltä, että he ostaisivat tilintarkastuspalveluita, vaikka se ei olisi pakollista. 35,6 % toimitusjohtajista oli täysin samaa mieltä, ja 28,8 % heistä oli jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa. Noin 10 % toimitusjohtajista, jotka keskustelivat tilintarkastajan kanssa vain joskus tai ei koskaan, oli täysin samaa mieltä siitä, että he ostaisivat tilintarkastuspalveluita myös vapaaehtoisesti. Kontaktien yleisyys näytti vaihtelevan myös sen kanssa, miten hyvin tilintarkastajan työ vastasi toimitusjohtajien odotuksia, ja sen kanssa ylittivätkö tilintarkastuksen hyödyt sen kustannukset toimitusjohtajien mielestä. Säännöllisesti tilintarkastajan kanssa keskustelevat toimitusjohtajat olivat muita useammin sitä mieltä, että tilintarkastajan työ vastasi heidän odotuksiaan, ja että tilintarkastuksen hyödyt ylittävät sen kustannukset. (Liite 3)

Vastausten perusteella oli havaittavissa, että toimitusjohtajan näkemys tilintarkastuksen kalleudesta vaihteli sen mukaan, oliko tilintarkastaja KHT-, HTM- vai muu tilintarkastaja. KHT-tilintarkastajien kohdalla oltiin eniten samaa mieltä siitä, että tilintarkastus on liian kallista. Vastaavasti eri mieltä väittämän kanssa olevia toimitusjohtajia oli suhteessa eniten niiden keskuudessa, joiden edustamissa yrityksissä oli muu kuin auktorisoitu tilintarkastaja. (Taulukko 14)

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
Tilintarkastus on kallista	Eri mieltä	Count	3	3	2	8
		% within Tilintarkastaja	3,9%	8,6%	11,8%	6,2%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	15	11	5	31
		% within Tilintarkastaja	19,5%	31,4%	29,4%	24,0%
	En osaa sanoa	Count	22	7	7	36
		% within Tilintarkastaja	28,6%	20,0%	41,2%	27,9%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	22	12	3	37	
	% within Tilintarkastaja	28,6%	34,3%	17,6%	28,7%	
Samaa mieltä	Count	15	2	0	17	
	% within Tilintarkastaja	19,5%	5,7%	0,0%	13,2%	
Yhteensä	Count	77	35	17	129	
	% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Taulukko 14 Vastaukset väitteeseen tilintarkastuksen kalleudesta tilintarkastajittain

Toimitusjohtajan ilmoittamalla kokemuksella tai osaamisella, muun muassa taloudellisten asioiden hoitamiseen tai verotukseen liittyen, ei näyttänyt olevan yhteyttä mihinkään taulukossa 13 esitettyyn väitteeseen. Huomattavaa vaihtelua ei esiintynyt myöskään sen suhteen, kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama toimitusjohtaja.

Kysymyslomakkeen viimeisessä kysymyksessä tiedusteltiin toimitusjohtajien näkemyksiä siitä, mihin suuntaan tilintarkastusta olisi heidän mielestään kehitettävä tulevaisuudessa. Vastauksia tähän kysymykseen tuli hieman yli kolmekymmentä. Eniten vastauksissa toivottiin, että tilintarkastajalta saisi nykyistä enemmän neuvoja muun muassa lakimuutoksiin, verotukseen, yritysrahoitukseen sekä yrityksen kehittämiseen liittyvissä asioissa. Tätä toivoi yksitoista toimitusjohtajaa. Kuusi toimitusjohtajaa oli sitä mieltä, että tilintarkastusjärjestelmä olisi hyvä nykyisellään, ja yhtä moni toimitusjohtajaa katsoi, että tilintarkastusta ei tarvittaisi, jos yrityksellä olisi hyvä kirjanpitäjä. Yksittäisissä vastauksissa toivottiin muun muassa, että tilintarkastusta laajennettaisiin koskemaan kaikkia yrityksiä, ja että tilintarkastajien koulutusta olisi lisättävä. Muutama toimitus-

johtaja toivoi myös, että tilintarkastus olisi vapaaehtoista, ja yhtä moni toimitusjohtaja halusi, että pääsisi keskustelemaan tilintarkastajan kanssa useammin.

4.5 Yritysjohdon näkemykset tilintarkastuksen vaikutuksesta yrityksen sidosryhmäsuhteisiin ja toimintaympäristöön

Kysymyksillä 19 – 22 (liite 2) selvitettiin toimitusjohtajien mielipiteitä siitä, onko tilintarkastuksesta hyötyä yrityksen sidosryhmäsuhteille tai vaikutusta sen toimintaympäristöön. Vastaukset näihin kysymyksiin olivat paljolti sen mukaisia, mitä kirjallisuuden perusteella olisi voinut päätellä.

60 % toimitusjohtajista katsoi, että tilintarkastuksesta oli paljon hyötyä verottajalle, ja vain 6 % mielestä tilintarkastus ei hyödyttänyt verottajaa lainkaan. Suurin osa toimitusjohtajista siis näki yhteyden verotuksen oikeellisuuden ja tilinpäätöksen oikeellisuuden välillä. Enemmän hajontaa vastauksiin tuli kysyttäessä tilintarkastuksen hyödyistä lainanantajalle. 36 % toimitusjohtajista oli sitä mieltä, että tilintarkastuksesta on paljon hyötyä, ja 40 % mielestä siitä on jonkin verran hyötyä lainanantajalle. (Taulukko 15) Se, että tilintarkastuksen hyödyt lainanantajan kannalta nähtiin hieman vähäisempinä kuin verottajan kannalta, saattaa johtua siitä, että lainanantajat edellyttävät lainaa myöntäessään usein myös henkilökohtaisia vakuuksia omistajilta. Lainanantajilla on tavallaan omat keinonsa varmistaa saatavansa. Yli puolet toimitusjohtajista oli sitä mieltä, että tilintarkastuksesta ei ole lainkaan hyötyä tavarantoimittajille tai työntekijöille, ja vähiten tilintarkastuksesta nähtiin koituvan hyötyä kilpailijoille (taulukko 15).

	Paljon	Jonkin Verran	Ei lainkaan
Verottaja	60 %	34 %	6 %
Lainanantajat	36 %	40 %	24 %
Tavarantoimittajat	9 %	33 %	58 %
Työntekijät	9 %	24 %	67 %
Kilpailijat	5 %	24 %	71 %

Taulukko 15 Toimitusjohtajien mielipiteet tilintarkastuksen hyödyistä yrityksen sidosryhmille

Kysyttäessä tilintarkastuksen hyödyllisyydestä sidosryhmien kannalta vastaajille oli annettu mahdollisuus lisätä itse jokin yrityksen sidosryhmä, jota ei ollut listassa mainittu. Vastauksia tähän kohtaan tuli muutamia. Mainittuja sidosryhmiä olivat muun muassa kirjanpitäjä tai tilitoimisto, yrityksen asiakkaat sekä omistajat. Näihin kaikkiin vaihtoehtoihin oli vastattu, että tilintarkastuksesta olisi paljon tai jonkin verran hyötyä niille.

Toimitusjohtajien mielipiteet tilintarkastuksen hyödyistä yrityksen sidosryhmille ristiintaulukoitiin henkilökunnan lukumäärän sekä toimitusjohtajan osaamisen ja kokemuksen kesken. Toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastuksen hyödyllisyydestä lainanantajille näytti vaihtelevan jonkin verran sen mukaan kuinka paljon yrityksellä oli henkilökuntaa. Yli 15 henkilöä työllistävien yritysten toimitusjohtajista 53,6 % oli sitä mieltä, että tilintarkastuksesta on paljon hyötyä lainanantajille, kun taas vastaava luku alle 15 henkilöä työllistävien yritysten toimitusjohtajien keskuudessa oli 31,9 %. Suuremmissa yrityksissä siis tilintarkastus nähtiin hyödyllisemmäksi lainanantajille kuin pienemmissä yrityksissä. Muiden muuttujien kanssa henkilökunnan lukumäärällä ei näyttänyt olevan yhteisvaihtelua. (Liite 3) Tulos on ymmärrettävä, koska suuremmissa yrityksissä ulkopuolisen rahoituksen tarve on usein suurempaa kuin pienemmissä yrityksissä. Tulos tukee myös kirjallisuudessa esitettyä väitettä siitä, että rahoituslaitokset edellyttävät myös henkilökohtaisia vakuuksia aivan pienimpien yritysten omistajilta, jolloin hyvin pienten yritysten johto ei välttämättä näe tilintarkastusta niin hyödyllisenä lainanantajan kannalta kuin suurten yritysten johto sen näkee.

Toimitusjohtajan kokemus näytti vaihtelevan vain heidän mielipiteidensä kanssa siitä, kuinka hyödyllistä tilintarkastus on verottajalle. Eniten kokemusta omaavat toimitusjohtajat olivat muita toimitusjohtajia enemmän sitä mieltä, että tilintarkastuksesta olisi verottajalle paljon hyötyä. Yli kymmenen vuotta johtotehtävissä olleista toimitusjohtajista 66,3 % oli tätä mieltä, kun taas enintään viisi vuotta johtotehtävissä olleista johtajista 44,4 % ajatteli, että tilintarkastuksesta olisi paljon hyötyä verottajalle. (Liite 3) Toimitusjohtajan osaaminen sen sijaan ei näyttänyt vaihtelevan sen kanssa, millainen näkemys johdolla oli tilintarkastuksen hyödyistä yrityksen sidosryhmille.

Vastausten mukaan tilintarkastuksen merkityksestä yhteiskunnalle oltiin melko yksimielisiä. Sen lisäksi, että tilintarkastuksen katsottiin hyödyttävän verottajaa, 81 % toimitusjohtajista oli myös sitä mieltä, että se ehkäisee harmaata taloutta tai veronkiertoa. 64 %

toimitusjohtajista oli myös sitä mieltä, että tilintarkastus luo jossain määrin edellytyksiä vakaampaan toimintaympäristöön. (Taulukko 16)

Luoko tilintarkastus edellytyksiä vakaampaan toimintaympäristöön?	Vastauksia	
Kyllä, jossain määrin	94	64 %
Ei vaikutusta toimintaympäristöön	38	26 %
En osaa sanoa	14	10 %
Yhteensä	146	

Taulukko 16 Toimitusjohtajien näkemykset tilintarkastuksen vaikutuksesta toimintaympäristöön

Henkilökunnan lukumäärä, toimitusjohtajan osaaminen ja kokemus, tilintarkastaja tai tilintarkastajan toimikauden pituus eivät näyttäneet vaihtelevan sen kanssa, mitä mieltä toimitusjohtajat olivat tilintarkastuksen vaikutuksesta yrityksen toimintaympäristöön, tai siitä ehkäiseekö tilintarkastus harmaata taloutta. Sen sijaan toimitusjohtajan näkemys tilintarkastuksen vaikutuksesta toimintaympäristöön näytti vaihtelevan sen mukaan, kuinka usein tilintarkastaja ja toimitusjohtaja keskustelivat keskenään. Säännöllisesti tilintarkastajan kanssa keskustelleista toimitusjohtajista 78,1 % oli sitä mieltä, että tilintarkastuksella on jossain määrin vaikutusta yrityksen toimintaympäristöön, mikä on noin 30 % enemmän kuin niiden vastaajien keskuudessa, jotka eivät koskaan olleet henkilökohtaisesti keskustelleet tilintarkastajan kanssa. (Taulukko 17)

			Kontakti			Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	Ei koskaan	
Vaikutus toimintaympäristöön	Jossain määrin	Count	57	25	12	94
		% within Kontakti	78,1%	52,1%	48,0%	64,4%
	Ei vaikutusta	Count	13	16	9	38
		% within Kontakti	17,8%	33,3%	36,0%	26,0%
	En osaa sanoa	Count	3	7	4	14
		% within Kontakti	4,1%	14,6%	16,0%	9,6%
Yhteensä		Count	73	48	25	146
		% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Taulukko 17 Näkemys tilintarkastuksen vaikutuksesta yrityksen toimintaympäristöön tilintarkastajan ja toimitusjohtajan välisten kontaktien yleisyyden mukaan

Kysyttäessä toimitusjohtajien mielipiteitä tilintarkastuksen hyödyistä yrityksen sidosryhmille, enemmistö toimitusjohtajista oli sitä mieltä, että tilintarkastuksesta on paljon tai jonkin verran hyötyä lainanantajalle. Tästä huolimatta toimitusjohtajat eivät kokeneet yhtä suuressa määrin, että heidän edustamansa yritys olisi tilintarkastuksen ansiosta saanut lainaa rahoituslaitoksilta edullisemmilla ehdoilla tai helpommin, kuin jos yrityksellä ei olisi tilintarkastajaa lainkaan. Vain 23 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että yritys saa tilintarkastuksen ansiosta luottoa edullisemmilla ehdoilla, mutta suurin osa (42 %) oli jokseenkin eri mieltä tai eri mieltä väitteen kanssa. Hieman suurempi osa (30 %) toimitusjohtajista katsoi, että he saivat luottoa helpommin tilintarkastuksen ansiosta, mutta edelleen 39 % toimitusjohtajista oli jokseenkin eri mieltä tai eri mieltä väittämän kanssa. (Taulukko 18) Taulukossa esitetyillä väitteillä ei näyttänyt olevan huomattavaa yhteisvaihtelua minkään muuttujan kanssa.

Tilintarkastuksen ansiosta:	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	EOS	Jokseenkin eri mieltä	Eri mieltä
Yritys saa luottoa edullisemmilla ehdoilla	8 %	15 %	32 %	18 %	26 %
Yritys saa luottoa helpommin	8 %	22 %	31 %	16 %	23 %
Yritys saa helpommin maksuaikaa tavarantoimittajilta	2 %	9 %	28 %	25 %	36 %
Yrityksen luotettavuus työnantajana lisääntyy	8 %	30 %	25 %	12 %	25 %

Taulukko 18 Toimitusjohtajien mielipiteet tilintarkastuksen vaikutuksesta yrityksen sidosryhmäsuhteisiin

Toimitusjohtajien mielipiteet siitä, lisääkö tilintarkastus yrityksen luotettavuutta työnantajana jakaantuivat hyvin tasaisesti. 38 % toimitusjohtajista oli jokseenkin samaa mieltä tai samaa mieltä tämän väittämän kanssa, kun taas eri mieltä väittämän kanssa oli 37 % toimitusjohtajista. Yli puolet toimitusjohtajista oli sitä mieltä, että tilintarkastuksella ei juuri ole vaikutusta tavarantoimittajilta saatuihin maksuaikoihin. (Taulukko 18) Se, että toimitusjohtajat eivät koe tilintarkastuksesta olevan kovinkaan paljon hyötyä tavarantoimittajille, saattaa johtua juuri siitä, että yritysten välisissä asiakassuhteissa tärkeämpi tiedonlähde on yhteistyön kautta hankittu kokemus maksukäyttäytymisestä kuin tilintarkastajan antama kertomus tilinpäätöksen oikeellisuudesta.

5 PÄÄTELMÄT

Tämä tutkimus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena oli selvittää, mistä tekijöistä koostuvat tilintarkastuksen arvoa luovat toiminnot pienyritykselle. Ongelmaan perehdyttiin kirjallisuuden ja ammattilehtikirjoittelun avulla. Aiheeseen liittyvä kirjallinen materiaali käytiin huolellisesti läpi ennen kuin ryhdyttiin tekemään tutkimuksen toista osaa, joka toteutettiin empiirisesti kyselytutkimuksen avulla. Sen tarkoituksena oli selvittää pienyritysten johdon kokemuksia tilintarkastuksesta ja tilintarkastuksen arvosta. Kirjallisen ja empiirisen osan tulosten perusteella tarkoituksena oli vertailla, vastaavatko yritysjohton kokemukset sitä, mitä kirjallisuudessa ja ammattilehtikirjoittelussa esitettiin tilintarkastuksen arvosta. Vaikka tutkimuskysymyksiä lähestytään yritysjohton näkökulmasta, on tarkoituksena kuitenkin selvittää tilintarkastuksen arvo pienyritykselle. Käytännössähän toimitusjohtajan tekemät päätökset vaikuttavat aina jollakin tavalla yrityksen toimintaan, ja koituvat sitä kautta yrityksen vahingoksi tai hyödyksi.

Kirjallisuuden perusteella hahmoteltiin ensin käsitys tilintarkastuksen arvosta, joka muodostuu tilintarkastuksen myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista yrityksen toimintaan. Vaikutukset syntyvät tilintarkastusprosessissa, johon yksinkertaisimmillaan kuuluu tilintarkastuksen suunnittelu, toteutus ja tulosten raportointi yritysjohdolle. Tässä tutkimuksessa tilintarkastukseen katsottiin kuuluvan myös tilintarkastajan neuvonanto, joka on kirjallisuuden perusteella suhteellisen yleistä pienyrityksissä. Myös neuvonannolla saattaa siis olla vaikutuksia yrityksen toimintaan.

Kokemuksiin tilintarkastuksen arvosta vaikuttavat odotukset, tarpeet ja tilintarkastuksen laatu, joita tässä tutkimuksessa tarkastellaan yritysjohton näkökulmasta. Yritysjohdolla on siis tilintarkastajan työtä kohtaan tiettyjä ennakko-odotuksia, jotka saattavat ylittää laissa säädetyt tilintarkastajan velvollisuudet. Arvon kokemukseen vaikuttavat tarpeet tarkoittavat käytännössä yritysjohton tiedontarpeita, jotka vaihtelevat muun muassa yrityksen tilanteen ja toimitusjohtajan osaamisen mukaan. Kirjallisuuden ja ammattilehtikirjoittelun perusteella esitettiin, että pienyritysten toimitusjohtajien osaaminen ei useimmiten ole riittävää, jolloin yrityksen ulkopuolisen toimijan neuvoja tarvitaan. Tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat tilintarkastajan osaaminen ja kyky

tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat tilintarkastajan osaaminen ja kyky tuottaa laadukasta palvelua. Tilintarkastajien on työssään noudatettava myös hyvää tilintarkastustapaa, joka osaltaan asettaa tiettyjä suosituksia laadukkaalle tilintarkastukselle. Lisäksi auktorisoidut tilintarkastajat kuuluvat laadunvalvontajärjestelmän piiriin, jonka tarkoituksena on varmistaa, että auktorisoidut tilintarkastajat tekevät työnsä heitä koskevien lakien mukaisesti ja hyvää tilintarkastustapaa noudattaen. Tilintarkastus siis koetaan sitä arvokkaammaksi, mitä paremmin se vastaa yritysjohtoon odotuksia. Toisaalta, jos yritysjohto on ammattitaitoista, eikä tarvitse yrityksen ulkopuolisen asiantuntijan neuvoja, ei tilintarkastajalla juuri ole mahdollisuuksia tuottaa myönteisiä vaikutuksia pienyritykselle ainakaan neuvojen muodossa.

Kirjallisuudesta löytyi joitakin tilintarkastuksen mahdollisia myönteisiä vaikutuksia pienyrityksen toiminnalle. Yleisesti voidaan sanoa, että tilintarkastuksen myönteiset vaikutukset ovat sellaisia, joiden avulla yritys pystyy toimimaan menestyksellisemmin. Yhtenä myönteisenä vaikutuksena esitettiin, että tilinpäätöksen käyttökelpoisuus yritysjohdolle paranee, kun yrityksen ulkopuolinen ja riippumaton tilintarkastaja on tarkastanut sen oikeellisuuden. Yritysjohto pystyy oikeiden tietojen avulla tekemään yrityksen toiminnan kannalta parhaita mahdollisia päätöksiä edellyttäen tietenkin, että yritysjohto osaa tulkita tilinpäätöstä oikein. Tämän lisäksi kirjallisuudessa esitettiin, että yrityksessä pystytään mahdollisesti myös aikaansaamaan säästöjä tilintarkastajan antamien neuvojen avulla. Esimerkiksi verotukseen liittyen tilintarkastaja voi kertoa yrityksen käytössä olevista verosuunnittelukeinoista. Toisaalta tilintarkastaja saattaa työllään edistää myös kustannusten säästämistä. Hän saattaa esimerkiksi ennaltaehkäistä sellaisen tilanteen syntymisen, jossa yritys joutuisi maksamaan sanktioita laiminlyönneistään.

Tilintarkastaja pystyy vaikuttamaan myönteisesti yrityksen toimintaan myös kertomalla tulevista lakimuutoksista, jolloin yritysjohto pystyy varautumaan niihin. Hän voi myös kiinnittää yritysjohtoon huomion sellaisiin asioihin, jotka vaativat parannusta kuten puutteellinen riskinhallinta. Tilintarkastaja valvoo myös kirjanpidon laatua ja oikeellisuutta, jolloin yritysjohto saa varmuuden siitä, että yritys saa rahoilleen vastinetta ostessaan kirjanpito palvelun yrityksen ulkopuolelta.

Tilintarkastuksen kielteisinä vaikutuksina kirjallisuudesta tuli esiin kaksi asiaa. Ensimmäkin tilintarkastus saattaa olla liian kallista pienelle yritykselle tilintarkastuksesta saa-

taviin hyötyihin nähden. Toiseksi on esitetty, että tilintarkastus vie liikaa yritysjohdon aikaa.

Kirjallisuuden perusteella pienyrityksissä tilintarkastuksen arvoa lisäävät toiminnot ovat tilintarkastajan neuvonanto, toimintaympäristön vakauttaminen sekä luottamuksen lisääminen yrityksen ja sidosryhmien välisissä suhteissa. Tilintarkastajan neuvonanto pitää tapahtua siten, että tilintarkastajan riippumattomuus ei vaarannu missään vaiheessa. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että tilintarkastaja ei saa osallistua päätöksentekoon tai muuhun sellaiseen toimintaan, jossa on vaarana, että hän joutuisi tarkastamaan omaa työtänsä.

Toimintaympäristön vakauttaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että yrityksellä on mahdollisuus tasapuolisempaan kilpailuun kuin tilanteessa, jossa kaikkien yritysten tilinpäätöstä, kirjanpitoa ja hallintoa ei tarkastaisi yrityksestä riippumaton tilintarkastaja. Tilintarkastajan katsotaan siis ennaltaehkäisevän harmaata taloutta ja veronkiertoa. Tässä yhteydessä täytyy kuitenkin muistaa, että kaikkea ei-toivottua toimintaa tilintarkastus ei poista, joten ne jotka haluavat rikkoa lakeja, löytävät siihen kyllä keinot, vaikka tilintarkastus olisikin kaikille yrityksille pakollista.

Luotettavuuden lisääntyminen yrityksen sidosryhmien näkökulmasta saattaa merkitä montaa eri asiaa yrityksen kannalta. On olemassa joitakin empiirisiä tutkimuksia esimerkiksi siitä, että yritys saa lainaa rahoituslaitoksilta pienemmällä korolla, jos yrityksen tilinpäätöksen on tarkastanut tilintarkastaja. Kirjallisuudessa on myös esitetty, että yritys saisi helpommin ulkopuolista rahoitusta, jos yritysjohdon tuottaman tiedon oikeellisuus on tarkastettu. Vastakkaisiakin väitteitä on esitetty. Niiden mukaan etenkin pienyritysten kohdalla rahoittajat hyötyvät enemmän asiakassuhteesta saadusta kokemuksesta yrityksen maksukäyttäytymiseen liittyen kuin tilintarkastuskertomuksesta, joka yleensä viittaa muutaman kuukauden takaiseen tilanteeseen. Käytännössä rahoittajat usein myös edellyttävät omistajajohtajalta henkilökohtaisia vakuuksia ennen kuin myöntävät lainan. Tämän lisäksi kirjallisuudessa esitettiin, että luotettavuuden lisääntymässä uusien työntekijöiden rekrytointi samoin kuin uusien sijoittajienkin hankkiminen helpottuu.

Aikaisempien tutkimusten perusteella tilintarkastajien neuvonanto kohdistuu useimmiten yrityksen kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, yritysverotukseen sekä omistajien tai johtajien verotukseen. Lisäksi tilintarkastajat antavat jonkin verran neuvoja rahoitusongelmiin, sisäisiin tarkkailujärjestelmiin, investointeihin, yritysjärjestelyihin sekä budjettiin liittyvissä asioissa. Eniten neuvoja annetaan siis sellaisissa asioissa, joissa tilintarkastajilla on paras osaaminen.

Tutkimuksen empiirinen vaihe toteutettiin siten, että Suomen asiakasrekisteri Oy:n asiakastietokannasta poimittiin satunnaisotannalla viisisataa pientä osakeyhtiötä, joiden toimitusjohtajille lähetettiin kyselylomake vuoden 2005 lokakuun alussa. Tutkimukseen hyväksytyjä vastauksia saatiin 146 kappaletta, joten vastausprosentti oli 29,2 %. Vastausprosentti jäi melko alhaiseksi, mutta varovaisia yleistyksiä voidaan saatujen vastaustenkin perusteella jo tehdä. Yksi syy alhaiseen vastausprosenttiin oli, että uusintakyselyjä ei lähetetty.

Kyselyyn vastanneista toimitusjohtajista suurin osa työskenteli yrityksissä, joissa oli enintään 15 työntekijää, ja joiden liikevaihto sekä taseen loppusumma oli enintään 3 miljoonaa euroa. 95 % vastanneista myös omisti johtamansa yrityksen osakkeita. Kysyttäessä yritysjohtajan osaamisesta, saatiin yllättäviä tuloksia. Kirjallisuuden perusteella pienyritysten johtajien osaaminen olisi usein puutteellista, mutta toimitusjohtajien omien arvioiden mukaan heidän osaamisensa oli vähintään hyvää tasoa yrityksen taloudellisten asioiden hoitamiseen, yleisiin johtotehtäviin, tuotantoon sekä myyntiin ja markkinointiin liittyvissä asioissa. Ainoastaan verotukseen liittyen enemmistö yritysjohtajista katsoi, että heidän osaamisensa oli korkeintaan tyydyttävää.

50 % toimitusjohtajista ilmoitti keskustelewansa säännöllisesti edustamansa yrityksen tilintarkastajan kanssa, ja 17 % toimitusjohtajista ei ollut milloinkaan keskustellut henkilökohtaisesti tilintarkastajan kanssa. KHT- ja HTM-tilintarkastajien kesken vastaukset jakautuivat siten, että KHT-tilintarkastajat keskustelivat hieman useammin toimitusjohtajan kanssa kuin HTM-tilintarkastajat. Myös suurin osa maallikkotilintarkastajista keskusteli usein toimitusjohtajan kanssa.

Toimitusjohtajat olivat saaneet tilintarkastajalta useimmiten neuvoja kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä yritysverotukseen liittyvissä asioissa. Myös lakimuutosten vaiku-

tuksista yrityksen toimintaan ja arvonlisäverotukseen liittyvissä asioissa oli saatu jonkin verran neuvoja tilintarkastajalta. Tulos oli odotettava aikaisempien tutkimusten perusteella. Aikaisemmat Koskelan ja Peiposen tutkimukset eroavat tämän tutkimuksen tuloksista kuitenkin siten, että ne antavat myönteisemmän kuvan tilintarkastajien neuvonannon määrästä.

Tilintarkastajalta saatuja neuvoja pidettiin yleisesti hyödyllisinä. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että tilintarkastajalta saadut neuvot yrityksen taloudellisesta tilasta ja eri käytäntöjen veroseuraamuksista olivat hyödyllisiä. Vähiten hyödyllisiksi koettiin omaisuuden turvaamiseen liittyvät neuvot ja tilintarkastajan arviot yrityksen menestymisestä kilpailijoihin verrattuna. Myöskään yrityksen rahoitukseen ja investointeihin liittyviä neuvoja ei koettu kovin hyödyllisiksi. Nämä olivatkin alueita, joilla tilintarkastaja antoi harvoin neuvoja, minkä vuoksi myös niistä saatava hyöty saattaa jäädä pieneksi.

Vastausten perusteella näyttäisi siltä, että toimitusjohtajat eivät koe tilintarkastuksesta olevan suurta hyötyä muiden sidosryhmien kuin verottajan ja lainanantajien suhteen. Toimitusjohtajat ymmärtävät tilintarkastuksen merkityksen juuri tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentajana, mitä kautta myös yrityksen sidosryhmät hyötyvät tilintarkastuksesta. Toimitusjohtajista suurin osa eli 81 % oli sitä mieltä, että tilintarkastus ehkäisee harmaata taloutta, ja 64 % heistä katsoi, että tilintarkastus vakauttaa yrityksen toimintaympäristöä. Vaikka toimitusjohtajien mielestä tilintarkastus vakauttaakin toimintaympäristöä, ja luo sitä kautta edellytyksiä tasapuolisempaan kilpailutilanteeseen, eivät he kuitenkaan kokeneet, että tilintarkastuksesta olisi hyötyä yrityksen kilpailijoille.

Yleisesti voidaan sanoa, että kaikista vastaajista tilintarkastukseen suhtautuivat myönteisemmin ne toimitusjohtajat, jotka keskustelivat säännöllisesti edustamansa yrityksen tilintarkastajan kanssa. He kokivat tilintarkastuksen esimerkiksi hyödyllisemmäksi kuin muut vastaajat, ja suurempi osa heistä kuin muista johtajista oli valmis ostamaan tilintarkastuspalveluita myös vapaaehtoisesti. Näiden toimitusjohtajien mielestä tilintarkastuksen hyödyt ylittivät sen kustannukset, ja tilintarkastus vastasi muutenkin heidän odotuksiaan. Muita toimitusjohtajia suurempi tyytyväisyys johtui luultavasti siitä, että usein tilintarkastajan kanssa keskustelleet johtajat olivat muita useimmin saaneet tilintarkastajalta neuvoja esimerkiksi verotuksesta, lakimuutosten vaikutuksesta sekä riskienhallinnasta.

Tilintarkastajien välillä eroja ei juuri ollut. Selkeimmin tuloksista oli havaittavissa, että ne toimitusjohtajat, joiden yrityksen tilintarkastajana oli KHT-tilintarkastaja, olivat eniten sitä mieltä, että tilintarkastus on liian kallista. Jonkin verran eroja tilintarkastajien välillä löytyi myös tilintarkastajien neuvonannon yleisyydestä. KHT-tilintarkastajat antoivat hieman HTM-tilintarkastajia useammin neuvoja lakimuutosten vaikutuksista yritystoimintaan sekä kirjanpitoon ja tilinpäätökseen, riskienhallintaan ja yritysjärjestelyihin liittyen. Sen sijaan sillä näytti olevan merkitystä, kuinka kauan yrityksellä oli ollut sama tilintarkastaja. Yli kuusi vuotta yrityksen tilintarkastajana olleet antoivat neuvoja useammin kuin tätä vähemmän aikaa tarkastajana olleet. He antoivat neuvoja hieman useammin verotukseen ja budjetointiin liittyen sekä lakimuutosten vaikutuksista yrityksen toimintaan.

Tilintarkastuslain valmistelu on edelleen kesken, ja sen vuoksi moni asia on vielä avoinna. Tulevaisuudessa jää nähtäväksi, miten tilintarkastuskäytännöt pienyrityksen kannalta kehittyvät, ja millä keinoin tilintarkastajat varmistavat, että yritykset ostavat tilintarkastuspalveluita myös tulevaisuudessa, jos tilintarkastus muuttuu vapaaehtoiseksi kaikkein pienimmille yrityksille. Viitteitä tulevasta kehityksestä antaa Euroopan unionissa hyväksytty uusi kahdeksas direktiivi, joka asettaa vaatimuksia myös tilintarkastajan riippumattomuudelle (Kauppa- ja teollisuusministeriö: Tilintarkastajille yhteiset pelisäännöt EU:ssa <<http://www.ktm.fi/index.phtml?s=673>>). Uudet säännöt eivät tuone kuitenkaan suuria muutoksia Suomen tilintarkastuskäytäntöön, sillä ne vastaavat jo suurelta osin Suomessa noudatettavaa hyvää tilintarkastustapaa.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1995. *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Auditing Practices Board 1996. *The auditor's code*. London.
- Bentham, Jeremy 1789. An introduction to the principles of morals and legislation. Teoksessa Page, A. 1968. *Utility theory. A book of readings*. New York: Wiley & Sons.
- Blackwell, David W. Noland, Thomas R. & Winters, Drew B. 1998. The value of auditor assurance: Evidence from loan pricing. *Journal of Accounting Research* vol. 36, No 1, 57 – 70.
- Boedeker, Mika, Hurmerinta-Peltomäki, Leila & Nummela, Niina 1995. *Asiantuntijapalvelut nyt ja tulevaisuudessa – yrittäjän näkökulma*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja keskusteluja ja raportteja 8:1995. Turku.
- Chung, Shifei & Narasimhan, Ramesh 2001. Perceived value of mandatory audits of small companies. *Managerial Auditing Journal* 16/3, 120 – 123.
- Collis, Jill, Jarvis, Robin & Skerratt, Len 2004. The demand for the audit in small companies in the UK. *Accounting and business research* vol. 34, No 2, 87 – 100.
- Cosserat, Graham W. 2000. *Modern auditing*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- English, J. 1978. Abolish the mandatory audit for the “family company”. *Accountancy* May, 64 – 65.
- Flint, David 1988. *Philosophy and principles of auditing: an introduction*. London: Macmillan.
- Freedman, J. & Goodwin, M. 1993. The statutory audit and the micro company – an empirical investigation. *The Journal of Business Law* March, 105 – 130.
- Güntert, Andrew 2000. Audits plaudits. *Accountancy* June, 75 – 76.
- Hay, David & Knechel, Robert 2003. The value of auditors in reducing risk. *Finance* Nov, 17 – 18.
- Heikkilä, Tarja 2001. *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Oy Edita Ab.

- Horsmanheimo, Pasi & Steiner, Maj-Lis 2002. *Tilintarkastus asiakkaan opas*. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Huuhtanen, Juha-Pekka 1993. *Tilintarkastuksen tarpeellisuus yrittäjän näkökulmasta*. Helsingin kauppakorkeakoulu. Laskentatoimen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Hyrsky, Kimmo & Lipponen, Hannu 2004. *Yrittäjyyskatsaus 2004*. Kauppa- ja teollisuusministeriö: Elinkeino-osasto. KTM-julkaisuja 18. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Jägerhorn, Reginald 1981. *Revisorn som konsult och rådgivare*. Forskningsrapport nr 6. Svenska handelshögskolan. Helsingfors.
- Karlöf, Bengt & Östblom, Svante 1993. *Benchmarking: Tuottavuudella ja laadulla meariksi*. Espoo: Weilin + Göös.
- Keasey, K. Watson, R. & Wynarczyk, P. 1988. The small company audit qualification: A preliminary investigation. *Accounting and business research* Vol. 18, No 72, 323 – 333.
- KHT-Yhdistys 2005. *Tilintarkastusalan suositukset 2005*. Helsinki: KHT-Media.
- Kirjavainen, Tanja 1991. *Yksilön hyödyn ja hyvinvoinnin käsitteet ja niiden muuttumisen hyötyteoriassa*. VATT-keskustelualoitteita 4. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Koskinen, Hannu E. 1999. *Tilinpäätöksen lainmukaisuus ja tilintarkastuskertomus. Oikeudellinen tutkimus osakeyhtiön tilinpäätöksen virheiden ja puutteiden olennaisuudesta sekä niiden vaikutuksesta tilintarkastuskertomuksen sisältöön*. Tampere: Finnpublishers.
- Koskela, Markku 1990. *Tilintarkastus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-125. Helsinki.
- Koskela, Markku 1999. Pienten yritysten tilintarkastus – Onko se tarpeellista? Teoksessa Hookana-Turunen, Heli (toim.) *Tutkija, opettaja, akateeminen vaikuttaja ja käytännön toimija: Professori Reino Majala 65 vuotta*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja C-1:1999. Turku.
- Liiketaloudellinen tutkimuslaitos 1991. *Asiantuntemuksen tarve PKT-yrityksissä*. Helsinki.
- Martikainen, Juha-Pekka, Meklin, Pentti, Oulasvirta, Lasse & Vakkuri, Jarmo 2002. *Kunnallisen tilintarkastuksen ulkoistaminen*. Tampere: Tampere University Press.
- Merimaa, Ilkka 1998. Laatu on ammatillinen henkivakuutus tilintarkastajalle. *Tilintarkastus- Revision* 2, 113.

- Mero, Raija 1995. Tilintarkastus pienyritykselle mahdollisuuksien avain. *Tilintarkastus – Revision 2*, 173 – 174.
- Metsämuuronen, Jari 2003. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Ky.
- Nummenmaa, Lauri 2004. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Peiponen, Jere 1997. *Lakisääteisen tilintarkastuksen tarpeellisuus pienissä henkilöyhtiöissä*. Vaasan yliopisto. Laskentatoimen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Pisharodi, R. Mohan 1987. Consensus in Service Level Perception: Its Role in Creating Service Value. Teoksessa Surprenant, Carol (toim.) *Add Value to Your Service: The Key to Success*. Chicago, Ill.: American Marketing Association.
- Porter, Brenda, Simon, Jon & Hatherly, David 2003. *Principles of external auditing*. England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Puhakka, Hannu 1985. *Pienyrityksen neuvontapalvelut. Selvitys pienyritysten neuvontapalvelujen kehittämisestä*. Helsinki: Business Books.
- Rehn, Joakim 2005. Pk-yhtiöiden tilintarkastus: Missä mennään – mitä tulossa? *Tilintarkastus – Revision 4*, 18 – 22.
- Riistama, Veijo 1999. *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. Helsinki: WSOY.
- Saarikivi, Maj-Lis 2000. *Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsinki: Werner Söderström lakitieto Oy.
- Saarinen, Ossi A. 2003. Tilintarkastuskenttä on oleellisesti muuttumassa. *Tilintarkastus – Revision 6*, 4.
- Satopää, Rauno 2002. *Suomalainen hyvä tilintarkastustapa pienyritysten tarkastuksissa: odotukset, sääntely, käytäntö*. Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö. Lisen-siaatintyö.
- Satopää, Rauno 2003. Tutkimus pienyritysten tilintarkastuskäytännöistä: Hyvä tilintarkastustapa pienyrityksissä. *Tilintarkastus – Revision 2*, 35 – 37.
- Stephens, Tony, Surprenant, Carol, English, Michael & Gillett, Thomas 1987. Customers speak out about value. Teoksessa Surprenant, Carol (toim.) *Add Value to Your Service: The Key to Success*. Chicago, Ill.: American Marketing Association.
- Suhonen, Marja-Liisa 1998. *Tilintarkastuspalvelussa muodostuva arvo ja sen lisääminen pk-yrityksille*. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu. Kauppatieteiden osasto. Pro gradu -tutkielma.

- Tabone, Norbert & Baldacchino, Peter J. 2003. The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal* 18/5, 387 – 398.
- Tilintarkastuslakityöryhmä 2003. *Tilintarkastuslakityöryhmän raportti 2003*. Kauppa- ja teollisuusministeriö: Elinkeino-osasto. Työryhmä- ja toimikuntaraportteja 12. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Tilintarkastuslakityöryhmä 2004. *Tilintarkastuslakityöryhmä: yhteenveto saaduista lausunnoista*. Kauppa- ja teollisuusministeriö: Elinkeino-osasto. KTM-julkaisuja 8. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Troberg, Pontus & Viitanen, Janne 1999. *The audit expectation gap in Finland in an international perspective*. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 44. Helsingfors: Swedish School of Economics and Business Administration.
- Walz, Anthony 1998. Yrityksen lisäarvon tuottaminen. Lisäarvon tuottamisesta on tullut elinehto. *Tilintarkastus – Revision* 3, 246 – 248.
- Woolf Emile 1981. *Auditing today*. New York: Prentice-Hall.
- Yritys ja konsultti: Liikkeenjohdon konsultointi pk-yrityksen voimavarana*. PKT-säätiön julkaisu 1/2000. Helsinki: PKT-säätiö.

Viralliset lähteet

- Euroopan unionin komission vihreä kirja lakisäateisen tilintarkastajan tehtävästä, asemasta ja vastuusta Euroopan unionissa KOM/1996/338.
- Osakeyhtiölaki 29.9.1978/734
- Tilintarkastuslaki 28.10.1994/936

Muut lähteet

- Kauppa- ja teollisuusministeriö: Tilintarkastajille yhteiset pelisäännöt EU:ssa. KTM:n tiedote 162/2005. <<http://www.ktm.fi/index.phtml?s=673>> 20.2.2006
- Suomen Asiakastieto Oy:n WWW-sivusto. <<http://www.asiakastieto.fi>> 1.11.2005
- Suomen yrittäjien WWW-sivusto. <<http://www.yrittajat.fi>> 9.2.2006
- Teknologian kehittämiskeskuksen WWW-sivusto. <<http://www.tekes.fi>> 1.11.2005
- Tilastokeskuksen WWW-sivusto. <<http://www.stat.fi>> 5.1.2006
- Tilastokeskus / Dahlgren, Hely: Osakeyhtiöiden lukumäärät henkilökunnan mukaan Suomessa vuonna 2004. Sähköpostikirje tekijälle 15.2.2006. Tekijän hallussa.

LIITE 1: Kyselylomakkeen saatekirje

TAMPEREEN YLIOPISTO
Taloustieteiden laitos

SAATE

3.10.2005

ARVOISA TOIMITUSJOHTAJA

Teen opintoihini kuuluvaa pro gradu – tutkielmaa tilintarkastusalaan liittyen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tilintarkastuksen arvo pienyrityksen johdolle tarkastelemalla tilintarkastuksen hyötyjä ja haittoja heidän näkökulmastaan. Tutkimuksen toteuttamiseksi on saatu apurahaa Tampereen kauppakamarilta.

Osoitetietonne olen saanut Suomen Asiakastieto Oy:n rekisteristä. Kysely lähetetään yhteensä 500 pienen osakeyhtiön toimitusjohtajalle, jotka kaikki on valittu satunnaisesti mukaan tutkimukseen. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja ne raportoidaan ryhmissä siten, että yksittäisiä vastauksia ei pysty tunnistamaan.

Pyydän Teitä täyttämään kyselylomakkeen ja palauttamaan sen viimeistään **18.10.2005** oheisella palautuskuorella, jonka postimaksu on maksettu. Tutkimuksen onnistumisen kannalta vastauksenne on erittäin tärkeä.

Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiinne sähköpostitse: heidi.aakala@uta.fi tai puhelimitse: 040 737 9223. Jos haluatte yhteenvedon tutkimukseni tuloksista, niin ilmoitattehan siitä minulle sähköpostilla.

Yhteistyöstä kiittäen

Heidi Aakala
kauppatieteiden yo

LIITE 2: Kyselylomake

1. Henkilökunnan lukumäärä johtamassanne yrityksessä? a) 1-15 b) 16-30 c) 30-50 d) yli 50				
2. Kuinka paljon johtamanne yrityksen liikevaihto oli viimeksi valmistuneen tilinpäätöksen mukaan? a) 0-3 milj. € b) 3-6 milj. € c) 6-10 milj. € d) yli 10 milj. €				
3. Kuinka paljon johtamanne yrityksen taseen loppusumma oli viimeksi valmistuneen tilinpäätöksen mukaan? a) 0-3 milj. € b) 3-6 milj. € c) 6-10 milj. € d) yli 10 milj. €				
4. Millä toimialalla johtamanne yritys toimii? a) maa- ja metsätalous b) teollisuus ja rakentaminen c) kauppa d) majoitus- ja ravitsemistoiminta e) kuljetus, varastointi ja tietoliikenne f) rahoitus- ja vakuutus toiminta g) muu toimiala				
5. Kuinka monta osakkeenomistajaa johtamassanne yrityksessä on? a) 1-2 b) 3-10 c) yli 10				
6. Onko johtamanne yritys osa suurempaa konsernia? a) kyllä b) ei				
7. Oletteko? a) omistaja-johtaja b) palkattu toimitusjohtaja (en omista johtamain yrityksen osakkeita)				
8. Kuinka kauan olette toimineet johtotehtävissä? a) 0-5 vuotta b) 5-10 vuotta c) yli 10 vuotta				
9. Miten kuvailisitte osaamistanne seuraavissa asioissa? (ympyröikää jokaisesta kohdasta se, joka parhaiten kuvaa osaamistanne)				
	Erittäin hyvä	Hyvä	Tyydyt- tävä	Huono
a) yrityksen taloudellisten asioiden hoitaminen.....	4	3	2	1
b) yleiset johtotehtävät.....	4	3	2	1
c) myynti / markkinointi.....	4	3	2	1
d) tuotanto.....	4	3	2	1
e) verotuskysymykset.....	4	3	2	1
10. Onko päävastuullinen tilintarkastaja johtamassanne yrityksessä: a) KHT-tilintarkastaja b) HTM-tilintarkastaja c) muu tilintarkastaja d) en osaa sanoa				
11. Kuinka kauan johtamallanne yrityksellä on ollut sama tilintarkastaja? a) 0-3 vuotta b) 3-10 vuotta c) yli 10 vuotta				
12. Ostaako johtamanne yritys kirjanpito palvelut ulkopuoliselta kirjanpito toimistolta? a) kyllä b) ei, kirjanpito tehdään yrityksessämme				

13. Oletteko keskustellut henkilökohtaisesti johtamanne yrityksen tilintarkastajan kanssa?

a) kyllä, säännöllisesti
b) kyllä, joskus
c) en koskaan (Jos vastasitte en koskaan, siirtykää suoraan kohtaan 17)

14. Onko johtamassanne yrityksessä tapahtunut sukupolvenvaihdos tai muu yritysjärjestely teidän aikana?

a) kyllä   b) ei

15. Oletteko saanut tilintarkastajalta neuvoja seuraaviin asioihin liittyen? (ympyröikää jokaisesta kohdasta se, joka parhaiten kuvaa näkemystänne)

	Usein	Joskus	Ei koskaan
a) investointien toteutus.....	3	2	1
b) kirjanpito tai tilinpäätös.....	3	2	1
c) rahoitusongelmat.....	3	2	1
d) vakuutukset.....	3	2	1
e) yritysverotus.....	3	2	1
f) henkilökohtainen verotus.....	3	2	1
g) arvonnäkövero.....	3	2	1
h) lakimuutosten vaikutus yrityksen toimintaan.....	3	2	1
i) yritystoiminnan kehittäminen.....	3	2	1
j) tietotekniikka.....	3	2	1
k) sukupolvenvaihdos.....	3	2	1
l) muut yritysjärjestelyt esim. yritysostot.....	3	2	1
m) budjetointi.....	3	2	1
n) henkilöstökysymykset.....	3	2	1
o) erilaisten riskien hallinta.....	3	2	1

16. Vastatkaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä jokaisesta kohdasta se, joka parhaiten kuvaa näkemystänne:

(5 = täysin samaa mieltä, 4 = joksikin samaa mieltä, 3 = en osaa sanoa, 2 = joksikin eri mieltä, 1 = eri mieltä)

a) tilintarkastajalta saamani neuvot ovat olleet mielestäni hyödyllisiä.....	5	4	3	2	1
b) olemme pystyneet tehostamaan yrityksemme toimintaa tilintarkastajalta saamiemme neuvojen avulla.....	5	4	3	2	1
c) olemme saaneet yrityksessämme aikaan säästöjä tilintarkastajalta saamiemme neuvojen avulla.....	5	4	3	2	1
d) tilintarkastajasta on apua investointivaihtoehtojen vertailussa.....	5	4	3	2	1
e) tilintarkastajalta saa hyödyllistä tietoa investointien kannattavuudesta.....	5	4	3	2	1
f) tilintarkastajasta on apua yrityksen rahoitusvaihtoehtojen vertailussa.....	5	4	3	2	1
g) tilintarkastajalta saa hyödyllistä tietoa ja neuvoja yrityksen maksuvalmiuteen liittyvissä asioissa.....	5	4	3	2	1
h) tilintarkastajalta saa hyödyllistä tietoa eri käytäntöjen veroseuraamuksista.....	5	4	3	2	1
i) tilintarkastajalta saa hyödyllisiä neuvoja omaisuuden turvaamisesta omaisuusriskien esim. varkauksien estämiseksi.....	5	4	3	2	1
j) tilintarkastajalta saa hyödyllistä tietoa siitä, miten yrityksellä menee kilpailijoihin nähden.....	5	4	3	2	1
k) tilintarkastajalta saa hyödyllistä tietoa yrityksen taloudellisesta tilasta.....	5	4	3	2	1

17. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten näkemystänne tilintarkastajasta (ympyröikää yksi vaihtoehto)?

a) keskustelukumppani
b) lakisäätötoimija yrityksessämme
c) neuvonantaja
d) tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentaja
e) yrityksen luotettavuuden lisääjä yrityksen ulkopuolisten toimijoiden silmissä
f) osakkeenomistajien sijoitusten turvaaja

18. Vastatkaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä jokaisesta kohdasta se, joka parhaiten kuvaa näkemystänne:

(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = en osaa sanoa, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = eri mieltä)

a)	tilintarkastus on kallista	5	4	3	2	1
b)	tilintarkastus on hyödyllistä	5	4	3	2	1
c)	yrittämme ostaisi tilintarkastuspalveluita, vaikka se ei olisi pakollista	5	4	3	2	1
d)	tilintarkastus vie liikaa yritysjohdon aikaa	5	4	3	2	1
e)	tilintarkastajan tekemä työ vastaa odotuksiani	5	4	3	2	1
f)	tilintarkastaja valvoo ulkopuoliselta ostetun kirjanpito palvelun laatua	5	4	3	2	1
g)	tilintarkastuksen hyödyt ylittävät sen kustannukset	5	4	3	2	1
h)	tilintarkastus parantaa suhteita yrityksemme ja sen sidosryhmien välillä	5	4	3	2	1

19. Onko tilintarkastuksesta mielestänne hyötyä seuraaville yrityksen sidosryhmille? (ympyröikää jokaisesta kohdasta se, joka kuvaa näkemystänne parhaiten)

	paljon	jonkin verran	ei lainkaan
a) verottaja	3	2	1
b) yrityksen kilpailijat	3	2	1
c) lainanantajat	3	2	1
d) tavarantoimittajat	3	2	1
e) yrityksen työntekijät	3	2	1
f) muu sidosryhmä. Mikä?	3	2	1

20. Ehkäisekö tilintarkastus mielestänne harmaata taloutta tai veronkiertoa?

- a) kyllä   b) ei

21. Koetteko, että tilintarkastuspakko luo edellytyksiä vakaampaan toimintaympäristöön?

- a) kyllä, jossain määrin
b) tilintarkastuksella ei ole vaikutusta yrityksemme toimintaympäristöön
c) en osaa sanoa

22. Koetteko, että tilintarkastuksen ansiosta: (ympyröikää jokaisesta kohdasta se, joka kuvaa näkemystänne parhaiten)

(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = en osaa sanoa, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = eri mieltä)

a)	yrittämme saa luottoa edullisemmilla ehdoilla?	5	4	3	2	1
b)	yrittämme saa luottoa helpommin?	5	4	3	2	1
c)	yrittämme saa helpommin maksuaikaa tavarantoimittajilta?	5	4	3	2	1
d)	yrittämme luotettavuus työnantajana lisääntyy?	5	4	3	2	1

23. Miten toivoisitte, että tilintarkastus kehittyisi pienyritysten kannalta tulevaisuudessa?

Kiitos vastauksestanne!

LIITE 3: Tutkimuksessa käytetyt ristiintaulukot**Lakimuutosten vaikutus * Kontakti Crosstabulation**

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
Lakimuutosten vaikutus	Ei koskaan	Count	14	30	44
		% within Kontakti	19,7%	65,2%	37,6%
	Joskus	Count	36	13	49
		% within Kontakti	50,7%	28,3%	41,9%
	Usein	Count	21	3	24
		% within Kontakti	29,6%	6,5%	20,5%
Yhteensä	Count	71	46	117	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

alv * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
alv	Ei koskaan	Count	19	28	47
		% within Kontakti	26,4%	60,9%	39,8%
	Joskus	Count	39	16	55
		% within Kontakti	54,2%	34,8%	46,6%
	Usein	Count	14	2	16
		% within Kontakti	19,4%	4,3%	13,6%
Yhteensä	Count	72	46	118	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

yrittösverotus * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
yrittösverotus	Ei koskaan	Count	8	23	31
		% within Kontakti	11,0%	50,0%	26,1%
	Joskus	Count	35	18	53
		% within Kontakti	47,9%	39,1%	44,5%
	Usein	Count	30	5	35
		% within Kontakti	41,1%	10,9%	29,4%
Yhteensä	Count	73	46	119	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

riskienhallinta * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
riskienhallinta	Ei koskaan	Count	24	37	61
		% within Kontakti	33,8%	80,4%	52,1%
	Joskus	Count	40	8	48
		% within Kontakti	56,3%	17,4%	41,0%
	Usein	Count	7	1	8
		% within Kontakti	9,9%	2,2%	6,8%
Yhteensä	Count	71	46	117	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

yrittövero * Kuinka kauan sama tt Crosstabulation

			Kuinka kauan sama tilintarkastaja			Yhteensä
			0-3 vuotta	3-6 vuotta	yli 6 vuotta	
yrittövero	Ei koskaan	Count	7	17	7	31
		% within Kuinkakauansamatt	58,3%	25,0%	17,9%	26,1%
	Joskus	Count	3	30	20	53
		% within Kuinkakauansamatt	25,0%	44,1%	51,3%	44,5%
	Usein	Count	2	21	12	35
		% within Kuinkakauansamatt	16,7%	30,9%	30,8%	29,4%
Yhteensä	Count	12	68	39	119	
	% within Kuinkakauansamatt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

hlökoht.verotus * Kuinkakauansamatt Crosstabulation

			Kuinka kauan sama tilintarkastaja			Yhteensä
			0-3 vuotta	3-6 vuotta	yli 6 vuotta	
hlökoht.verotus	Ei koskaan	Count	8	35	18	61
		% within Kuinkakauansamatt	66,7%	53,8%	47,4%	53,0%
	Joskus	Count	3	22	16	41
		% within Kuinkakauansamatt	25,0%	33,8%	42,1%	35,7%
	Usein	Count	1	8	4	13
		% within Kuinkakauansamatt	8,3%	12,3%	10,5%	11,3%
Yhteensä	Count	12	65	38	115	
	% within Kuinkakauansamatt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

alv * Kuinkakauansamatt Crosstabulation

			Kuinka kauan sama tilintarkastaja			Yhteensä
			0-3 vuotta	3-6 vuotta	yli 6 vuotta	
alv	Ei koskaan	Count	8	26	13	47
		% within Kuinkakauansamatt	66,7%	38,8%	33,3%	39,8%
	Joskus	Count	3	29	23	55
		% within Kuinkakauansamatt	25,0%	43,3%	59,0%	46,6%
	Usein	Count	1	12	3	16
		% within Kuinkakauansamatt	8,3%	17,9%	7,7%	13,6%
Yhteensä	Count	12	67	39	118	
	% within Kuinkakauansamatt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Lakimuutosten vaikutus * Kuinkakauansamatt Crosstabulation

			Kuinka kauan sama tilintarkastaja			Yhteensä
			0-3 vuotta	3-6 vuotta	yli 6 vuotta	
Lakimuutosten vaikutus	Ei koskaan	Count	8	22	14	44
		% within Kuinkakauansamatt	66,7%	33,3%	35,9%	37,6%
	Joskus	Count	2	26	21	49
		% within Kuinkakauansamatt	16,7%	39,4%	53,8%	41,9%
	Usein	Count	2	18	4	24
		% within Kuinkakauansamatt	16,7%	27,3%	10,3%	20,5%
Yhteensä	Count	12	66	39	117	
	% within Kuinkakauansamatt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

budjetointi * Kuinkakauansamatt Crosstabulation

			Kuinka kauan sama tilintarkastaja			Yhteensä
			0-3 vuotta	3-6 vuotta	yli 6 vuotta	
budjetointi	Ei koskaan	Count	9	52	22	83
		% within Kuinka kauan sama tt	75,0%	78,8%	56,4%	70,9%
	Joskus	Count	2	11	15	28
		% within Kuinka kauan sama tt	16,7%	16,7%	38,5%	23,9%
	Usein	Count	1	3	2	6
		% within Kuinka kauan sama tt	8,3%	4,5%	5,1%	5,1%
Yhteensä		Count	12	66	39	117
		% within Kuinka kauan sama tt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kirjanpito ja tilinpäätös * Tilintarkastaja Crosstabulation

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
Kirjanpito ja tilinpäätös	Ei koskaan	Count	7	5	1	13
		% within Tilintarkastaja	10,8%	16,7%	6,7%	11,8%
	Joskus	Count	20	19	5	44
		% within Tilintarkastaja	30,8%	63,3%	33,3%	40,0%
	Usein	Count	38	6	9	53
		% within Tilintarkastaja	58,5%	20,0%	60,0%	48,2%
Yhteensä		Count	65	30	15	110
		% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

riskienhallinta * Tilintarkastaja Crosstabulation

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
riskienhallinta	Ei koskaan	Count	31	23	5	59
		% within Tilintarkastaja	48,4%	74,2%	33,3%	53,6%
	Joskus	Count	26	8	10	44
		% within Tilintarkastaja	40,6%	25,8%	66,7%	40,0%
	Usein	Count	7	0	0	7
		% within Tilintarkastaja	10,9%	0,0%	0,0%	6,4%
Yhteensä		Count	64	31	15	110
		% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

lakimuutosten vaikutus * Tilintarkastaja Crosstabulation

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
lakimuutosten vaikutus	Ei koskaan	Count	19	14	7	40
		% within Tilintarkastaja	29,7%	45,2%	46,7%	36,4%
	Joskus	Count	25	17	6	48
		% within Tilintarkastaja	39,1%	54,8%	40,0%	43,6%
	Usein	Count	20	0	2	22
		% within Tilintarkastaja	31,3%	0,0%	13,3%	20,0%
Yhteensä	Count	64	31	15	110	
	% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

muut yritysjärjestelyt * Tilintarkastaja Crosstabulation

			Tilintarkastaja			Yhteensä
			KHT	HTM	Muu	
muut yritysjärjestelyt	Ei koskaan	Count	40	26	13	79
		% within Tilintarkastaja	62,5%	83,9%	86,7%	71,8%
	Joskus	Count	18	4	2	24
		% within Tilintarkastaja	28,1%	12,9%	13,3%	21,8%
	Usein	Count	6	1	0	7
		% within Tilintarkastaja	9,4%	3,2%	0,0%	6,4%
Yhteensä	Count	64	31	15	110	
	% within Tilintarkastaja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Neuvojen hyödyllisyys * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
Neuvojen hyödyllisyys	Eri mieltä	Count	0	6	6
		% within Kontakti	0,0%	13,0%	5,0%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	2	4	6
		% within Kontakti	2,7%	8,7%	5,0%
	En osaa sanoa	Count	3	12	15
		% within Kontakti	4,1%	26,1%	12,6%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	27	16	43	
	% within Kontakti	37,0%	34,8%	36,1%	
Samaa mieltä	Count	41	8	49	
	% within Kontakti	56,2%	17,4%	41,2%	
Yhteensä	Count	73	46	119	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

Käytäntöjen veroseuraamukset * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti		Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	
käytäntöjen veroseuraamukset	Eri mieltä	Count	4	8	12
		% within Kontakti	5,7%	17,8%	10,4%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	5	9	14
		% within Kontakti	7,1%	20,0%	12,2%
	En osaa sanoa	Count	6	12	18
		% within Kontakti	8,6%	26,7%	15,7%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	28	13	41	
	% within Kontakti	40,0%	28,9%	35,7%	
Samaa mieltä	Count	27	3	30	
	% within Kontakti	38,6%	6,7%	26,1%	
Yhteensä	Count	70	45	115	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	

Tilintarkastus on hyödyllistä * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti			Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	Ei koskaan	
Tilintarkastus on hyödyllistä	Eri mieltä	Count	0	2	2	4
		% within Kontakti	0,0%	4,2%	8,3%	2,8%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	2	6	1	9
		% within Kontakti	2,7%	12,5%	4,2%	6,2%
	En osaa sanoa	Count	8	11	6	25
		% within Kontakti	11,0%	22,9%	25,0%	17,2%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	28	19	10	57	
	% within Kontakti	38,4%	39,6%	41,7%	39,3%	
Samaa mieltä	Count	35	10	5	50	
	% within Kontakti	47,9%	20,8%	20,8%	34,5%	
Yhteensä	Count	73	48	24	145	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ostaisi tt-palveluita * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti			Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	Ei koskaan	
Ostaisi tilintarkastuspalveluita vapaaehtoisesti	Eri mieltä	Count	3	7	5	15
		% within Kontakti	4,1%	14,6%	20,8%	10,3%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	8	10	4	22
		% within Kontakti	11,0%	20,8%	16,7%	15,2%
	En osaa sanoa	Count	15	16	8	39
		% within Kontakti	20,5%	33,3%	33,3%	26,9%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	21	10	4	35	
	% within Kontakti	28,8%	20,8%	16,7%	24,1%	
Samaa mieltä	Count	26	5	3	34	
	% within Kontakti	35,6%	10,4%	12,5%	23,4%	
Yhteensä	Count	73	48	24	145	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Työ vastaa odotuksia * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti			Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	Ei koskaan	
Työ vastaa odotuksia	Eri mieltä	Count	1	4	2	7
		% within Kontakti	1,4%	8,5%	8,7%	4,9%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	2	4	5	11
		% within Kontakti	2,7%	8,5%	21,7%	7,7%
	En osaa sanoa	Count	3	10	4	17
		% within Kontakti	4,1%	21,3%	17,4%	11,9%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	38	25	10	73	
	% within Kontakti	52,1%	53,2%	43,5%	51,0%	
Samaa mieltä	Count	29	4	2	35	
	% within Kontakti	39,7%	8,5%	8,7%	24,5%	
Yhteensä	Count	73	47	23	143	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Hyödyt ylittävät kustannukset * Kontakti Crosstabulation

			Kontakti			Yhteensä
			Säännöllisesti	Joskus	Ei koskaan	
Hyödyt ylittävät kustannukset	Eri mieltä	Count	4	6	5	15
		% within Kontakti	5,6%	12,5%	20,8%	10,4%
	Jokseenkin eri mieltä	Count	12	13	7	32
		% within Kontakti	16,7%	27,1%	29,2%	22,2%
	En osaa sanoa	Count	18	17	8	43
		% within Kontakti	25,0%	35,4%	33,3%	29,9%
Jokseenkin samaa mieltä	Count	18	8	4	30	
	% within Kontakti	25,0%	16,7%	16,7%	20,8%	
Samaa mieltä	Count	20	4	0	24	
	% within Kontakti	27,8%	8,3%	0,0%	16,7%	
Yhteensä	Count	72	48	24	144	
	% within Kontakti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tilintarkastus on hyödyllistä * Työ vastaa odotuksia Crosstabulation

			Luokityövastaaodotuksia			Yhteensä
			Eri mieltä / Jossain määrin eri mieltä	En osaa sanoa	Jossain määrin samaa mieltä / Samaa mieltä	
Tilintarkastus on hyödyllistä	Eri mieltä / Jossain määrin eri mieltä	Count	6	4	3	13
		% within Työ vastaa odotuksia	33,3%	23,5%	2,8%	9,1%
	En osaa sanoa	Count	6	6	13	25
		% within Työ vastaa odotuksia	33,3%	35,3%	12,0%	17,5%
	Jossain määrin samaa mieltä / Samaa mieltä	Count	6	7	92	105
		% within Työ vastaa odotuksia	33,3%	41,2%	85,2%	73,4%
Yhteensä	Count	18	17	108	143	
	% within Työ vastaa odotuksia	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ostaisi tilintarkastuspalveluita vapaaehtoisesti * Työ vastaa odotuksia Crosstabulation

			Työ vastaa odotuksia			Yhteensä
			Eri mieltä / Jossain määrin eri mieltä	En osaa sanoa	Jossain mää- rin samaa mieltä / Samaa mieltä	
Ostaisi tilin- tarkastus- palveluita vapaaehtois- esti	Eri mieltä / Jos- sain määrin eri mieltä	Count % within Työ vastaa odotuksia	8 44,4%	10 58,8%	19 17,6%	37 25,9%
	En osaa sanoa	Count % within Työ vastaa odotuksia	5 27,8%	3 17,6%	31 28,7%	39 27,3%
	Jossain määrin samaa mieltä / Samaa mieltä	Count % within Työ vastaa odotuksia	5 27,8%	4 23,5%	58 53,7%	67 46,9%
Yhteensä		Count % within Työ vastaa odotuksia	18 100,0%	17 100,0%	108 100,0%	143 100,0%

Hyöty lainanantajalle * henkilökunta Crosstabulation

			henkilökunta		Yhteensä
			Alle 15 henkilöä	Yli 15 henkilöä	
Hyöty lainananta- jalle	Ei lainkaan	Count % within henkilökunta	32 27,6%	3 10,7%	35 24,3%
	Jonkin verran	Count % within henkilökunta	47 40,5%	10 35,7%	57 39,6%
	Paljon	Count % within henkilökunta	37 31,9%	15 53,6%	52 36,1%
Yhteensä		Count % within henkilökunta	116 100,0%	28 100,0%	144 100,0%

Hyöty verottajalle * Kokemus Crosstabulation

			Kokemus			Yhteensä
			0-5 vuotta	5-10 vuotta	yli 10 vuotta	
Hyöty verotta- jalle	Ei lainkaan	Count % within Kokemus	1 5,6%	1 2,7%	6 6,7%	8 5,6%
	Jonkin ver- ran	Count % within Kokemus	9 50,0%	16 43,2%	24 27,0%	49 34,0%
	Paljon	Count % within Kokemus	8 44,4%	20 54,1%	59 66,3%	87 60,4%
Yhteensä		Count % within Kokemus	18 100,0%	37 100,0%	89 100,0%	144 100,0%